

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI**

**BİR TERÖRLE MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK
DURUMSAL SUÇ ÖNLEME**

Ersan USTA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Ertan EFEGİL

EKİM - 2023

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

BİR TERÖRLE MÜCADELE YÖNTEMİ OLARAK
DURUMSAL SUÇ ÖNLEME

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ersan USTA

Enstitü Anabilim Dalı: Uluslararası İlişkiler

“Bu tez 30/10/2023 tarihinde online olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Ertan EFEGİL	Başarılı
Prof. Dr. İrfan Kaya ÜLGER	Başarılı
Doç. Dr. Rıdvan KALAYCI	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet

Hayır

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütölen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ersan USTA

30/10/2023

ÖN SÖZ

Karmaşık ve sürekli gelişen güvenlik sorunlarıyla dolu bir dünyada terörizm konusu, çağımızın en acil ve kafa karıştırıcı sorunlarından biri olmayı sürdürmektedir. Yaşamları altüst etme, korku tohumları ekme ve ulusları istikrarsızlaştırma kapasitesiyle terörizm tehdidi, küresel etkilere sahip çok yönlü bir olgudur. Bu nedenle terörle mücadeleye karşı yenilikçi ve çok yönlü yaklaşımlar ortaya koymak gerekmektedir.

Terör üzerine yapılan araştırmalara katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada, son zamanlarda terörizm bağlamında ele alınmaya başlayan farklı yaklaşımlardan biri aktarılmaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşım, çevresel ve fiziksel faktörlerin önemini vurgulayan Durumsal Suç Önlemenin terörle mücadeleye uyarlanmasını içermektedir.

Şunu söylemek gerekir ki, bu araştırma birden bire ortaya çıkmadı. Bu araştırmanın ortaya çıkmasında katkısı olan kişilere teşekkür etmem gerekiyor. Araştırmaya başlamadan önce doğru konuyu seçmem için bana yol gösterdiği ve akademik bir çalışmanın nasıl olacağı konusunda benimle bilgi ve tecrübelerini paylaştığı için danışman hocam Prof. Dr. Ertan EFEGİL'e teşekkürlerimi sunarım. Bu çalışma onun yapıcı eleştirileri sayesinde bu noktaya gelebildi.

Son olarak hayatımın her alanında benden desteklerini esirgemeyen ve sahip olduğum her şeyimi borçlu olduğum aileme teşekkür ederim.

Ersan USTA

30/10/2023

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	v
TABLO LİSTESİ	vi
ŞEKİL LİSTESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM: SUÇ, TERÖR VE DURUMSAL SUÇ ÖNLEME	5
1.1. Kavramsal Çerçeve.....	5
1.1.1. Suç	5
1.1.1.1. Suç Kavramının Tanımı	6
1.1.1.2. Suç Türleri.....	7
1.1.2. Terörizm.....	8
1.1.2.1. Terörizm Tanımı	9
1.1.2.2. Terörizm Türleri.....	10
1.1.3. Suç ve Terör Arasındaki Farklılıklar	12
1.1.4. Suç ve Terör Arasındaki Benzerlikler	14
1.1.5. Suç ve Terörde Durumsallık Kavramı	16
1.2. Teorik Çerçeve	19
1.2.1. Durumsal Suç Önlemenin Teorik Altyapısı.....	20
1.2.2. Rasyonel Seçim Teorisi	21
1.2.3. Rutin Faaliyetler Teorisi	24
1.2.4. Suç Örüntüsü Teorisi	26
1.2.5. Kırık Camlar Teorisi.....	29
1.2.6. Durumsal Suç Önleme	31
2. BÖLÜM: TERÖRİZMİN FIRSAT YAPILARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ	35
2.1. Terörizmin Fırsat Yapısı	36
2.2. Algılanan Fırsatlar	37
2.3. Hedef Fırsat Yapısı.....	39

2.3.1. Görünürlük (Exposed)	41
2.3.2. Hayatilik (Vital)	42
2.3.3. Semboliklik (Iconic)	44
2.3.4. Meşruluk (Legitimate)	45
2.3.5. Yıkılabilirlik (Destructible)	46
2.3.6. İşgal Edilen (Occupied)	48
2.3.7. Yakınlık (Near)	49
2.3.8. Kolaylık (Easy)	50
2.3.9. Hedef Fırsat Analizi Örnek İnceleme	51
2.4. Silah Fırsat Yapısı	57
2.4.1. Çok Amaçlı (Multipurpose)	58
2.4.2. Tespit Edilemez (Undetectable)	59
2.4.3. Çıkarılabilir/Hareket Ettirilebilir (Removable)	59
2.4.4. Yıkıcı (Destructive)	60
2.4.5. Hoşa Giden (Enjoyable)	60
2.4.6. Güvenilir (Reliable)	61
2.4.7. Elde edilebilir (Obtainable)	61
2.4.8. Karmaşık Olmayan (Uncomplicated)	62
2.4.9. Güvenli (Safe)	62
2.5. Araç Fırsat Yapısı	63
2.5.1. Cep Telefonları	63
2.5.2. Taşıtlar	64
2.5.3. Nakit ve Kredi Kartları	65
2.5.4. Sahte Belgeler	65
2.5.5. Hedef Bilgisi	66
2.6. Kolaylaştırıcı Koşullar	66
2.7. Mevcut Çalışmalar	68
3. BÖLÜM: TERÖRİZMİN DURUMSAL ÖNLENMESİ.....	71
3.1. Çabayı Arttırmaya Yönelik Uygulamalar	72
3.1.1. Hedef Sağlamlaştırma	74
3.1.2. Tesislere Erişimi Kontrol Etmek	75
3.1.3. Çıkışları İzlemek	75

3.1.4. Suçluları Saptırmak.....	76
3.1.5. Aletleri/Silahları Kontrol Etmek.....	76
3.2. Riskleri Arttırmaya Yönelik Uygulamalar	77
3.2.1. Vasiliği Genişletmek.....	78
3.2.2. Doğal Gözetime Yardımcı Olmak	79
3.2.3. Anonimliği Azaltmak	80
3.2.4. Yerel Yöneticilerden Yararlanmak	80
3.2.5. Resmi Gözetimi Güçlendirmek	81
3.3. Ödülleri Azaltmaya Yönelik Uygulamalar.....	81
3.3.1. Hedefleri Gizlemek.....	82
3.3.2. Hedefleri Uzaklaştırmak	83
3.3.3. Mülkü İşaretlemek/Tanımlamak.....	83
3.3.4. Pazarları Bozmak	83
3.3.5. Faydaları Reddetmek	84
3.4. Provokasyonları Azaltmaya Yönelik Uygulamalar.....	84
3.4.1. Hayal Kırıklıklarını ve Stresi Azaltmak	85
3.4.2. Anlaşmazlıklardan Kaçınmak.....	86
3.4.3. Duygusal Uyarılmayı Azaltmak	87
3.4.4. Akran Baskısını Etkisiz Hale Getirmek.....	87
3.4.5. Taklitten Caydırmak	88
3.5. Mazeretleri Ortadan Kaldırmaya Yönelik Uygulamalar	89
3.5.1. Kuralları Belirlemek	90
3.5.2. Talimatları Belirlemek.....	90
3.5.3. Vicdanı Uyarmak.....	91
3.5.4. Uyumluluğa Yardımcı Olmak	92
3.5.5. Uyuşturucu ve Alkolü Kontrol Etmek	92
3.6. Mevcut Çalışmalar	93
3.7. Durumsal Suç Önlemeye Yönelik Eleştiriler	96
3.7.1. Teorik Eleştiriler	96
3.7.1.1. Terörizmin Temel Nedenlerinin Görmezden Gelinmesi.....	97
3.7.1.2. İdeoloji Faktörünün İndirgenmesi.....	98
3.7.1.3. Yer Değiştirme ve Tırmanma Fenomeni.....	99

3.7.1.4. Faydaların Yayılımı ve İkincil Faydalar	102
3.7.1.5. Ekonomik Çekinceler	103
3.7.1.6. Mevcut Çalışmalar	104
3.7.2. Sosyal ve Etik Eleştiriler.....	106
3.7.2.1. Kişisel Hak ve Özgürlüklerin İhlal Edilmesi	107
3.7.2.2. Statüko Yanlısı Olduğuna Yönelik Çekinceler	108
3.7.2.3. Devlet Terörizmini İncelememesi.....	109
3.7.2.4. Mağduru Suçlamaya Yönelik Çekinceler	109
SONUÇ	111
KAYNAKÇA.....	114
ÖZ GEÇMİŞ	126

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BM	: Birleşmiş Milletler
DHKP-C	: Devrimci Halk Kurtuluş Partisi / Cephesi
DSÖ	: Durumsal Suç Önleme
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
ETA	: Euskadi Ta Askatasuna (Bask Yurdu ve Özgürlük)
EYP	: El Yapımı Patlayıcı
FBI	: Federal Bureau of Investigation (Federal Araştırma Bürosu)
FKÖ	: Filistin Kurtuluş Örgütü
GPS	: Global Positioning System (Küresel Konumlama Sistemi)
IŞİD	: Irak-Şam İslam Devleti
İHA	: İnsansız Hava Aracı
KBRN	: Kimyasal-Biyolojik-Radyoaktif-Nükleer
KCT	: Kırık Camlar Teorisi
KKK	: Ku Klux Klan
MOBESE	: Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
RFT	: Rutin Faaliyetler Teorisi
RST	: Rasyonel Seçim Teorisi
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
SÖT	: Suç Örüntüsü Teorisi
YPG	: Yekîneyên Parastina Gel (Halk Savunma Birlikleri)

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Görünürlük Faktörü Derecelendirmesi.....	42
Tablo 2: Hayatilik Faktörü Derecelendirmesi	43
Tablo 3: Semboliklik Faktörü Derecelendirmesi.....	44
Tablo 4: Meşruluk Faktörü Derecelendirmesi.....	46
Tablo 5: Yıkılabilirlik Faktörü Derecelendirmesi	47
Tablo 6: İşgal Edilen Faktörü Derecelendirmesi	48
Tablo 7: Yakınlık Faktörü Derecelendirmesi	50
Tablo 8: Kolaylık Faktörü Derecelendirmesi	51
Tablo 9: Washington’da Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi	52
Tablo 10: PKK Terör Örgütü Üzerinde Uzmanlaşmış EGM Personelinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi.....	53
Tablo11: El Kaide Terör Örgütü Üzerinde Uzmanlaşmış EGM Personelinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi.....	54
Tablo 12: DHKP-C Terör Örgütü Üzerinde Uzmanlaşmış EGM Personelinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi.....	55
Tablo 13: EGM Personellerinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmeleri Toplamı.....	56
Tablo 14: Çabayı Arttırmaya Yönelik Uygulamalar	74
Tablo 15: Riskleri Arttırmaya Yönelik Uygulamalar.....	78
Tablo 16: Ödülleri Azaltmaya Yönelik Uygulamalar	82
Tablo 17: Provokasyonları Azaltmaya Yönelik Uygulamalar.....	85
Tablo 18: Mazaretleri Ortadan Kaldırmaya Yönelik Uygulamalar	90

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Durumsal Önleme Modeli	17
Şekil 2: Suçun Durumsal Süreçleri ve Önemli Durumsal Faktörler	18
Şekil 3: Terörün Oluşum Süreci.....	37
Şekil 4: Yer Değiştirme Fenomeni ve Faydaların Yayılımı	103

ÖZET

Başlık: Bir Terörle Mücadele Yöntemi Olarak Durumsal Suç Önleme

Yazar: Ersan USTA

Danışman: Prof. Dr. Ertan EFEGİL

Kabul Tarihi: 30/10/2023

Sayfa Sayısı: ix (ön kısım) + 126 (ana kısım)

Siyasal bir şiddet biçimi olarak terör insanlık tarihinin başlangıcından bu yana güvenliği tehdit eden en önemli unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Terör karmaşık ve disiplinler arası bir kavramdır. Psikoloji, Siyaset Bilimi, Sosyoloji, Uluslararası İlişkiler ve Kriminoloji dahil olmak üzere birçok bilim alanının araştırma sahasına dahil olmaktadır. Terörün karmaşık yapısı onunla mücadele etmeyi de zorlaştırmaktadır. Terörle mücadelenin birden fazla yöntemi bulunmaktadır. Ancak son zamanlarda terörün bir suç biçimi şeklinde ele alındığı çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Bu kapsamda, bu çalışma da terör kavramını siyasal bağlamından koparılmadan nihayetinde bir suç biçimi olması gerçeğinden hareketle farklı bir mücadele yöntemi analiz edilmeye çalışılmıştır. Durumsal suç önleme yöntemi olarak bilinen bu yöntem, fırsat gibi durumsal faktörlerin bir terör eylemi gerçekleştirme sürecine etki eden oldukça önemli faktörler olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Bazı hedeflerin, silahların ve araçların neden teröristler tarafından sıklıkla kullanıldığını anlamak için bir yol haritası sunmaktadır. Çalışma içerisinde durumsal suç önleminin terörle birlikte ele alındığı akademik çalışmalar incelenmiş ve örneklendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemleri olarak doküman analizi yöntemi kullanılan bu çalışmada alanın önde gelen akademisyenlerinin ve araştırmacılarının kitapları, makaleleri ve tezlerinin yanı sıra haber siteleri ve açık kaynaklar kullanılmıştır. Terörü anlama ve terörle mücadele etme konusunda fırsat unsurlarının oldukça önemli olduğu sonucuna varılmıştır. Bu kapsamda durumsal suç önleminin terörle mücadeleye nasıl bir katkı sağlayacağı aktarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın çok yönlü olmasını sağlamak amacıyla durumsal suç önleminin eleştirel yönleri de ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Terör, Terörizm, Durumsal Suç Önleme, Terörle Mücadele

ABSTRACT

Title of Thesis: Situational Crime Prevention as A Counter-Terrorism Method

Author of Thesis: Ersan USTA

Supervisor: Prof. Dr. Ertan EFEGİL

Accepted Date: 30/10/2023

Number of Pages: ix (pre text) + 126 (main body)

Terrorism, as a form of political violence, has emerged as one of the most important elements threatening security since the beginning of human history. Terrorism is a complex and interdisciplinary concept. It is included in the research field of many science fields, including Psychology, Political Science, Sociology, International Relations and Criminology. The complex nature of terrorism also makes it difficult to fight it. There are multiple methods of combating terrorism. However, recently, the number of studies on terrorism as a form of crime has been increasing. In this context, in this study, a different method of struggle has been tried to be analyzed based on the fact that the concept of terrorism is ultimately a form of crime without detaching it from its political context. This method, known as the situational crime prevention method, reveals that situational factors such as opportunity are very important factors that affect the process of committing a terrorist act. It provides a roadmap for understanding why certain targets, weapons and vehicles are frequently used by terrorists. In the study, academic studies that deal with situational crime prevention together with terrorism are examined and exemplified. In this study, which used document analysis method as qualitative research methods, besides the books, articles and theses of the leading academicians and researchers in the field, news sites and open sources were used. It has been concluded that the elements of opportunity are very important in understanding and combating terrorism. In this context, it has been tried to convey how situational crime prevention will contribute to the fight against terrorism. Critical aspects of situational crime prevention are also discussed in order to ensure that the study is multifaceted.

Keywords: Terror, Terrorism, Situationa Crime Prevention, Counterterrorism

GİRİŞ

Durumsal Suç Önleme (DSÖ), suçun meydana geldiği fiziksel ve sosyal çevreyi değiştirerek suçu önlemeyi amaçlayan bir stratejidir. Bu yaklaşım, son yıllarda, özellikle terörle mücadele bağlamında, önemli ölçüde dikkat çekmektedir. DSÖ'nün temel dayanağı, suçun bir fırsat ürünü olduğudur. Suçluların, potansiyel faydaların maliyet ve risklerden daha fazla olduğuna inandıklarında harekete geçeceklerini öne sürmektedir. Suç fırsatlarını azaltarak, suçu suçlular için daha az çekici hale getirmenin ve böylece meydana gelme olasılığını azaltmanın mümkün olduğunu ortaya koymaktadır.

Suçlular gibi teröristlerde eylemlerini gerçekleştirmeden önce fayda maliyet analizine başvurmaktadır. Teröristler her ne kadar ideolojik unsurlardan dolayı eylemlerini gerçekleştirmeye kararlı olsalar da, belirli çevresel fırsatlar terör eyleminin meydana gelmesinde rol oynamaktadır. Suçu önlemek için olduğu gibi terörü önlemek için de bu fırsatların analiz edilmesi ve ortadan kaldırılması gerekmektedir.

DSÖ uygulamaları, bariyerler kurmak, gözetimi güçlendirmek ve hedefleri sağlamlaştırmak gibi çevredeki fiziksel değişikliklerden, suç önleme çabalarına toplumun katılımını teşvik etmek gibi sosyal normlardaki değişikliklere kadar birçok şekilde görülebilmektedir. Terörle mücadele bağlamında DSÖ, ulaşım merkezleri gibi kritik bölgelerde güvenliği artırma, hassas alanlara erişimi olan çalışanların özgeçmişlerini kontrol etme ve yüksek değere sahip hedeflerin güvenliğini artırma gibi önlemleri içerebilir. DSÖ'nün etkinliği, önlenmesi hedeflenen suçun doğası, kullanılan özel müdahaleler ve bunların uygulandığı daha geniş sosyal ve politik bağlam dahil olmak üzere çeşitli faktörlere bağlıdır. Ancak araştırmalar, DSÖ'nün suçu azaltmada ve kamu güvenliğini artırmada etkili olabileceğini göstermektedir.

Genel olarak DSÖ, suç ve terörizmle mücadelede önemli bir araçtır. Suç faaliyetlerine katkıda bulunan çevresel faktörlere odaklanarak, suçun önlenmesine yönelik geleneksel kolluk stratejilerini tamamlayan proaktif ve önleyici bir yaklaşım sunmaktadır. Ayrıca DSÖ, terörle mücadele hususunda temel unsurlar olan toplum direncini ve sosyal uyumu geliştirmeye yardımcı olabilmektedir. Yerel toplulukları DSÖ tedbirlerinin tasarımına ve uygulanmasına dahil ederek, güvenlik güçleri güven ve iş birliği kurabilmekte ve toplulukları terörizmi önlemede aktif rol alma konusunda güçlendirebilmektedir. Sonuç olarak DSÖ topluluğun katılımı, terörün nedenlerinin

anlaşılması ve çevresel önlemler gibi oldukça farklı boyutlarda bütüncül bir terör önleme imkanı sunmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Terörizm ile alakalı çalışmalar genellikle terörün ekonomik, sosyal ve siyasal nedenlerine ağırlık vermektedir. Ancak fırsat kriteri, terör söz konusu olduğunda önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu fırsatların azaltılması terörle mücadeleye katkı sağlayabilmektedir. Bu nedenle araştırma, terörist faaliyetler için fırsatları azaltan etkili ve sürdürülebilir terörle mücadele stratejilerinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu amaçla araştırma, ulusal literatürde terörle mücadele çalışmalarına çevresel ve durumsal faktörlerin terör eylemleri için ne gibi fırsatlar barındırdığını aktarmaya çalışmaktadır. Bu alandaki boşluğun doldurulması ve gelecek çalışmalar için bir kaynak teşkil etmesi açısından önemlidir. Terörün durumsal uygulamalar aracılığıyla önlenmesini inceleyen akademik çalışmaların ve uygulamaların artmasının Türkiye'nin terörle mücadelesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Araştırma DSÖ yaklaşımını bir terörle mücadele yöntemi olarak ele almakta ve incelemektedir. Bu kapsamda birinci bölüm suç ve terör üzerine kavramsal açıklamaların ve teorik altyapının aktarıldığı bölümdür. İki kavramın birbiri arasında benzerlik ve farklılık noktalarına değinmektedir. Suç ve terör açısından durumsallığın ne anlama geldiğini açıklamaktadır. İkinci bölüm, bir terör eylemi gerçekleştirmek için teröristlerin ne gibi fırsat unsurlarını dikkate aldığı ile ilgilidir. Bu bağlamda hedefler, silahlar, araçlar ve kolaylaştırıcı koşullar olmak üzere fırsatın dört farklı boyutuna odaklanılmaktadır. Teröristler hedeflerini ve eylemlerinde kullanacakları silah ve araçları seçerken belirli özelliklere dikkat etmektedirler. Bu özellikler eylem türlerinden terör örgütlerinin ideolojisine kadar birçok farklı unsurdan etkilenmektedir. Hatta bazı toplumsal koşullar da terör eylemlerini kolaylaştırmaktadır. Terörü önleme teknikleri uygulamaya konulmadan önce bu fırsatların tespit edilmesi gerekmektedir. Üçüncü bölümde ise terör eylemleri için fırsatların azaltılması ve risklerin arttırılması gibi önlemler aracılığıyla DSÖ'nün terörle mücadeleye nasıl katkı sağlayacağı hususu

incelenmektedir. Son bölüm ise DSÖ'ye yönelik yapılan eleştirileri ele almaktadır. Araştırma her bir başlık altında örnek çalışmalar ve uygulamalara yer vermektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, DSÖ'nün terörle mücadele yöntemi olarak uygulanmasını incelemektir. Çalışma, DSÖ'nün teorik ilkelerine genel bir bakış sunacak ve bu ilkelerin terörle mücadele bağlamına nasıl uyarlandığını keşfedecektir. Daha sonra terörist eylemlerin hangi fırsat unsurlarından faydalandığını tespit etmek için önerilen yaklaşımları inceleyecektir. Sonrasında, DSÖ tedbirlerinin terör saldırılarını önlemedeki etkinliğini değerlendiren ampirik çalışmaları inceleyecek ve bu yaklaşımla ilgili potansiyel sınırlamaları belirleyecektir. Ek olarak, terörle mücadele stratejilerinde DSÖ'nün rolünün daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı ve bu alanda gelecekteki araştırmalar ve politika uygulamaları için fayda sağlamayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın Literatüre Katkısı

DSÖ yaklaşımının terörle mücadeleye uyarlanması hakkında yazılan akademik çalışmalar ulusal literatürde oldukça sınırlı kalmıştır. Bu nedenle bu alanda yapılmış araştırmaların ele alındığı kapsamlı bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu nedenle araştırma, bu ihtiyaca yönelik DSÖ'nün terörizme uygulanması hususunda bir yol haritası sunmaktadır. Genel olarak, araştırma, politika yapıcılar için verilere dayalı bilgiler ve öneriler sağlayan araştırmaları aktararak DSÖ ve terörle mücadele ile ilgili mevcut literatüre değerli bir katkı sağlamaktadır.

Araştırmanın Yöntemi

DSÖ'nün bir terör önleme stratejisi olarak ele alındığı çalışmaları incelemek ve ulusal literatüre katkı sağlamak için literatür ve belge tarama yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, DSÖ ve terörizm alanlarının beraber ele alındığı çalışmalar incelenmektedir. Bu çalışmalar hakemli dergiler, raporlar, kitaplar ve diğer ilgili kaynaklar olmak üzere Türkçe ve İngilizce kaynaklar arasından seçilmiştir. Bu kaynaklar konu bütünlüğüne göre kategorize edilerek çalışmaya aktarılmıştır. Veri toplama ve tez yazma aşamasında etik hususlar dikkate alınmıştır.

Araştırmanın Sınırları

DSÖ çalışmaları ağırlıklı olarak kriminoloji yöntem ve teorilerinden beslenmektedir. Çalışmanın içerisinde bu teori ve yöntemlerin uygulandığı örneklere sık sık değinilmiştir. Ancak bu çalışma DSÖ'yü bir terörle mücadele yöntemi olarak ele alan kapsamlı yayınları ulusal literatüre kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu nedenle çalışma deneysel yöntemlerin kullanılmaması, yalnızca doküman ve belge tarama yöntemlerinin kullanılması açısından sınırlıdır. DSÖ, kriminoloji içerisinde çok geniş bir yere sahiptir. Fakat kapsam itibariyle DSÖ yaklaşımının terörizm dışında kalan bağlamlarına ana kaynaklar harici değinilmemiştir. Bu da araştırmanın diğer bir sınırlılığıdır.

1. BÖLÜM: SUÇ, TERÖR VE DURUMSAL SUÇ ÖNLEME

Suç ve terörizm, önemli sosyal, politik ve ekonomik etkileri olabilecek iki ayrı fakat birbiriyle ilişkili kavramlardır. Suç kavramı, bireylere veya bir bütün olarak topluma zarar verebilecek herhangi bir yasa dışı faaliyeti tanımlarken, terörizm siyasi veya ideolojik hedeflere ulaşmak için şiddet kullanımını veya şiddet tehdidini ifade etmektedir. İki kavramın bir miktar örtüşmesine rağmen, terörizm genellikle ulusal güvenlik üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilecek daha aşırı bir suç biçimi olarak görülmektedir.

Bu kapsamda, araştırmanın bu bölümünde ilk olarak kavramsal çerçeve ele alınmaktadır. Bu bölüm, suç ve terör kavramlarını DSÖ açısından incelemektedir. Bu nedenle iki kavram arasında benzerlik ve farklılıklar üzerine odaklanarak terörizmin bir siyasal suç olarak ele alınmasına dayanak sağlamaktadır. Daha sonra araştırma DSÖ yaklaşımının oluşmasına katkı sağlayan teorik altyapıyı incelemektedir.

1.1. Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Suç

Suç, dünyadaki her toplumu etkileyen yaygın bir sorundur. Bireylerin, ailelerin ve toplulukların huzur ve güvenliğini bozan bir hukuk ihlalidir. Suç terimi, ufak çaplı hırsızlık gibi basit suçlardan, cinayet ve terörizm gibi yoğun şiddet içeren suçlara kadar çok çeşitli yasa dışı faaliyetleri kapsamaktadır. Suç eylemi faile ya da mağdura indirgenemeyecek kadar önemli bir konudur, bir bütün olarak toplum açısından içerisinde önemli sonuçlar barındırmaktadır.

Bazı suçlar maddi kazanç için işlenirken, bazıları intikam, kıskançlık ve öfke gibi kişisel sebeplerle işlenebilmektedir. Sebebi ne olursa olsun, suçun etkisi yıkıcı ve uzun süreli olabilmektedir. Suçlar fiziksel zarara, duygusal travmaya ve mali kayıplara neden olabileceği gibi bütün olarak buna karşı konulmadıkça toplumsal uyumu ve güvenliği tehlikeye sokabilmektedir (Felson, 2002).

Etkili önleme ve müdahale stratejilerini geliştirmek için suçun doğasını ve kapsamını anlamak çok önemlidir. Bu çalışmanın kapsamı olarak suç ve terörizmin gerçekçi bir şekilde tanımlanması bu iki kavram ile mücadeleyi anlamak için yol gösteri rol oynayabilir.

1.1.1.1. Suç Kavramının Tanımı

Suç; kriminoloji, sosyoloji, hukuk ve psikoloji dâhil olmak üzere çeşitli disiplinler tarafından incelenen ve tanımlanan karmaşık ve çok yönlü bir olgudur. Genel olarak suç, kanunla yasaklanan ve devlet tarafından hapis, para cezası veya diğer cezalar gibi yaptırımlarla cezalandırılan herhangi bir yasaya aykırı davranış veya eylem olarak tanımlanabilir. Bu, suçun en basit tanımlamasıdır. Ancak suçun tanımı, kültürel, tarihsel ve toplumsal farklılıklar nedeniyle toplumlar arasında değişiklik göstermektedir. Bir toplumda suç sayılan bir eylem başka bir toplumda suç sayılmayabileceği gibi, bugün suç sayılan eylem de geçmişte suç sayılmamış ya da gelecekte suç sayılamayabilecektir. Bunun nedeni suçun durağan bir varlık olmayışıdır. Bu açıdan bakıldığında suçun sosyal ve dinamik bir olgu olduğu sonucuna varılabilmektedir (Bal, 2003).

Bu bağlamda, hangi eylemlerin suç oluşturduğuna dair her toplum tarafından kabul görmüş evrensel bir mutabakat bulunmamaktadır. Örneğin İran ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde eşcinsellik yasa dışı olarak görülmektedir ve idam cezasına varan yaptırımlara tabiidir. Ancak Hollanda ve Norveç gibi bazı ülkelerde yasal ve kabul edilmiş durumdadır (Kaplıca, 2019). Bu örnekte eşcinselliğe yönelik tutumlardaki bu farklılık, kültürel ve dini inançlara bağlanabilir. Buradan hareketle suçun birçok toplum tarafından farklı algılandığını söylemek mümkündür. Bu farklı algılayışlar, farklı kültürel değerlere, inançlara ve geleneklere olduğu kadar, farklı tarihsel, politik ve ekonomik koşullara da bağlıdır (Moyer, 2001). Nihayetinde suçun tanımı, çeşitli toplumların farklı bakış açılarını yansıtan karmaşık ve çok yönlü bir konudur. Bununla birlikte, özünde suç, genellikle sosyal normları ve değerleri ihlal eden ve devlet tarafından cezalandırılan bir davranış veya eylem olarak anlaşılmaktadır.

Öte yandan, suçun oluşması için temel olarak dört unsurun ortaya çıkması gerekmektedir. Bunlar, kanuni, maddi ve manevi unsurlar ile nedensellik bağıdır. Kanuni unsur, suçun kanunda tanımlanmış olmasını ifade etmektedir. Ancak suçun kanunda tanımlanması tek başına yeterli değildir, aynı zamanda suçun fiilen oluşması gerekir, bu husus, maddi unsur anlamına gelmektedir. Manevi unsur, suç fiilinin isnat yeteneğine sahip kimse tarafından kasten ya da taksirle işlenmesi durumunu tanımlamakta ve iradi unsur olarak da bilinmektedir. Son olarak ise nedensellik bağı fiil ve fail ile eylemin sonucu arasındaki sebep-sonuç ilişkisini anlatmaktadır (Alacakaptan,

1970). Bu unsurlar bir araya geldiğinde suç oluşmaktadır. Ancak suç tek ve yegâne biçimde bulunmaz. Suç tür bakımından oldukça çeşitli bir olgudur.

Yukarıda bahsedilen bu açıklamalar, suçun geleneksel açıklamalarıdır ve suçu sosyal, psikolojik ve ekonomik boyutlarıyla ele almaktadır. Bir başka bakış açısı ise suçun oluşmasında suç fırsatlarının etkisine vurgu yapmaktadır (Felson, 2002). Buna göre suçlu mevcut bir durumda suç işlemeye yönelik bir fırsat algıladığı için suç işlemektedir. Bu açıdan geleneksel yaklaşımlarından ayrılmaktadır. Bu anlayış DSÖ yaklaşımının temelini oluşturmaktadır.

1.1.1.2. Suç Türleri

Suçun doğasını anlayabilmek için suç türleri hakkında sınıflandırma yapmak gerekmektedir. Suçlar failleri, amaçları ve şiddetleri gibi birçok farklı açılardan tasnif edilmektedir. Suçu gerçekleştiren fail bakımından suçları sınıflandıran yöntemlere göre suçlar; doğuştan, saralı, akıl hastalığına sahip, ihtirasi ve tesadüfi suçlular olarak kategorize edilmiştir (Dönmezer, 1994). Bir başka sınıflandırma ise amaçlarına göre kategorize etmektir. Bu anlayışa göre suçlar; ekonomik, cinsel, cebir ve şiddet suçları ve siyasi suçlar olarak sınıflandırılmıştır (Dönmezer, 1994). Bir başka kategoriye göre suçlular, normal ve anormal olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. Birinci gruptaki suçlular daha zararsız suçlular iken, ikinci gruptaki suçlular ise tehlikeli olarak tasnif edilmiştir (Bahar, 2009, s.120).

Türk Ceza Kanunu'na göre suçlar ise; uluslararası, kişilere karşı, topluma karşı ve millete ve devlete karşı suçlar olmak üzere dört bölümde ele alınmıştır.

- Uluslararası suçlar: soykırım ve insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti.
- Kişilere karşı suçlar: hayata karşı; vücut dokunulmazlığına karşı; işkence ve eziyet; koruma, gözetim, yardım veya bildirim yükümlülüğünün ihlali; çocuk düşürtme, düşürme veya kısırlaştırma; cinsel dokunulmazlığa karşı; hürriyete karşı; şerefe karşı; özel hayata ve hayatın gizli alanına karşı; ve mal varlığına karşı suçlar.
- Topluma karşı suçlar: genel tehlike yaratan; çevreye karşı; kamunun sağlığına karşı; kamu güvenine karşı; kamu barışına karşı; ulaşım araçlarına veya sabit platformlara karşı; genel ahlaka karşı; aile düzenine karşı; ekonomi, sanayi ve ticarete ilişkin; ve bilişim alanında suçlar.

- Millete ve devlete karşı suçlar: kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı; adliye karşı; devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına karşı; devletin güvenliğine karşı; anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı; milli savunmaya karşı; devlet sırlarına karşı ve casusluk suçu; ve yabancı devletlerle olan ilişkilere karşı suçlar (TCK, 2004).

Genel olarak, suçların sınıflandırılması, suç davranışının çeşitli doğasını ve toplumların buna tepki verme biçimlerini yansıtan karmaşık bir konudur ve DSÖ açısından gerekli bir husustur. DSÖ, her bir suç türü için ayrı fırsat unsurları tespit etmeye ve önlemeye yönelik bir strateji içermektedir.

1.1.2. Terörizm

Terörizm, tarih boyunca toplumları tehdit etmiş önemli bir olgudur. Terörizmin yarattığı bu korku ve kaos birçok nedenle açıklanabilir. İlk söylenmesi gereken, terörist saldırıların her yerde ve her zaman gerçekleşebilir olmasıdır. Bir diğer nokta ise eylemleri gerçekleştirenlerin bireyler, küçük gruplar ya da büyük topluluklar olmak üzere çeşitlilik göstermesidir. Son olarak ise bombalama ve silahlı saldırılardan, siber saldırılara ve biyolojik savaşa kadar değişiklik gösterebilen yöntem repertuarına sahip olmasıdır. Amacı, yöntemi ve faili ne olursa olsun terörizm yıkıcı ve geniş kapsamlı etkilere sahiptir. Fiziksel, psikolojik, ekonomik ve sosyal birçok sorun yaratabilmektedir. Bu nedenle tüm milletlerden ve kültürlerden insanları etkileyen küresel bir sorundur. Faillerinden yöntemlerine ve sebeplerinden sonuçlarına böylesine geniş etkilere sahip bir olgu ile mücadele etmek de kolay değildir. Bu yüzden terörle mücadele, askeri ve güvenlik tedbirlerinin yanı sıra sosyal, ekonomik ve siyasi girişimleri de içeren çok yönlü bir yaklaşımı gerektirmektedir.

Terörizm, yıllar boyunca sayısız kez tanımlanmış oldukça tartışmalı bir terimdir. En basit haliyle terörizm, siyasi amaçlar doğrultusunda şiddet ve korkutma kullanımını ifade etmektedir. Ancak farklı hükümetler, örgütler ve bireyler terörizm hususunda farklı tanımlamalara sahiptir ve terörizmin tam olarak ne olduğuna dair çok fazla tartışma bulunmaktadır. Buna rağmen, terörizmin hem ulusal hem de uluslararası güvenlik için ciddi bir tehdit olduğu ve ondan etkilenenler için yıkıcı sonuçlarının bulunduğu konusunda geniş çapta fikir birliği mevcuttur. Bu çalışmada esas itibarıyla terörizmin bir suç biçimi olduğu gerçeğinden hareket edilmektedir. Fakat yine de, bu

karmaşık ve çok yönlü olguyu daha iyi anlamak için terörizmin tanımını ve türlerini incelemek gerekir.

1.1.2.1. Terörizm Tanımı

Terörizm kavramını tanımlamak karmaşık ve zor bir iştir çünkü terörizm terimi çok çeşitli eylemleri ve aktörleri kapsamaktadır. Terörizm konusu siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, psikoloji, sosyoloji ve kriminoloji gibi birçok akademik disiplinin ilgi alanına girmektedir. Her disiplin bu kavramı farklı şekilde tanımlamaktadır. Terörizmin tanımlanması sorunu kurumlar arasında da mevcuttur. Terörizmin tanımlanması üzerine yapılan bir araştırmaya göre yüzden fazla tanımın varlığından söz etmek mümkündür (Easson ve Schmid, 2011). Bu araştırmaya göre tanımlamalarda ağırlıklı olarak; şiddet, siyasi amaç, korku ve tehdit gibi kavramlar en çok kullanılanlar arasındadır.¹ Buradan hareketle terörizmin siyasi, dini veya ideolojik hedeflere ulaşmak amacıyla yapılan şiddet eylemleri ile halk arasında korku yaratmaya yönelik bir girişim olduğu anlaşılmaktadır (Tinnis, 2020).

Terörizmin tanımlanmasında yaşanan zorluğun temel nedeni, hangi eylemlerin terör eylemi olarak kabul edilmesi gerektiğinin belirlenmesidir. Terörün bir şiddet biçimi olduğu konusunda fikir birliği olsa da isyan, ayaklanma ve bağımsızlık savaşı gibi şiddet eylemlerinin arasında ayırım yapma konusunda uzlaşma mevcut değildir (Wojciechowski, 2009). Bazı tanımlamalar masum insanlara ve devlete yönelik şiddet eylemlerine odaklanmaktadır.² Bazı araştırmalar devletin halklara uyguladığı bir şiddet biçimi olduğu vurgusunu yapmaktadır.³ Tanımlama da uzlaşamamasının bir diğer nedeni ise terörizmin narko-terörizm, siber terörizm, yalnız kurt terörizmi ve çevre terörizmi gibi farklı türlerde meydana gelmesidir. Ek olarak terör eylemlerinde kullanılan taktikler ve araçların çeşitlilik göstermesi de tanımsal karmaşıklığa katkıda bulunmaktadır. Terör eylemleri bombalı saldırılar, silahlı mukabele, kaçırma ve rehin alma gibi çok farklı şekillerde meydana gelebilmektedir (Wojciechowski, 2009).

Terörizmin tanımlanması üzerinde fikir birliğinin sağlanamaması onun siyasi doğası ile ilişkilidir. Tanımı yapan kişi, kurum ve ya kuruluşları kişisel algılayışlarından bağımsız

¹ Terörizm tanımı üzerine yapılan kapsamlı çalışma için bkz (Easson ve Schmid, 2011).

² Terörizmin tanımlanmasında hedef unsur olarak masum insanlar ve devletin hedef alınmasına yönelik vurgu için bkz (Walter, 1999).

³ Terörizmin tanımlanmasında devlet terörü vurgusu için bkz (Jackson, 2008).

bir şekilde tanımlama yapamamaktadır. Bu çalışma DSÖ bağlamında terörizmi ele aldığından dolayı kavram karmaşışından etkilenmemek için terörizmi bir suç biçimi olarak ele almaktadır. Tanımlamada asıl olan terörizmin bir suç oluşu ve bu suç türlerinin gerçekçi bir şekilde tespit edilmesidir. Bu amaçla, Türkiye'nin terör ve terör suçları üzerine yaptığı geniş kapsamlı tanım ele alınmaktadır. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1. maddesine göre terör;

“Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

şeklinde tanımlanmaktadır. Ayrıca aynı kanun içerisinde terör suçları (devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak, anayasa ihlali, silahlı örgüt vd.) ve terör amacıyla işlenen suçlar (insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, kasten öldürme vd.) suçlarda sıralanmıştır (3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu, md.5, 1991). Terör ve terör suçlarına yönelik bu kapsamlı açıklamalar önemlidir. Bunun nedeni ise suçu anlamak için geliştirilen DSÖ gibi farklı yaklaşımların terörün her bir türünün ayrı ele alınması gerektiğini vurgulamasıdır.

1.1.2.2. Terörizm Türleri

Terörizm birçok şekilde meydana gelebilmekte ve çeşitli şekillerde sınıflandırılabilir. Her bir sınıflandırma kendi içerisinde birtakım ölçütler barındırmaktadır. Örneğin bir karşılaştırma şiddetin büyüklüğünü ve yönünü dikkate alarak hazırlanmıştır. Bu sınıflandırmaya göre terörizm; bireysel terörizm, yerel terörizm, ulus ötesi terörizm, muhalefete karşı devlet terörizmi ve soykırım olarak açıklanmaktadır (Dekmejian, 2007). Bu kategoride şiddetin büyüklüğü bireysel terörizmden soykırıma doğru gittikçe artmaktadır. Şiddetin yönü ise devlet dışı aktörlerden devlete doğru değişmektedir.

Terörizmi eylemi gerçekleştiren aktörler açısından inceleyen yaklaşımlar mevcuttur. Buna göre terörizm; devlet terörizmi, devlet destekli terörizm ve devrimci terörizm olmak üzere üç farklı grupta sınıflandırılmaktadır.

- Devlet terörizmi, devletin bizzat ya da devlet tarafından desteklenen gruplar tarafından muhalefeti sindirmeye yönelik uyguladığı şiddet biçimini ifade etmektedir (Stohl, 2005).
- Devlet destekli terörizm, devletin ya da devlete bağlı ulus altı grupların siyasi amaçlar için bir hedef kitleye karşı uyguladığı şiddet biçimi anlamına gelmektedir (Byman ve Kreps, 2010) .
- Devrimci terörizm, siyaseti ve toplumu kökten değiştirmek amacıyla, hükümete karşı kullanılan şiddet biçimidir (Crenshaw, 1979).

Terörizmin en çok bilinen sınıflandırmalarından biri de motivasyon temelli sınıflandırma yöntemidir. Bu yaklaşıma göre terörizm; dini motivasyonlu terörizm, narko-terörizm, sol-kanat terörizmi, sağ-kanat terörizmi ve tek problemlili terörizm olarak sınıflandırılmaktadır (Marsden ve Schmid, 2011).

- Dini motivasyonlu terörizm, belirli dini hedeflere ulaşmak için terörizmin bir strateji olarak kullanıldığı, dini inançlardan ve/veya kimliklerden hareket eden şiddet türüdür (Schbley, 2003).
- Narko-terörizm, siyasi olarak motive edilmiş terörist gruplar ile genellikle kâr amacı güden organize suç örgütleri arasındaki finansal ve/veya operasyonel bağlantıyı anlatan terörizm türüdür (Björnehed, 2004).
- Sol-kanat terörizmi, kapitalist sistemleri devirmek ve yerine komünist ve/veya sosyalist iktidarı getirmek amacıyla, aşırı sol ideolojiler tarafından motive edilen terörizm türüdür (Hoffman, 1998).
- Sağ-kanat terörizmi, faşizm ve Neonazizm gibi çeşitli farklı aşırı sağ ideolojiler tarafından motive edilen terörizm türüdür (Hoffman, 1998).
- Tek problemlili terörizm, büyük ölçüde sosyal, politik veya dini değişim yerine belirli ve tek bir konuya odaklanan bir terörizm biçimidir (Monaghan, 2000). Örneğin çevre sorunları, kürtaj karşıtlığı ve benzeri.

Her terör örgütü kendine özgü özelliklere sahiptir. Örgütlenme biçimleri, finansman kaynakları ve eylemlerinde kullandıkları araç ve yöntemlere göre farklılık göstermektedirler. Bu amaçla kullandıkları araç ve yöntemlerine göre terörizm; intihar

saldırısı terörizmi, siber terörizm ve Kimyasal-Biyolojik-Radyoaktif-Nükleer (KBRN) terörizmi olarak tasnif edilmiştir (Löckinger, 2005).

- İntihar saldırısı terörizmi, dini inanç ya da siyasi nedenlerle bilinçli olarak motive edilen bir kişinin kendisini feda etmesi şeklinde gerçekleştirilen saldırı şeklidir (Moghadam, 2006).

- Siber terörizm, siyasi veya ideolojik niyetlerle şiddet eylemleri gerçekleştirmek için internet ortamının kullanıldığı terörizm türünü ifade etmektedir (Stohl, 2006).

- KBRN terörizmi, kimyasal, biyolojik, radyoaktif ve nükleer silahların terör eylemlerinde kullanıldığı durumu ifade etmektedir (Ruff, 2006).

Başka bir yöntem ise ulusal terörizm ve uluslararası terörizm olmak üzere terörizmin meydana geldiği coğrafyaya göre kategorize etmektir (Löckinger, 2005).

- Ulusal terörizm, yerel terörizm olarak da bilinen ülke toprakları içinde o ülkenin vatandaşları üzerinde korku yaratmaya yönelik terörizm türüdür (Wilkinson, 2001).

- Uluslararası terörizm, birden fazla ülkede faaliyet gösteren, eylemleri birden fazla ülkeyi kapsayan terörizm türüdür (Wilkinson, 2001).

Bu sınıflandırmalar, terörizmi daha iyi anlayabilmek için kullanılacak farklı yöntemlerden sadece bir kaçını temsil etmektedir. Terörizmin sınıflandırılmasında kullanılması gereken en uygun yöntem, yürütülmekte olan belirli araştırma sorusuna veya analize bağlı olacaktır. Bu araştırmada temel anlatı terörizmin durumsal önlenmesine yönelik olduğundan, terörizm türlerinin birçok farklı açılardan ele alınması gerekmektedir. DSÖ yaklaşımının önerisi, terörizmin her biçiminin ayrı ele alınması ve her biri için farklı çözümler ortaya konulması yönündedir. Çünkü her bir terörizm türü (Örneğin; uçak kaçırma, bombalı eylem ve intihar saldırısı gibi.) kendi içerisinde farklı fırsat yapıları barındırmaktadır (Clarke ve Newman, 2006).

1.1.3. Suç ve Terör Arasındaki Farklılıklar

Suç ve terörizm, genellikle örtüşen, ancak belirgin farklılıkları olan iki farklı yasadışı faaliyettir. Hem suç hem de terörizm şiddet, sindirme ve yasa dışı eylemler içerebilmektedir. Ancak motivasyonları, hedefleri ve yöntemleri bakımından farklılık göstermektedirler. Tanımsal olarak suç, bir yasayı veya kuralı ihlal eden herhangi bir yasa dışı eylemdir. Suçlar tür bakımından; basit hırsızlıktan cinayete kadar, failleri bakımından ise; bireyler veya organize gruplar tarafından işlenebilmektedir. Çoğu suçun

arkasındaki motivasyon, finansal veya maddi çıkarlar gibi kişisel kazançtır. Terörizm ise, bir hükümeti veya sivil nüfusu sindirmek veya zorlamak amacıyla işlenen bir şiddet eylemidir. Yapılan eylemin ötesinde kitleleri harekete geçirmeye yönelik bir hedef güdülmektedir. Bu nedenle teröre verilen yanıt ve suça verilen yanıt da birbirinden farklılık göstermektedir. Bir suça karşı verilen tepki genellikle yerel yetkililerle sınırlıdır, ancak terörizme verilen karşılık ise ulusal hatta zaman zaman uluslararası boyutta olabilmektedir (LaFree ve Dugan, 2004).

Öte yandan, suç ve terör işleyiş bakımından farklı yöntemlere sahiptir. Suç işlemede ve terörizmde kullanılan yöntemler benzer olabilir, ancak bazı farklılıklar vardır. Suçlar genellikle gizli bir şekilde işlenmekte ve failer ortaya çıkmamak için eylemlerini örtbas etmeye çalışmaktadır. Bu nedenle eylemleri de gizli olmak zorundadır. Ama söz konusu terör olduğunda amaç olabildiğince dikkat çekmek ve etki yaratmaktır. Medyanın ve halkın dikkatini çekmek çoğu terörizm tanımında ortak unsurdur (LaFree ve Dugan, 2004).

Her suç için olmasa da çoğu suçlu için işlediği eylem fedakârlık eylemi olarak görülmez. Bazı durumlarda suçlular pişman olabilmektedir. Ancak terör hususunda genellikle failer kendilerini fedakar olarak görmektedir. Onlara göre daha büyük bir amaç için terör eylemi gerçekleştirmelerinin gerekli olduğu görüşüne bağlılık söz konusudur (LaFree ve Dugan, 2004). Terör gibi güç veya şiddet kullanılarak işlenen suçlar da vardır ancak bunların daha geniş bir izleyici kitlesine zarar verme veya korkutma amacı bulunmamaktadır. Suçun ardındaki beklenti ve motivasyon bireyseldir. Öte yandan terör saldırıları, yaygın zarara ve halkı korkutmaya ve sindirmeye neden olmak için tasarlanmıştır. Terörizmde bireyselliğin ötesinde daha yüksek bir ideolojik inanış vardır. Bu faktör onları suçlulardan daha fazla kararlı yapmaktadır (Clarke ve Newman, 2006).

Suç ve terör hedef faktörü açısından da birbirinden farklılık göstermektedir. Suç, işletmeler veya kuruluşlar gibi bireyleri veya insan gruplarını hedef almaktadır. Örneğin, hırsızlık ve dolandırıcılık gibi suçlar, genellikle bireyleri veya işletmeleri hedef alan suçlardır. Buna karşılık, terörizm, hükümetler veya sivil nüfus gibi daha büyük insan gruplarını hedef almaktadır. Terörist saldırılar, yaygın korku ve panik yaratmak ve dikkatleri failerin davasına çekmek amacıyla tasarlanmaktadır. Bu farklılık suç ve terör arasında organizasyonel ve taktiksel açıdan farklılıklara sebep olmaktadır.

Terör eylemi suç faaliyetine göre daha fazla planlama gerektirir ve dolayısıyla fırsatlara suça göre daha fazla bağımlıdır (Clarke ve Newman, 2006).

Suç nadiren organize şekilde oluşmaktadır. Genellikle suçlular bireyseldir. Ancak söz konusu terör olduğunda ağırlıklı olarak organize gruplar tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu örgütsel yapı aynı zamanda ekonomik bir yükümlülükte doğurur. Bu nedenle terör örgütleri dış finansmana bağımlıdır. Davalarını destekleyen diğer devletler ya da devlet dışı yapılar tarafından finanse edilmek zorundadırlar. Bu ekonomik bağımlılık hem terör örgütlerini hayatta tutmak hem de eylemlerini devam ettirmek için kaynak sağlamaya yardım etmektedir. Bu sayede terörizm suça oranla daha büyük saldırılara neden olmaktadır (Clarke ve Newman, 2006).

Sonuç olarak suç ve terörizm; motivasyonları, hedefleri ve yöntemleri bakımından belirgin farklılıkları olan iki farklı yasadışı faaliyet türüdür. Her ikisi de şiddeti ve yasa dışı eylemleri içerse de, suç kişisel kazançla motive edilirken, terörizm siyasi, ideolojik veya dini inançlarla motive olmaktadır. Suç, bireyleri veya işletmeleri hedef alabilirken, terörizm hükümetleri veya sivil nüfusu hedef almaktadır. Suçlar güç veya şiddet kullanılarak işlenebilir, ancak terör saldırıları geniş çapta zarar ve korkuya neden olmak için tasarlanmaktadır. Suç faillerinin daha geniş bir kitleye zarar verme veya korkutma amacı yoktur.

1.1.4. Suç ve Terör Arasındaki Benzerlikler

Özünde, suç ve terörizmin her ikisinin de kasıtlı olarak işlenen yasadışı faaliyet biçimleri olduğunu belirtmiştik. Her iki eylem biçimi de bir amaca ulaşmak için şiddet içeren faaliyetlerin kullanılmasını içermekte ve her ikisi de genel halkın güvenliği için bir tehdit oluşturmaktadır. Yapısal olarak farklara sahip olsalar da bazı araştırmacılar terörün bir suç gibi ele alınmasının gerektiğini düşünmektedir. Bunun nedeni ise gerçek anlamda suç ve terör arasında sanılanın aksine keskin farklılıklar olmadığına yönelik anlayıştır. Bu anlayışın temelinde, her iki olgununda disiplinler arası bir şekilde çalışılması gereken alanlar olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ek olarak her iki olguda doğası gereği farklı toplumlarda farklı algılanmış ve neyin suç ya da neyin terör olduğuna dair yargılar bazen zamana göre bazen de içerisinde gerçekleştiği topluma göre farklılık göstermiştir (LaFree ve Dugan, 2004). Bunlar kavramsal olarak suç ve terör arasındaki benzerlikleri temsil eder ancak benzerlikler sadece bununla sınırlı

değildir. Failler açısından bakıldığında terörün de suç gibi ağırlıklı olarak genç erkekler tarafından yapılan eylemler olduğu görülmektedir (LaFree ve Dugan, 2004, s.56).

Terör ve suçun ayrı çalışılması gerektiğine yönelik en önemli vurgu motivasyon faktörüdür. Ancak sıradan suç failleri ve teröristler arasında motivasyon açısından büyük farklılıklar bulunmamaktadır. Teröristlerin her biri büyük ideolojik beklentiler ya da daha yüce bir amaç için örgüte katılmamaktadır. Çoğu zaman örgüte katılımı suç katılım ile ortak akran baskısı, bir gruba aidiyet istemi ya da heyecan duygusu gibi faktörler etkili olabilmektedir (Chermak vd., 2012). Bazı durumlarda belirli suçlarda görülen cinsel motivasyon, teröre katılım sürecinde de görülebilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Motivasyona vurgu yapan araştırmacıların diğer eleştirisi, teröristlerin kararlılığının suçlulara göre daha fazla olduğu yönündedir. Örneğin intihar saldırısı bunu en çok destekleyen terör türüdür. Ancak her terörist kendini feda etmeyi seçmez, pek çoğu suç failleri gibi yakalanmaktan ya da öldürülmekten kaçınmaktadır (Clarke ve Newman, 2006).

11 Eylül saldırıları gibi dünya çapında yankı uyandıran terör saldırılarının büyük planlamalar sonucu meydana geldiğini biliyoruz. Ancak banka soymak gibi detaylı planlama yapmayı gerektiren suçlar da mevcuttur. Suç ve terör kimi zaman uzun süren planlamalar sonucu oluşurken kimi zaman fırsatları istismar etmektedir. Her iki olgu da mevcut güvenlik durumuna ya da çevresel faktörlere bağımlı olabilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Terör olayları her zaman büyük çaplı olmak zorunda da değildir. Terör olaylarının büyüklüğü yarattığı korku ikliminden kaynaklanmaktadır. Eylemler basit olsa da büyük yankılar uyandırabilmektedir. Örneğin yüksek profilli kişilere yönelik suikast eylemleri, basitçe bakıldığında cinayet gibi görülebilir ancak etkileri oldukça fazladır. Bu nedenle terörün her zaman büyük olaylara neden olması bakımından suçtan ayrı düşünülmemesi gerekmektedir. Küçük çaplı terör eylemleri olabileceği gibi büyük etkilere sebep olan (büyük dolandırıcılık eylemi ya da toplu cinayetler gibi) suç olayları da olabilmektedir (Clarke ve Newman, 2006).

Aslında bakıldığında terör eylemleri ile hırsızlık gibi ufak çaplı suçlar birbirinden sanıldığı kadar uzak değildir. Teröristler gündelik yaşamlarını devam ettirmek ve eylemleri için gerekli araçları temin etmek amacıyla geleneksel suç yöntemlerine başvurabilmektedir. Bu tarz faaliyetlerin yoğun olarak kullanıldığı rutin terörizm durumlarında dış finansmana gerek kalmadan teröristlerin hayatlarını devam ettirmesi

mümkün olabilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu açıdan bakıldığında terörist faaliyetler konvansiyonel suçlarla iç içedir (Hamm, 2007).

Terörizm genellikle gruplar tarafından icra edilmektedir ancak uyuşturucu ticareti gibi bazı suçlarda organizasyon gerektirebilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu nedenle suç ve terör arasındaki faillerin türleri üzerinden yapılan ayırım da şüpheli hale gelmektedir. Çünkü tek başına hareket eden teröristler olabileceği gibi örgütlü bir şekilde hareket eden suç grupları da olabilmektedir.

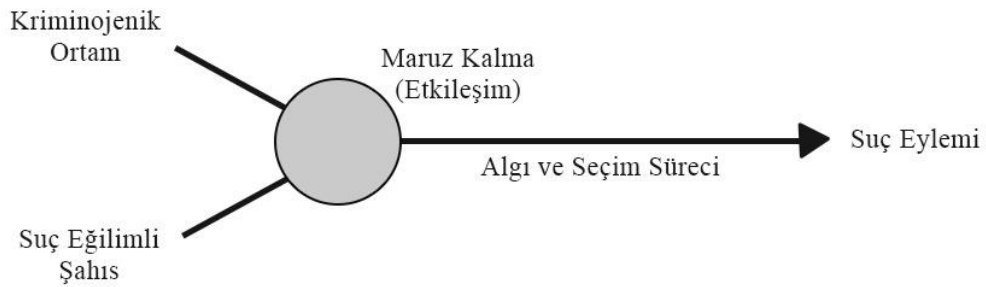
Sonuç olarak terör ve suç birbiri ile motivasyon kaynakları, failleri ve planlama stratejileri gibi birçok noktada ortak yönlere sahip olabilmektedir. Suç ve terörizm arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları anlamak, bu tehditleri mümkün olan en etkili şekilde önlemek ve karşılık vermek için gereklidir. Terörizm ve suç arasındaki benzerliklere yapılan vurgu, terörizmin nihayetinde bir suç biçimi olduğuna yönelik anlayışı kuvvetlendirmek içindir. Gerçekte, terör ve suç arasındaki farklılıklar olduğu kadar farklı suç türleri bile kendi arasında büyük farklılıklara sahiptir. Aynı şekilde terör türleri, örneğin suikast ve intihar saldırısı, arasında oldukça derin farklılıklar mevcuttur (Clarke ve Newman, 2006). Belirli istisnalar hariç çoğu zaman suç ve terör birdenbire meydana gelmemektedir. Temelde hayata geçirilen her suç ya da terör biçimi, taktiksel anlamda bazı durumsal ölçütlere bağlıdır. Bu nedenle suçun her bir türünü ayrı ayrı incelemek ve her biri için uygun önleme stratejileri geliştirmek elzemdir. Bunun için de suç ve terör açısından durumsallık kavramının ne anlama geldiğini incelememiz gerekmektedir.

1.1.5. Suç ve Terörde Durumsallık Kavramı

Görüldüğü üzere, suç ve terör toplum yapısını derinden etkileyen önemli kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun süre boyunca bu kavramları anlamak ve insanların neden bu tür davranışları seçtiğini açıklamak için yoğun çaba sarf edilmiştir. Nihayetinde ortaya psikolojik, toplumsal, siyasal ve ekonomik temellerle yaklaşan birden fazla görüş ortaya atılmıştır. Bu yaklaşımlar ağırlıklı olarak suç davranışının altında yatan temel parametrelere odaklanmaktadır. Ancak bu görüşlere ilaveten suçlu davranışında bireylerin içerisinde buldukları çevrelerin ve durumların suç ve terör davranışını seçme hususunda oldukça etkili olduğunu söylemektedir. Suçu anlamaya yönelik bu durumsal modele göre; suç ahlaki bir davranıştır. Belirli durumlarda, belirli

motivasyonlara yanıt olarak neyin doğru neyin yanlış olduğunu belirleyen değer temelli davranış kuralları tarafından yönlendirilen eylemlerdir. Kişiler kendi ahlaki algılamalarının onları suç eylemi işlemeyi bir alternatif olarak seçmesi sonucu suç işlemektedir. Bu ahlaki algılamalar kişilerin eğilimlerini belirlemektedir. Buradaki ahlaki vurgusu eylemin evrensel olarak doğruluğu ya da yanlışlığı anlamına gelmemektedir. Aksine kişinin zaman içerisinde kazandığı bir edini mi ifade etmektedir (Wikström, 2014).

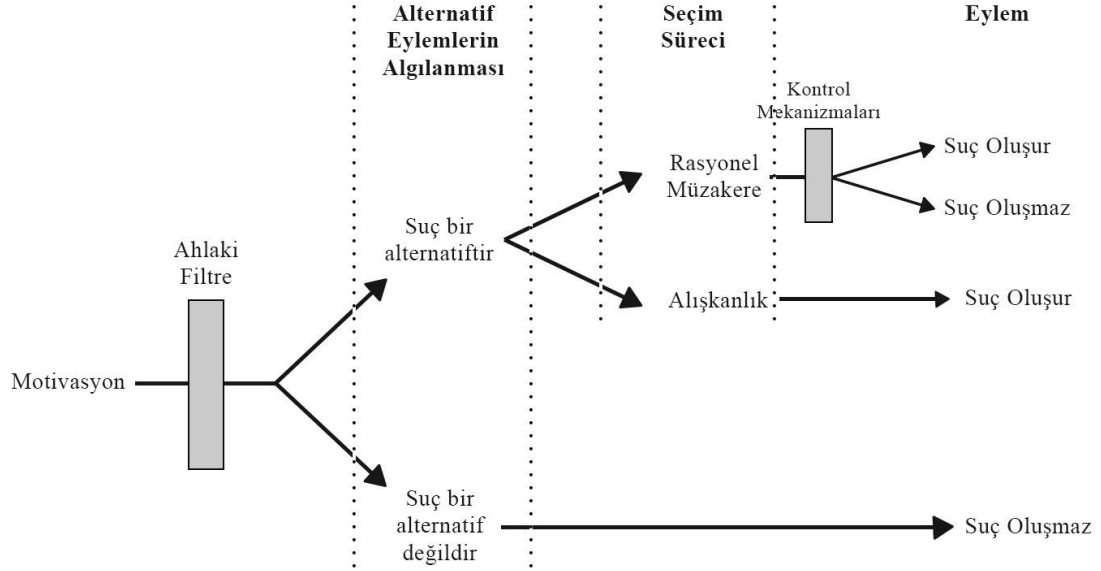
Durumsal modele göre insanların davranışını belirleyen dört unsur bulunmaktadır. Birincisi eğilimleri ve algılamaları ile birlikte, bireyin kendisidir. İkincisi, bireylerin algılamalarını etkileyen dış ortamdır. Üçüncüsü, bireyin belirli bir ortama maruz kalması sonucu oluşan algılama süreci olan durumdur. Dördüncüsü ise eylemlerdir (Wikström, 2014). Her birey aynı durumlarda ve ortamlarda aynı kararı vermemektedir. Her ortamda bireyin davranışına etki edecek fırsat ve teşvik unsurlarına bireyin kendisi eşit derecede sahip değildir. Bazı ortamlar diğer ortamlara nazaran içerisinde teşvik unsurları barındırmaktadır. Bu ortamlar “kriminojenik ortamlar” olarak ifade edilmektedir. Fakat suç, yalnızca birey ve teşvik unsuru barındıran ortamın bir araya gelmesi ile oluşmamaktadır. Bu süreçte kişinin ahlaki yargıları ve algılama süreçleri etkilidir. Durumsal modelin bu oluşumu anlamak için önerdiği yöntem ise; insanları bugün oldukları kişi haline getiren kişisel yaşamının, suçu teşvik eden ortamların oluşumundaki tarihi ve sosyal süreçlerin, ve belirli insanları belirli ortamlara iten toplumsal seçim süreçlerinin anlaşılmasıdır (Wikström, 2014).



Şekil 1: Durumsal Öleme Modeli

Kaynak: (Wikström, 2014, ss. 77).

Özetlemek gerekirse; bir suç ya da terör davranışının oluşabilmesi için kişilerin suç ya da terör eylemini ahlaki bir eylem ve bir alternatif olarak görmesi gerekmektedir. Ve bu kişiler bu seçimleri yapabilecekleri, kuralların çiğnenmesini teşvik eden kriminojenik ortamlarda bulunmalıdır. Daha sonra bireyler bu faktörler ışığında bir algı seçim sürecine girmekte ve nihayetinde suç işleme davranışı gerçekleşmektedir.



Şekil 2: Suçun Durumsal Süreçleri ve Önemli Durumsal Faktörler

Kaynak: (Wikström, 2011).

Algı seçim süreci de kendi içerisinde farklı bileşenleri barındırmaktadır. Bunlar; motivasyon, ahlaki filtreleme ve kontrol mekanizmalarıdır (Wikström, 2014). Motivasyon bireyin arzu ve istekleri ya da yerine getirmesi gereken yükümlülüklerini tamamlama ihtiyacı olabileceği gibi öfke ve rahatsızlık kaynaklı da olabilmektedir. Eylem sürecini başlatan unsur motivasyon olsa da tek başına yeterli değildir. İnsanlar aynı türden motive edici etkenlere farklı tepkiler verebilmektedir. Burada suçlu davranışı için seçenekleri görmelerini sağlayan unsur suça yatkın ortama ilişkin algılanan ahlaki normlar ile kişinin kendi ahlaki süzgecidir. Hem ortam hem de bireyin ahlaki normları suça teşvik ediyorsa o noktada suçun oluşması muhtemeldir. Bu kararı bireye verdiren alışkanlıklar ya da devamlı eylemler olabilir. Eğer birey aynı suç türüne sürekli olarak maruz kaldıysa bu eylem onun için bir alışkanlık haline gelmekte ve suç gelişmektedir. Bireyler alışkanlıkla hareket etmediğinde ise rasyonel karar verme süreci

devreye girmektedir. Bu aşamada çevresel fırsatların ya da risklerin farkına varmaları daha muhtemeldir. Rasyonel seçim aşamasında ise suçun işlenmesine etki eden son faktör, kontrol mekanizmalarının etkinliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Kontrol mekanizmaları kişinin kendini kontrol ettiği otokontrol durumu olabileceği gibi çevredeki caydırıcı unsurları da kapsayabilmektedir (Wikström, 2014).

Durumsal model suçun anlaşılmasına katkı sağladığı kadar terör ve radikalleşmenin anlaşılmasına da katkı sağlamaktadır. “Bireylerin ahlaki algılamaları neden bir terör eylemi gerçekleştirmeyi alternatif bir karar olarak görür? Neden bazı ortamlarda ve durumlarda terör eyleminin gerçekleşmesi diğer ortamlara ve durumlara göre daha muhtemeldir? Bu ortamlarda terör eylemlerini gerçekleştirmek için teşvik edici unsurlar nelerdir? Bireyleri bu ortamlarda yaşamaya maruz bırakan sebep nedir?” ve benzeri soruları cevaplamak ancak durumsal model anlayışı ile mümkündür. Bu sayede terör ve suçla mücadele için uygun durumsal müdahale teknikleri tespit edilebilmektedir.

1.2. Teorik Çerçeve

Suç gibi terör de birçok farklı nedenden kaynaklanmaktadır. Yine suç literatüründe olduğu gibi terörizm literatüründe de sorunla mücadele hususunda farklı yaklaşımlar mevcuttur. Terörizm, radikalleşme ve terörle mücadele alanında temel vurgu; terörü yaratan sosyal, ekonomik, toplumsal unsurlara ve bu unsurların değiştirilmesine yöneliktir. Ancak terörizmin köklü tarihi bize göstermektedir ki terörü yaratan unsurların tamamen ortadan kaldırılması mümkün gözükmemektedir. Aynı zamanda bu unsurlar her örgüt ve örgütün içindeki her bireye göre değişiklik göstermektedir. Bazı terör örgütlerinin terörizme başvurmasında bireysel özgürlükler, ekonomik problemler belirgin olurken; bazı örgütlerde hayvan hakları, çevre kirliliği; bazılarında ise dini ya da etnik hassasiyetler ön plana çıkmaktadır. Örgüte katılan kimi bireyler ekonomik nedenlerden dolayı şiddet eylemine başvururken, kimi bireyler yalnızca heyecan arayışı içerisinde terör örgütüne dâhil olabilmektedir (McCauley ve Moskalenko, 2008, s.416). Böyle geniş bir nedenler yelpazesi içerisinde bu nedenlerin hepsiyle mücadele edebilmek oldukça zordur.

Suç ve terörün nedenlerine yönelik bu geniş nedenler silsilesi, psikoloji, sosyoloji, siyaset bilimi ve kriminoloji dâhil olmak üzere birçok alan için çözülmesi zor bir

denklem haline gelmiştir. Bazı araştırmacılar⁴ sorunu yaratan köklere odaklanırken, özellikle son yıllarda olaylara durumsal bir bakış açısıyla yaklaşmaya çalışan diğer bir grup araştırmacılar⁵ ise bu köklü nedenleri gidermenin asla mümkün olmadığını söyleyerek durumsal arayışlara yönelmiştir. Bu arayışın neticelerinden biri ise suçun/terörün neden olduğundan ziyade nasıl olduğunu kavramaya yönelik geliştirilen anlayıştır. Özellikle Çevresel Kriminoloji olarak bilinen alan, suçun ve terörün oluşumunda çevresel faktörlerin belirleyici olduğunu savunmaktadır.

Temel olarak bir çevresel kriminoloji yaklaşımı olan DSÖ, terörizmin en nihayetinde bir suç türü olduğu düşüncesi ile başlamaktadır (Berkell, 2021, s.58). Ronald V. Clarke ve Graeme R. Newman tarafından yazılan “Outsmarting The Terrorists (Teröristleri Alt etmek)” adlı eserde bir suç önleme perspektifi olan DSÖ yaklaşımı terörle mücadeleye uygulanmıştır. DSÖ, yukarıda bahsedilen terörizmin kökleri ile alakalı sorunlardan ziyade, terörizmin, meydana geldiği olay, durum ve yer açısından birtakım fırsatlar sonucunda ortaya çıktığı düşüncesine vurgu yapmaktadır. Bu kriminolojik bakış açısı suç ve fırsat arasındaki bağlantıyı terörizme uyarlamayı amaçlar ve fırsat unsurlarının giderilmesinin terörle mücadele açısından önemli noktalarını ortaya çıkarmaktadır.

Bu aşamada sırasıyla DSÖ'nün ortaya çıkmasında etkili olan teorik düşünceleri incelemeye çalışacağız.

1.2.1. Durumsal Suç Önlemenin Teorik Altyapısı

DSÖ teorik olarak Çevresel Kriminoloji teorileri arasında yer almaktadır. İnsanların neden suç işlediklerini açıklamaya odaklanan geleneksel kriminoloji teorilerinin aksine, çevresel kriminoloji yaklaşımı suç olayını açıklamaya odaklanmaktadır. Birçok geleneksel kriminoloji teorisi, belirli insanların neden suç işlediğini ve hangi faktörlerin suçluluğu desteklediğini açıklamaya çalışmaktadır (Brantingham ve Brantingham, 1993; Felson ve Boba, 2010). Çevresel kriminolojide, araştırmacılar bunun yerine belirli davranışları (yani suçu) teşvik eden bu ortamların tekrar eden özelliklerini bulmak için belirli zamanlarda belirli bir yere odaklanmaktadır. Bu nedenle amaç, suç için fırsatlar yaratan ortam ve davranışların özelliklerindeki tekrar eden özgün kalıpları belirlemek ve

⁴ Terörü yaratan kök nedenlere odaklanan çalışmalar için bakınız (Kruglanski ve Fishman, 2009; Newman, 2006; Schmid, 2006).

⁵ Terörün durumsal faktörlerine odaklanan çalışmalar için bakınız (Freilich ve Newman, 2009; Ekici ve diğerleri, 2008; Clarke ve Newman, 2006).

sonuç olarak bu fırsatların nasıl azaltılabileceğini anlamaktır (Santos, 2012). Çevresel kriminolojinin; Rasyonel Seçim (RST), Rutin Faaliyetler (RFT), Suç Örüntüsü (SÖT) ve Kırık Camlar (KCT) teorileri olmak üzere dört temel teorik direği bulunmaktadır. Bu teorilerin her biri, suç olaylarının nasıl gerçekleştiğinin, suçluların ve mağdurların nasıl bir araya geldiklerinin ve ortam, zaman ve mekan gibi faktörlerin suçun oluşumundaki öneminin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Aşağıda, bu teorilerin temel varsayımları ve her bir teorinin DSÖ ile bağlarının ne olduğu konusu örnekler üzerinden detaylı olarak incelenmektedir.

1.2.2. Rasyonel Seçim Teorisi

Toplum genelinde teröristlere psikolojik sorunları olan, anormal hatta psikolojik hasta gözüyle bakılmasına rağmen yapılan araştırmalar göstermektedir ki, birtakım yalnız kurt olarak adlandırılan teröristler hariç, terörizm ile akli dengesizlik arasında bir bağlantı gösteren herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Bakker ve de Graaf, 2010). Aksine teröre katılan bireyler teröre katılma kararını birtakım fayda/zarar denklemi aracılığıyla maliyet analizi yaparak vermektedirler. Bu düşüncenin akademik karşılığı ise Rasyonel Seçim Teorisi ile varlık kazanmıştır. Rasyonel Seçim teorisi, suçluların suç davranışlarından fayda aradıklarını ve bu eylemlerin maliyet ve faydalarını tarttıklarını savunmaktadır. Temel olarak suça/teröre karışan bireyler, suça/teröre karışmayan bireyler ile aynı karar verme sürecini deneyimlemektedir. Bu düşünce, pozitivist suç araştırmacılarının savunduğu suçlu davranışının altında yatan psikolojik, sosyolojik, siyasi ve hatta biyolojik temelli açıklamalara karşıt bir anlayışı temsil etmektedir (Cornish ve Clarke, 1986). Rasyonel bir birey faydaları ve zararları hakkında hesaplar yapmaktadır. Kayıpları en aza indirmeye ve kazançlarını maksimuma çıkarmaya çalışarak fayda teorileri ekseninde eyleme geçmektedir (Simpson, Piquero ve Paternoster, 1998).

Rasyonel Seçim teorisinde rasyonel kelimesi stratejik düşünme fikrine atıf yapmaktadır. Bireyler olayları düşünür, analiz eder ve maksimum faydanın elde edileceği seçimleri yapmaya odaklanır. Bireyler, suç işleyerek elde edecekleri faydanın diğer yasal alternatif eylemleri tercih ederek elde edebilecekleri faydalardan daha fazla olduğunu düşündüklerinde suç işleme davranışı gösterirler (Perry ve Hasisi, 2015). RST açısından suç davranışı, bireyin belirli bir durumu öznel olarak tanımladığı ve gelecekte bu suç

davranışından sağlanabilecek olası yararları algıladığı bir süreçtir. Bu yaklaşımda suç davranışı, büyük ölçüde kişinin kendi öznel gerçeklik tanımına bağlıdır ve bu husus her birey için kendine özgü bir süreci ifade etmektedir (Cornish ve Clarke, 1986). Hiçbir insan herhangi bir durumu tam olarak aynı şekilde deneyimleyemez, çünkü her insanın kendine özgü kişisel bakış açısı, içinde olduğu farklı sosyal grupları, hayatına etki eden kişisel ilişkileri, dini inançları ve ahlaki kavramları birbirinden farklıdır. Bu nedenle hayatın getirdiği ekonomik, sosyal ve siyasal koşullara farklı tepkiler verirler. Bazıları bu koşullar karşısında suç davranışı geliştirirken, bazıları yasal süreçlere sadık kalmaktadır.

Diğer taraftan, suçlular, suça karışma kararının yanı sıra hangi tür suç eylemi işleyeceklerine de karar verirler. Diğer bir deyişle, eğer bir suçlu suç işlemenin potansiyel kazançlarını (maddi kazanç, nefret, heyecan vb.) potansiyel maliyetlerden (başarısız teşebbüs, yakalanma vb.) daha cazip olarak görüyorsa, o zaman eylemi yapmayı seçecektir. Bireylerin suça karışma konusunda verdikleri kararlar, kendi deneyimlerinden ve öğrenmelerinden etkilenmektedir (Cornish ve Clarke, 1986). İnsanlar sahip oldukları sınırlı bilgilere dayanarak kararlar verirler ve bu kararları zaman kısıtlaması altında alırlar. Bu nedenle verdikleri kararlar, o sırada onlar için en uygun seçimdir. Sınırlı rasyonellik olarak ifade edilen bu kavrama göre; suçlular, o sırada kendi bilgi ve deneyimlerini göz önünde bulundurarak kendileri için rasyonel olan kararlar alırlar (Clarke ve Cornish, 2001). Ek olarak bu kararlar suçlunun sahip olduğu çevresel faktörlerle de ilgilidir. Suça karar verme rasyonel bir davranış olduğundan, bu davranış failin kararlarını etkileyen yakalanma riski ve güvenlik önlemleri gibi faktörler tarafından kısıtlanabilmektedir. Örneğin fiziksel ortam ve güvenlik gibi faktörlere yönelik failin sahip olduğu bilgi eksik ya da sınırlı olabilir. Bu nedenle sınırlı rasyonellikteki vurgu failin çevresini algılama biçimi ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla suç, algılanan çabayı ve algılanan riskleri artırmak, potansiyel suçlularda suçluluk veya utanç uyandırmak ve beklenen ödülleri azaltmak gibi taktikler yoluyla engellenebilir (Cornish ve Clarke, 2003).

Rasyonel Seçim teorisinin temel noktası, bireylerin rasyonel olduğuna yönelik varsayım olduğundan ötürü suçlular gibi teröristler ve aşırılık yanlılarının da rasyonel davrandığı varsayılmaktadır. Terörist ya da şiddet içeren aşırılıkçı bir eylemi işlemeyen önce failler suç eyleminde olduğu gibi maliyet fayda eksenini hesaba katarlar. Teröristler, bir terör

eylemi gerçekleştirmek için hangi fırsatların mevcut olduğunu belirler ve ardından bu fırsatlardan hangisinin en mantıklı olduğunu tespit etmeye çalışır. Teröristlerin hem eylem gerçekleştirme hem de eylemi yönlendirecekleri hedefleri seçme aşamasında Rasyonel Seçim teorisi önemli bulgular sağlamaktadır. Teröristler genellikle hedeflerini, o hedefe saldırmaktan alacakları algılanan halk desteğine ve görevlerinde başarılı olacaklarına inandıkları olasılıklara göre seçerler (Sandler ve Lapan, 1988; Sandler ve Siqueira, 2006). Teröristler, saldırıya uğrarlarsa şikâyetlerini, ideolojilerini ve hedeflerini daha geniş bir kitleye iletebilmeleri için medyanın ilgisini çekecek bir hedef ararlar (Hoffman, 1998). Teröristlerin hedef seçerken hesaba kattıkları bu faktörler rasyonel davranışı gösteren bulguları ifade etmesi açısından önemlidir.

Teröristlerin süreç, sonuç ve kişisel olmak üzere üç farklı hedefleri bulunmaktadır. Süreç hedefleri, medyanın ilgisi, mali destek, kamu desteğini edinme ve üyeliği artırma gibi hedeflerdir. Sonuç hedefleri, terörist örgütün belirttiği siyasi hedefleridir. Ayrıca, teröristler genellikle hükümeti aşırı tepki ve taviz vermeye zorlamayı amaçlamaktadırlar. Teröristleri motive eden kişisel hedefler arasında dayanışma ve bir gruba dahil olma isteği, topluluk tarafından kabul görme, bir amaç duygusu, saygı, hatta heyecan gibi unsurlar örnek verilebilir (Kydd ve Walter, 2006).

Bazı araştırmalar teröristlerin rasyonelliği üzerine incelemelerde bulunmuş ve teröristlerin genel olarak rasyonel karar vericiler olmaları bakımından diğer suçlulara çok benzediğini tespit etmiştir. Örneğin hayvan hakları ve çevre hakları aşırılıkçılarıyla yapılan görüşmelerde eylemcilerin yasadışı faaliyette bulunmadan önce olası maliyet ve faydaları tarttıkları gözlemlenmiştir. Yakalanma riskinden dolayı gece eylem yaptıkları ve halk tarafından tepki çekmemek için insanları hedef almaktan kaçındıkları ortaya çıkmıştır (Carson, LaFree ve Dugan, 2012). İntihar terörü eylemleri üzerine yapılan çalışmalar da Rasyonel Seçim teorisi üzerinden incelenmiştir. Çoğu insan tarafından irrasyonel bir davranış olduğu düşünülse de intihar teröristleri genellikle eylemlerini rasyonel olarak gerekçelendirmektedir (Perry ve Hasisi, 2015). İntihar saldırısı gerçekleştiren bireyler kendilerinin dini, kişisel ve ekonomik olarak ödüllendireceğine inanmaktadır. Dini ödüller, şehitlik mertebesi, kendini feda etmenin inanç nezdinde cennetle ödüllendirileceğine yönelik inanç gibi örneklerle izah edilebilir. Kahraman ya da şehit olmanın verdiği bireysel tatmin, intikam alma ve kimi eylemlerde psikolojik nedenlerin hafifletilmesi düşüncesi kişisel ödüller arasında sıralanabilir. Ekonomik

ödülleri ise eylemin başarıyla gerçekleştirilmesinden sonra failin ailelerine maddi yardımların yapılması ve durumlarının iyileştirilmesi olarak gösterilebilir. Örneğin Filistin'de, intihar bombacılarının ailelerine, Suudi fon sağlayıcılar tarafından toplanan fonlardan oluşan ve Şehit Fonu olarak bilinen nakdi yardım teklif edilmiştir (Singer, 2005, s.110). Bu bağlamdan bakıldığında Rasyonel Seçim teorisi, terörizm alanında özellikle karar verme, hedef seçimi ve örgüte katılım gibi konularda önemli görüşler ortaya koymaktadır.

1.2.3. Rutin Faaliyetler Teorisi

Çevresel Kriminoloji teorileri arasında yer alan ve DSÖ stratejisini daha iyi anlayabilmemize olanak sağlayan bir diğer teori ise, Rutin Faaliyetler teorisidir. Rutin Faaliyetler teorisinde temel anlatı, belirli bir zaman ve mekân düzleminde üç bileşenin bir araya gelmesi ile suçun oluştuğunu ifade etmesidir. Bu üç unsur; suç işleme motivasyonuna sahip bir suçlu, suç için uygun hedef ve suçun işleneceği mekanda yetenekli bir koruyucunun yokluğu olarak tasvir edilmektedir. Bu üç bileşenin yokluğunda suçun oluşmayacağı vurgulanır (Cohen ve Felson, 1979).

Bireyler günlük yaşantılarında genel itibarıyla belirli rutinleri takip ederler. Bunlar iş, aile, sosyal yaşantı ve arkadaş ortamı gibi aktiviteleri içermektedir. (Cohen & Felson, 1979) Suçlular kadar mağdurlar da birtakım rutinelere sahiptir (Brantingham & Brantingham, 1993). Teori ise suçlu ve hedef mağdur rutinlerinin ortak bir çevrede belirli bir zamanda birleşmesi ile fırsatın oluştuğunu söylemektedir. Rasyonel Seçim teorisi suçluların suç işleme kararını neden verdiğini, hangi faydalar ekseninde bu tercihi yaptığını açıklarken; Rutin Faaliyetler teorisi ise, suçun oluşmasındaki çevresel ve durumsal fırsat yapılarına odaklanır (Felson, 2008).

Rutin Faaliyetler teorisi suçu oluşturan üç bileşeni açıklarken (suçlu, hedef, ortam) aynı zamanda suçu etkileyebilecek birtakım kontrol mekanizmalarının varlığından bahseder. Bu kontrol mekanizmaları her bileşen için ayrı ayrı açıklanır (Tillyer ve Eck 2011). Suçun oluşabileceği uygun ortam için kontrol mekanizması, yerel yöneticilerdir ve bölgeyi denetleyerek suçun önlenmesine katkıda bulunabilirler. Suçun hedefi için ise kontrol mekanizması koruyucular olarak tanımlanır. Hedefi koruma ve gözetleme işini icra eden koruyucular da suçu önlemeye yardımcı olur. Son olarak suçlu için ise kontrol mekanizması suçlu üzerinde etki sahibi olabilecek bireylerdir. İşleyiciler olarak

adlandırılan bu grup, suçlunun fikrini değiştirebilecek etkiye sahip bireyleri tasvir eder (Tillyer ve Eck, 2011).

Yukarıdaki şekilde görülebileceği gibi iç eksenindeki unsurlar suçun bileşenleridir. Dış eksenindeki unsurlar ise yokluğu durumunda suçun meydana gelmesi için fırsat algısı oluşturan kontrol mekanizmalarıdır. Bu unsurların daha iyi anlaşılabilmesi için örneklendirmek gerekirse; koruyucular, bireyin kendisi, suç mekânının çevresinde bulunan güvenlik ya da hedefi korumak ve izlemekle yükümlü herhangi bir kişi olabilir. Yer yöneticileri, mekânın (ev, apartman, okul ve alış veriş merkezi gibi her ne olursa olsun) yönetiminin işleyişinde değişiklik yapabilecek kişileri tasvir eder. Mekanın güvenliğinde birtakım güçlendirmeler yaparak suçu önleyebilirler. İşleyiciler ise genellikle motive olmuş suçlunun yakın ilişki içerisinde olduğu kişilerdir. Örneğin suçlunun ailesi, yakın arkadaşları, öğretmeni ve eşi vb. kişiler suçlunun kararlarını etkileyebilecek potansiyele sahip bireylerdir (Tillyer ve Eck, 2011). Bu kontrol mekanizmaları suçun fırsat yapısına doğrudan etki ederler. Böylece çevresel ve zamansal koşulların üzerinde değişiklik yaparak suç azaltılabilir.

Rutin Faaliyetler teorisi terörizm açısından oldukça açıklayıcı bir teoridir. Diğer suçlara nazaran terör suçu işleyenlerin daha kararlı olduğu düşünülür. Rutin Faaliyetler teorisi de tam olarak motive olmuş bir suçlunun sabit olarak kabul edildiği, çevre ve zaman bileşenlerinin değişken olarak ele alındığı bir teoridir. Rutin Faaliyetler teorisi birçok açıdan terörizm çalışmaları altında incelenmiştir. Örneğin, Bigot (2017) Güneydoğu Asya'daki terör vakalarını Rutin Faaliyetler teorisi aracılığıyla incelemiş ve tahmin edilebilir terör kalıplarını bulmaya çalışmıştır. Deneysel analiz süreçlerini kullandığı çalışmasında teröristlerin askeri hedeflere yönelik saldırılarının bir rutin teşkil ettiğini ortaya koymuştur. Canneti-Nisim, Mesch ve Pedahzur (2006), yaptıkları bir çalışmada intihar eyleminin kurbanlarının diğer terör türlerinin kurbanları ile farklılıklarını Rutin Faaliyetler teorisi üzerinden analiz etmiştir. Teröristlerin hedeflerini rastgele mi seçtikleri yoksa tahmin edilebilir bir örüntü var mıdır sorusu üzerinden yola çıktıkları araştırmalarında intihar saldırısı kurbanları arasında diğer saldırı türlerine nazaran önemli farklılıklar olduğunu buldular. Yazarlar yaş, cinsiyet gibi faktörlerin hedef mağduriyeti ile ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Buna göre toplu taşıma sistemlerini daha yoğun şekilde kullanma ve bu birey gruplarının nüfusun yoğun olduğu bölgelerde daha sık bulunma gibi yaşamsal rutinlerinden dolayı gençler, öğrenciler ve kadınların

intihar saldırılarının hedefinde olma ihtimali, diğer gruplara göre daha yüksektir. Bu bulgu, terör kurbanı olmanın rastgele olduğu ve yaşam tarzı ve mekânsal etkilerden etkilenmediğine yönelik genel hipotezi çürüten bir bulgudur (Canneti-Nisim, Mesch ve Pedahzur 2006). Bir başka örnek ise Hannarae Lee ve Kyung-Shick Coi (2021) 'in terörist grupların faaliyetlerini finanse etmek ve istedikleri eylemleri yerine getirmek için Bitcoin ve fidye yazılımları gibi araçları nasıl kullandıkları üzerine yaptıkları çalışmadır. Lee ve Coi (2021), bu çalışmada Rutin Faaliyetler teorisi üzerinden siber uzaydan kaynaklanan fırsatların uygun bir ortam sağladığını varsaymaktadır. Siber alan, motive olmuş suçlular için vesayetin olmadığı bir alan olarak son yıllarda oldukça gündeme gelmektedir.

Örneklerden de anlaşılacağı gibi Rutin Faaliyetler teorisi DSÖ gibi suçludan ziyade suça odaklanmaktadır. Rutin Faaliyet teorisinde suçu oluşturan unsurlarda anlatılan ilk unsur olan motive olmuş suçlu, büyük oranda Rasyonel Seçim teorisine dayanır ve bu bağlamda rasyonelliği bir temel çıkış noktası olarak alan DSÖ teorisine dayanak sağlar.

1.2.4. Suç Örüntüsü Teorisi

Araştırmacılar tarafından suçun neden bazı bölgelerde yoğunlaştığı ve suç işleme eğiliminin neden özellikle belli başlı insan gruplarında meydana geldiği hususu her daim merak edilmiştir. Suçun oluşumundaki unsurlar, yaşam deneyimleri, ileriye dönük istekler, rutin uygulanan faaliyetler, hayat tarzı ve çevresel birtakım etkenler tarafından tarihsel bir düzlemde bir araya gelmektedir. Bir araya gelen bu unsurlar ise bir örüntüyü temsil etmektedir. Başka bir deyişle suç rastgele ortaya çıkan bir eylem değildir. Suç Örüntüsü teorisi, potansiyel suçluların ve uygun hedeflerin belirli zaman ve mekan değişkenlerindeki bahsi geçen örüntüler ekseninde nasıl bir araya geldiğini açıklamaya çalışmaktadır (Brantingham ve Brantingham, 1993).

İnsanlar hayatları boyunca dönemsel olarak ev, iş, okul, aile ve sosyal çevre gibi unsurların etkisinde birtakım günlük faaliyetlerde bulunurlar, bu faaliyet alanları bireylerin hayatında oldukça fazla etkiye sahiptir. Bu bağlamdan yola çıkarak Suç Örüntüsü teorisi, motive olmuş bir suçlunun faaliyet alanı ile uygun bir hedefin faaliyet alanının örtüşmesi sonucu suçun oluşacağını iddia eder. Suç, Rutin Faaliyetler teorisinde olduğu gibi zaman ve mekanda motive olmuş suçlu ve hedefin birleşmesi sonucu oluşmaktadır. Ancak Suç Örüntüsü teorisinde analiz düzeyleri yalnızca mikro

düzye de mekânsal ve zamansal değil aynı zamanda günlük faaliyetlerin insan hayatını Őekillendirmede sosyolojik, psikolojik ve ekonomik olarak etkili olduğu makro düzeyi de kapsamaktadır. (Brantingham ve Brantingham, 2013).

İnsanların faaliyet alanları çoğu zaman ortak birtakım noktalarda birleşir. Çok sayıda insanın uğrak yeri olan merkezi yerler hem motive olmuş suçlular hem de uygun hedefler tarafından sıklıkla ziyaret edildiğinden suçun oluşma imkanı bu bölgelerde daha yüksektir. Şehir merkezleri, alışveriş merkezleri ve sinema gibi sosyal alanlar bu mekanlara örnek olarak gösterilebilir (Brantingham ve Brantingham, 1993). Suç rnts teorisine göre, suçluların en rahat ve aşına oldukları alanlarda (ikamet ettikleri bölge gibi) suç işlediklerini ne süren çalışmalar mevcuttur. Yapılan bir çalışmada suçluların şu anda yaşadıkları veya daha önce yaşamış olduğu bir bölgede suç işleme oranı, suçlunun aşına olmadığı bir bölgede suç işleme oranına kıyasla 22 kat daha fazladır. Bulgular, faillerin suçun yerini, sıklıkla ziyaret edilen ve failin faaliyet alanına dahil edilen bir alanda seçtiklerini göstermektedir (Bernasco, 2010).

Aynı zamanda, Paul Brantingham ve Patricia Brantingham (2013) Suç rnts teorisini ile alakalı sekiz kural geliştirmiştir:

- Bireyler kararlarını alırken bir dizi faaliyette bulunurlar. Bu faaliyetlerin sıklığı bireylerin kararlarını düzenli hale getirir. Bu düzenli hale gelen davranışlar suç için bir şablon oluşturur.
- Bireyler tek başlarına hareket etmezler. Aile ve arkadaş gibi bağlantılara sahiptirler. Bir ağ oluşturan bu bağlantılar, ağın karar verme sürecini etkiler.
- Bireyler kararlarını bağımsız verirler. Bireylerin kararlarının ve şablonlarının birleştirilmesi ile ortalama bir model çıkartılabilir.
- Suç işleme olayı, bazı tetikleyici etkenler ya da suça uygun hedefin bulunabildiği bir süreç içerisinde meydana gelir. Suç yeni tecrübeler getirecek ve daha sonraki eylemleri etkileyecektir.
- Bireyler iş, aile ve ev gibi bağlantılar arasında günlük mekansal rutinlerini icra ederler.
- Suçlu bireyler, suçlu olmayan bireyler gibi normal uzaysal-zamansal kalıplara sahiptir. Suç olayının bu kalıplara yakın bölgelerde meydana gelmesi muhtemeldir.
- Potansiyel suçlular ile potansiyel hedeflerin yaşam kalıpları örtüşmektedir. Potansiyel suçlu için tetikleyici olay gerçekleştiğinde bu örtüşme aracılığıyla suç oluşur.

Suç üretici unsurlar, insanların ve bağlantı noktalarının yoğun olduğu bölgelerde oluşur. Suçun çekici unsurları ise motive olmuş suçlu ve hedefin kesiştiği bağlantı noktalarında ortaya çıkar (Brantingham ve Brantingham, 2013).

Suç Örüntüsü teorisinin terörizm çalışmalarına uyarlandığı birçok örnek mevcuttur. Örneğin Euskadi Ta Askatasuna (ETA) terör örgütünün 1970 ve 2007 yılları arasında gerçekleştirdiği saldırıların mekânsal ve zamansal özelliklerini inceleyen LaFree ve diğerlerinin (2012) çalışmasına göre; ETA'nın 1978 yılında İspanyol hükümetini Bask bölgesini terk etmeye zorlamaya yönelik geniş çaplı saldırı başlatması, 1978 yılı ve öncesi saldırılarda farklı örüntülere neden olmuştur. ETA'nın saldırıları 1978'den sonra BASK bölgesinin dışına doğru genişlemiştir. Genişlemeye oranla saldırı sayısı azalmış bu da aşına olunan bölge dışında faaliyet gösterirken terör örgütlerinin daha çok planlama ve maliyet gerektirdiğine yönelik eski çıkarımları desteklemiştir. Bu çalışma belirli bir terörist grup için terör saldırılarındaki yayılma ile strateji değişikliğinin arasında nasıl bir ilişkinin olduğunu anlamaya çalışmaktadır (LaFree vd., 2012).

Bir başka örnek ise Cothren, Smith, Roberts ve Damphousse (2008) 'ın Amerika'daki çeşitli terör olayları ile ilgili eylemlerinin mekansal ve zamansal kalıplarını analiz ettikleri çalışmadır. Çalışmada, teröristlerin yaklaşık yarısının, evlerine yakın yerlerde yani ikamet ettiği bölgeye yakın alanlarda suç işlediklerini ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada terörist grupların tiplerine göre değişiklik gösterdiklerini de tespit etmiştir. Örneğin; uluslararası teröristler hedefe yakın yerlerde yaşamakta ve şehir içi hedef seçmektedir. Genellikle kırsal alanda yaşayan sağcı teröristler ise yaşadıkları yerlerden uzakta suç işleme eğilimi göstermektedirler. Bir başka bulgu ise teröristlerin yaşadıkları yere yakın bölgelerde hırsızlık gibi geleneksel finansman suçları işlerken, terörist saldırılarını ise yaşadıkları bölgelerden uzak yerlerde bulunan hedeflere yönelik düzenleme eğiliminde olduklarıdır (Cothren vd., 2008). Bu sonuç aslında kriminoloji ile terör çalışmalarının neden birlikte çalışılmasının önemli olduğunu göstermesi açısından elzemdir. Çoğu terörist hayatını devam ettirmek için küçük geleneksel suç türlerine başvurabilir. Bazen bir suçlunun yakalanması bir teröristin yakalanması anlamına gelebilir.

1.2.5. Kırık Camlar Teorisi

DSÖ'nün temellerinin oluşturulmasında etkili olan diğer bir teorik yaklaşım, Kırık Camlar teorisi (KCT)'dir. KCT; kırık camlar ve duvar yazıları gibi gözle görülür suç ve düzensizlik belirtilerinin, bir bölgede güvenliğin olmadığı ve suç faaliyetlerinin göz ardı edildiği hissini yaratabileceğini ileri sürmektedir. Bu da daha ciddi suçların artmasına ve toplumdaki genel yaşam kalitesinin düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle, bu suçlara karşı önleme faaliyetlerinde bulunmak, tüm vatandaşların kendilerini güvende hissettikleri ve şiddet suçları da dahil olmak üzere suç oranlarının düşük olduğu, düzenli ve yasal bir toplum yaratılmasına yardımcı olacaktır (Wilson ve Kelling, 1982). Bunun nedeni, bu küçük sorunların ele alınmasının, topluluğun izlendiğine ve potansiyel suçlular için caydırıcı olabilecek suç faaliyetlerinin cezasız kalmadığına yönelik algı oluşturmaktır. Bazı araştırmacılar ve uygulayıcılar, KCT aracılığıyla suç ve düzensizliği azaltmanın etkili bir suçla mücadele yolu olduğunu savunurken, diğerleri onu aşırı derecede basit olduğu ve potansiyel olarak ayrımcı önleme uygulamalarına yol açtığı (Roberts, 1998), suçun oluşumu ve düzensizlik arasında bir ilişki bulamadığı (Sampson ve Raudenbush, 2004) yönünde eleştirmiştir.

KCT'ye göre, düzensizliği önlemek için hırsızlık gibi düşük seviyeli suçlarla mücadele edilmesi gerekir. Bu düşük seviyeli suçlar büyük oranda azaltılırsa, mahalleler daha güvenli görünecektir. Eğer görünürdeki düzensizlik azaltılabilirse, şiddet içeren suçların da düşerek suçta genel bir azalmaya ve kamu güvenliğinde bir artışa yol açabileceği düşünülmektedir (Wilson ve Kelling, 1982). Araştırmacılar, çevresel durumların, suç düzeyini etkileyebileceğini açıklamak için üç faktöre vurgu yapmaktadır;

- Sosyal normlar,
- Rutin izlemenin varlığı veya yokluğu,
- Sosyal sinyalizasyon ve sinyal suçu (Ruhl, 2023).

Bireyler kentsel ortamların kendine özgü sosyal normlarından haberdar olmayabilirler. Dolayısıyla bu normların ihlal edilmesi ile karşı karşıya kalacakları riskler hakkında da fikir sahibi değillerdir. Bu nedenle çevreye bakarak görünürde bu norm ve cezaları çağrıştıracak işaretler aramaktadırlar (Ruhl, 2023). KCT'ye göre bu işaretler bölgenin genel görünümü aracılığı ile elde edilir. Güvenliğin ve düzensizliğin çok az olduğu ortamlar, bölgenin rutin olarak izlendiği ve suç eylemlerinin cezasız kalmadığı şeklinde bir algı yaratır. Diğer taraftan ise güvenli olmayan ve gözle görülür düzensizlik

emareleri (kırık camlar, duvar yazıları ve çöpler gibi) içeren bir ortam, bu mahallenin rutin olarak izlenmediği ve bireylerin suç eylemi işlemekten kurtulmalarının çok daha muhtemel olacağı mesajını verir (Wilson ve Kelling, 1982). Tespit edilme olasılığının azalmasıyla, bireyler bu tür bir alanda hem şiddet içeren hem de içermeyen suç teşkil eden davranışlarda bulunmaya çok daha yatkın olacaktır.

Çevrenin görünümü o bölgede yaşayan insanlar için iletişimsel olarak mesajlar verir. KCT, kırık bir pencerenin potansiyel suçlulara, bir topluluğun suç faaliyetlerindeki artışa karşı kendini savunamadığının sinyalini verdiğini iddia etmektedir. Düzensiz ortamlar çevre sakinleri arasında sosyal ilişkilerin zayıf olduğu algısını yaratır. Yaşayanlar arasında güçlü sosyal bağlara sahip mahallelerde metafor olarak bu kırık camlar onarılmaktadır (Herbert ve Brown, 2006). Bununla birlikte, bu kırık camların düzeltilmeden bırakıldığı ortamlarda, çevre sakinleri topluluklarını artık birbirine sıkı sıkıya bağlı, güvenli alanlar olarak görmemektedirler ve ortak alanlarda (parklarda, yerel mağazalarda, sokak bloklarında) zaman geçirmekten kaçınmaktadırlar. Ek olarak kırık camların onarılmadığı ortamlar gayri resmi sosyal kontrol eksikliğini sembolize etmektedir. Gayri resmi sosyal kontrol, sosyal normlara uyma ve bir suç işlendiğinde seyirci olarak müdahale etme gibi davranışı düzenleyen kanundan bağımsız eylemler anlamına gelmektedir (Ruhl, 2023).

Yerel unsurlar tarafından yapılan bu gayri resmi izleme, belirli koşullar altında yasalardan daha etkili olabilmektedir (Jacobs, 1961). Bununla birlikte, KCT savunucuları, resmi olmayan sosyal kontrole ek olarak resmi sosyal kontrolün, suçu fiilen düzenlemek için çok önemli olduğunu vurgulamaktadır (Wilson ve Kelling, 1982). Resmi ve resmi olmayan gözetim nihayetinde suçu azaltma hedefi gütmektedir. DSÖ önleme faaliyetleri bahsi geçen gayriresmi sosyal gözetime oldukça önem vermektedir. KCT'nin terörizm çalışmalarına katkısı görece sınırlı kalmıştır. Teorinin ortaya koyduğu yaklaşım, teröristlerin genellikle saldırılarını hazırlamak ve operasyonları finanse etmek için işledikleri nispeten küçük öncül suçların önlenmesi ile DSÖ yaklaşımına dolaylı katkı yapmaktadır. Akademik alanda KCT'ye başvuru ise düzensizlik ve terör korkusu arasındaki bağlantıyı araştırmak için yapılmıştır. Terör korkusunu en çok etkileyen sebeplere yönelik yapılan bir çalışma da, çevresel düzensizliğin, yaş, cinsiyet ve din algısı gibi faktörlerin etkisi sorgulanmıştır (Shechory-Bitton ve Cohen-Louck, 2020). Ancak bu çalışmalar oldukça sınırlı kalmıştır.

1.2.6. Durumsal Suç Önleme

Durumsal Suç Önleme (DSÖ) esas itibari ile Rasyonel Seçim teorisi, Suç Örüntüsü teorisi, Rutin Faaliyetler teorisi ve Kırık Camlar teorisinin temellerine dayanmaktadır. DSÖ suçun birtakım fırsatların sonucu ortaya çıktığını ve bu fırsatların azaltılması ile suçun önlenebileceğini savunmaktadır. Çevresel Kriminoloji teorileri arasında yer alan DSÖ, suçun temel motivasyonlarını ve yapısal köklerini değiştirmeyi amaçlayan suç önleme literatüründen farklıdır. Temel nedenlerden daha çok suç için belirleyici anlık, durumsal ve çevresel bileşenlere odaklanmaktadır (Clarke, 2018). Suçu yaratan çevresel fırsatlar belirlendiğinde bu fırsatların giderilmesi ve suçun önlenmesi için gerekli önleme politikaları oluşturulur. Bunun için öncelikle; belirli bir suç hakkında detaylı veri toplanmalı, söz konusu suçun işlenmesine olanak sağlayan ve suçu kolaylaştıran durumsal şartların analizi yapılmalıdır. Daha sonra bu suçların önlenmesi için gerekli olabilecek araçlar hakkında sistematik çalışma yapılmalı ve en uygulanabilir ve ekonomik açıdan makul önlemler uygulanmalıdır. Son olarak sonuçların izlenmesi ve tecrübenin paylaşılması gerekmektedir.

Suç önleme farklı suç türü için ayrı analiz edilmeyi gerektirir. Çünkü her suç türünün kendine özgü karar verme süreçleri, ihtiyaç duyduğu teknik bilgi ve araç unsurları ve farklı fırsat bileşenleri vardır. Bunun birçok nedeni bulunur. Bunlar, suçun türü, suçun işlendiği yer, suçu işleyen kişinin kullanabileceği kaynaklar ve ilgili riskin algılanan düzeyi gibi faktörleri içerebilmektedir. Örneğin, siber suçlar gibi belirli suçların uzak bir yerden ve sınırlı kaynaklarla işlenmesi daha kolay olabilirken, hırsızlık veya soygun gibi diğer suçlar, suçlunun fiziksel olarak orada bulunmasını ve belirli araç veya gereçlere erişimi gerektirebilmektedir. Ek olarak, bir suçun işlenmesiyle ilgili olarak algılanan risk düzeyi de suçun meydana gelme fırsatı üzerinde rol oynayabilmektedir. Örneğin, yakalanma veya cezalandırılma olasılığı yüksek olarak algılanan bir suç, bazı potansiyel suçluları caydırabilirken, tespit edilme veya cezalandırılma olasılığı düşük olarak algılanan bir suç ise, işlemek isteyenler için daha çekici olabilir. Nihayetinde, bir suçun meydana gelmesi için fırsatların mevcudiyeti, birçok farklı faktörün karmaşık etkileşimine bağlıdır ve ilgili özel koşullara bağlı olarak büyük ölçüde değişebilmektedir.

Clarke ve Newman (2006), DSÖ'yü bir terör önleme stratejisi olarak uyarlamıştır. Terörizm için hedefler, silahlar, araçlar ve kolaylaştırıcı koşullar olarak dört kategoride

fırsat unsurları olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu fırsat yapılarının anlaşılması ile terörist eylemin hazırlanması, icra edilmesi ve sonrasındaki faaliyetlerin engellenebileceği görüşünü ortaya koymuşlardır.

DSÖ'nün terörizme uygulanmasında fırsat sütunlarının ilki, hedef fırsat yapısıdır. Terörizmin hedef gözetmediğine yönelik yaygın inancın aksine son zamanlarda bazı hedeflerin terör örgütleri tarafından saldırıya maruz kalmasının daha muhtemel olduğu görülmüştür (Clarke ve Newman, 2006). DSÖ bazı hedeflerin seçilme eğilimi olduğunu ve dolayısıyla bu hedeflerin tespit edilip önleme faaliyetlerince dikkate alınması gerektiğini söylemektedir. DSÖ'ye göre bazı hedefler teröristler için daha çekicidir ve dolayısıyla hedef haline gelmesi daha muhtemeldir. Clarke ve Newman (2006), EVIL DONE⁶ kısaltmasıyla tanımladıkları terörizmin hedef seçiminde bir risk değerlendirmesi olarak kullanılacak taslak geliştirmişlerdir. Bu taslak anlamı bozulmayacak şekilde “görünürlük, hayatilik, semboliklik, meşruluk, yok edilebilirlik, işgal edilen, yakınlık ve kolaylık” olarak kullanılmaktadır. Yazarlar, bahsedilen özelliklere sahip hedeflerin terör örgütleri tarafından hedef alınmasının daha muhtemel olduğunu söylemektedir.

İkinci fırsat sütunu ise teröristlerin eylemlerini icra ederken kullandığı silahlarla ilgilidir. Clarke ve Newman (2006), her hedefin aynı derecede çekici olmadığı gibi, her tür silahın da teröristler tarafından kullanılma olasılığının eşit olmadığını iddia etmektedir. Bunun için de yazarlar MURDEROUS⁷ kısaltmasıyla açıkladıkları bir taslak geliştirmişlerdir. Buna göre, teröristlerin çok amaçlı, tespit edilemez, kolayca tutulup taşınabilen, yıkıcı, kullanımı hoşça giden, güvenilir, elde edilebilir, kullanımı basit ve fazla karmaşık olmayan ve kullanımı güvenli silahları tercih etme eğiliminin daha fazla olduğu söylenmektedir. Teröristlerin hangi eylem türleri için hangi silahları tercih ettiklerini tespit etmek ve bu silahlara erişimlerini sınırlandırmak gerekir (Clarke ve Newman, 2006).

Fırsat bileşenlerinin üçüncüsü, terör eylemleri esnasında kullanılan araçlar hakkındadır. Bu araçlar bireylerin gündelik hayatlarında kullandıkları ancak teröristler tarafından

⁶ “EVIL DONE” kavramı sırasıyla “Exposed, Vital, Iconic, Legitimate, Destructible, Occupied, Near ve Easy” kelimelerinin baş harflerinin bir araya getirilmesi ile oluşturulmuştur. Bkz (Clarke ve Newman, 2006, ss. 139).

⁷ “MURDEROUS” kavramı sırasıyla “Multipurpose, Undetectable, Removable, Destructive, Enjoyable, Reliable, Obtainable, Uncomplicated ve Safe” kelimelerinin baş harflerinden türetilmiştir. Bkz (Clarke ve Newman, 2006, ss. 110-115).

suiistimal edilen unsurlardır. Her eylem için gerekli araçlar birbirinden farklılık gösterse de yazarlar kabaca şu şekilde bir sınıflandırma yapmıştır; cep telefonları, arabalar ve taşıtlar, nakit para ve kredi kartları, sahte belgeler (kimlik, pasaport ve giriş kartları vb.) ve hedef bilgisi sağlayan herhangi bir şey (Clarke ve Newman, 2006). Bu araçlar her terör eyleminde kullanılması muhtemel araçlardır ve bunların teröristler tarafından nasıl kullanıldığının doğru analiz edilmesi terörizmin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

Fırsat bileşenlerinin son parçası ise terörist eylemlerin gerçekleştirilmesine olanak sağlayan koşulların geniş kapsamlı bir bakış ile ele alındığı kolaylaştırıcı koşullardır. Bu koşullar teröristlerin eylemlerinin doğrudan bir parçası olmaktan ziyade terörist ortamı yaratan uzak nedenlere katkıda bulunur. Kolaylaştırıcı koşulların terör eylemleri üzerine birtakım etkileri vardır. Clarke ve Newman, bu etkileri ESEER⁸ taslağı ile açıklamaktadır. Buna göre kolaylaştırıcı koşullar, terör eylemini daha kolay, güvenli, mazur görülebilir, cazip ve ödüllendirici hale getirmektedir. Silahlara kolay erişim, gözetim eksikliği ve teröristlere aşırı tepki gibi unsurlar, terörü kolaylaştırıcı koşullar olarak sıralanan, terör eyleminin doğrudan olmayan uzak fırsat unsurları olarak gösterilebilir (Clarke ve Newman, 2006).

Her terörist grup birbirinden ideolojik, örgütsel vb. faktörler açısından farklılık gösterdiğinden, bu teröristlerin fırsat yapılarından nasıl faydalanacağını tahmin etmek için Clarke ve Newman (2006), “Terörist gibi düşünmek” ifadesinin önemini vurgulamaktadır. Yalnızca terör örgütleri değil aynı zamanda eylem türleri de birbirine göre farklı fırsatlara sahiptir. Örneğin bir intihar saldırısı ile silahlı mukabele hedef, silah ve araçlar açısından oldukça farklı fırsat unsurlarına sahiptir (Pape, 2003). Fırsatlar belirlendikten sonra DSÖ, gelecekteki saldırıları önlemek amacıyla olası müdahaleleri tasarlamak veya belirlemek için birtakım önleme tekniklerine güvenmektedir (Cornish & Clarke, 2003; Freilich & Newman, 2018). Bu önleme teknikleri beş farklı perspektiften oluşmaktadır: Suç/terör eylemi için gereken çabanın arttırılması, suç/terör eylemi için mevcut risklerin arttırılması, suç/terör eylemi sonucu faillerin kazanacağı ödüllerin azaltılması, suç/terör eylemi için provokasyonların azaltılması ve suç/terör eyleminin meydana gelmesine olanak tanıyan mazeretlerin ortadan kaldırılması. Bahsedilen perspektiflerin her biri kendi içerisinde birtakım faaliyetler içermektedir. Bu

⁸ “ESEER” kavramı sırasıyla “Easy, Safe, Excusable, Enticing, Rewarding” kelimelerinin baş harflerinden türetilmiştir. Bkz (Clarke ve Newman, 2006, ss. 126).

önleme perspektifleri ve faaliyetleri hakkında aşağıda detaylı bir inceleme sunulmaktadır.

DSÖ hem teorik hem de sosyal ve etik açılardan birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Önleme faaliyetlerinin tüm potansiyel hedefleri korumak için kullanılmasının imkansız ve masraflı olduğuna yönelik endişeler vardır (Stewart ve Mueller, 2011). Yapılan bazı araştırmalar⁹, DSÖ uygulamalarının suçu/terörü azaltmadığını yalnızca başka bir açığa kaydırıldığını söylemektedir. Onlara göre önleme faaliyetlerine karşı failer, farklı hedeflere yönelmektedir. (Örn. Reppetto, 1976; Arce ve Sandler, 2005; Enders ve Sandler, 2004, 2012; Im, Cauley ve Sandler, 1987). Bir başka eleştirel açı ise sosyal ve etik açıdan durumsal önlemenin statükocu bir yapıya sahip olduğunu ve bazı önleme faaliyetlerinin kişisel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı etkiler doğurduğunu belirtmektedir. Ancak hem teorik hem etik açıdan her iki eleştiri de DSÖ'nün deneysel olarak ölçülmesinin zorluğu ve faydaların yayılımı gibi birtakım nedenlerden dolayı tartışmaya açıktır. DSÖ'ye yönelik eleştiriler üçüncü bölümde geniş bir şekilde incelenmektedir.

⁹ Yer değiştirme olarak bilinen bu kavram hakkında detaylı bilgi için bkz (Cornish ve Clarke, 1987; Clarke ve Newman, 2006; Freilich, Gruenewald ve Mandala, 2019).

2. BÖLÜM: TERÖRİZMİN FIRSAT YAPILARI ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Terörizm söz konusu olduğunda literatürdeki genel eğilim ideolojik motivasyona, aşırılıkçı düşünce temellerine ve siyasi tatminsizliğe vurgu yapmaktır. Gerçekten de terörizmi diğer şiddet biçimlerinden ve suç türlerinden ayıran en temel özellik, siyasi amaca sahip oluşudur. Çoğu zaman siyasi motivasyon, terörizmin her türde ve koşulda varlığını sürdüreceğine yönelik bir beklenti oluşturmaktadır. Bu nedenle terör üzerine çalışan araştırmacılar ya terörü yaratan unsurlarla mücadele edilmedikçe terörün yok olmayacağını ya da doğrudan terörle savaşmanın ve teröristlerin yok edilmesinin gerekli olduğunu söylemektedir. Ancak terörü yaratan kök nedenlerin giderilmesinin gerekliliğini göz ardı etmeden ya da belirli durumlarda terörle topyekûn savaşmanın faydalarını hiçe saymadan terörle mücadelenin farklı boyutları olduğunu da vurgulamak gerekir. Bu boyutlardan biri ise terörün önlenmesi kavramıdır. Terör ve suç arasındaki yapısal ilişki üzerinden önleme tahlilleri sunan bir yöntem olarak DSÖ, ana akım terör ve terörle mücadele düşüncesinden belirli noktalarda ayrışmaktadır. Bu ayrışmanın temel odağı ise terör eylemlerinin fırsatlar aracılığıyla meydana geldiğine yönelik anlayıştır.

Terör her ne kadar ideolojinin, motivasyonun bir ürünü olsa da fırsat terörün meydana gelmesinde önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Terörizm için fırsat, terörist grupların faaliyet göstermelerini ve eylemlerini gerçekleştirmelerini kolaylaştıran veya zorlaştıran faktörleri ifade etmektedir. Bu faktörler, hükümetlerin baskı düzeyi, örgütlerin destek ağlarının varlığı veya yokluğu ve silah ve finansman gibi kaynakların mevcudiyeti gibi unsurları içerebilmektedir. Terörizm için fırsat yapıları bir ülke veya bölgeden diğerine büyük farklılıklar gösterebilir ve zaman içinde de değişebilir. Örneğin, siyasi istikrarsızlık ve zayıf yönetime sahip bir ülke, terörist gruplar için daha müsahakâr bir fırsat yapısı sağlayabilirken, güçlü ve etkili hükümete sahip bir ülke ise bu tür grupların faaliyet göstermesini zorlaştırabilir. Ek olarak, bazı araştırmalar, yoksulluk, eğitim eksikliği ve ekonomik fırsat eksikliğinin, bireylerin aşırılık yanlısı ideolojilere duyarlı olma olasılığını artıran koşullar yaratabileceğinden, terörizm için fırsat yapısına da katkıda bulunabileceğini savunmaktadır (Krieger ve Meierrieks, 2011). Bununla birlikte, fırsat yapısının terörizmin ortaya çıkmasında ve devam

etmesinde önemli rol oynamasına rağmen, tek faktör olmadığını belirtmekte fayda vardır.

DSÖ terörü meydana getiren fırsatların azaltılması, bu fırsatlarla beraber risklerin ve zorlukların arttırılması ve terör eylemi sonucunda elde edilecek kazançların giderilmesi amacıyla terörün önlenmesi hedeflemektedir. Bu bölümde öncelikle Clarke ve Newman (2006) tarafından teori haline getirilen terör için fırsat unsurlarını yaratan hedef, silah, araç ve kolaylaştırıcı koşullar anlatılacaktır. Daha sonra bu koşullar ile ilgili yapılan akademik araştırmalardan örnekler verilecektir. Son olarak ise bu fırsat unsurlarına yönelik geliştirilen DSÖ teknikleri açıklanmaya çalışılacaktır.

2.1. Terörizmin Fırsat Yapısı

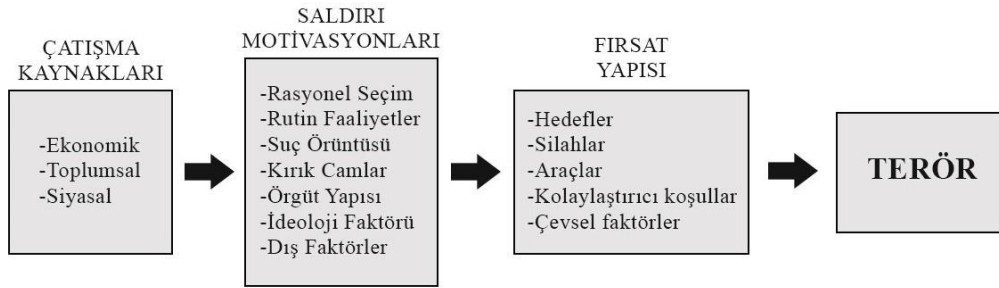
DSÖ'ye göre terörizm büyük oranda fırsata bağlı bir suç biçimidir. Teröristin motivasyonunu harekete geçiren unsur fırsattır (Clarke ve Newman, 2006). Terörizmin fırsata bağlılığı, terörün de suç gibi eşit oranda dağılmadığı ve bazı bölgelerde, araçlarda ve koşullarda yoğunlaştığı gerçeği üzerine inşa edilmiştir. Terörizmin fırsat yapısı çeşitli faktörleri içerebilmektedir:

- Güvenlik açığı: Belirli hedeflerin güvenlik önlemlerinin veya koruyucu personelin olmaması gibi bir saldırıya karşı hassasiyeti ifade etmektedir.
- Erişilebilirlik: Nüfus açısından kalabalık alanlar, ulaşım veya kritik altyapı tesisleri gibi hedeflere erişim kolaylığını belirtmektedir.
- Keşif: Terörist grubun, gözetleme veya içeriden bilgi alma yoluyla hedef hakkında önceden bilgi toplama becerisini öngörmektedir.
- Etki: Hedefe yönelik bir saldırının neden olabileceği potansiyel zararı ve bu eylem neticesinde elde edeceği tanıtımı ifade etmektedir.
- Politik veya sosyal ortam: Devam eden çatışmalar veya protestolar gibi, terörist gruplar için istismar edebileceği fırsatları yaratabilecek mevcut siyasi veya sosyal iklimi belirtmektedir.
- Operasyonel Kapasite: Terörist grubun bir saldırıyı gerçekleştirme kabiliyetini ifade etmektedir. Bunlar, finansman kaynakları, silahlar, uzmanlık dereceleri ve lojistik kapasite şeklinde örneklendirilebilir (Roach, Ekblom ve Flynn, 2005).

Tüm bu faktörlerin bir araya gelmesi, terör fırsatının genel yapısına katkıda bulunur ve terörist grupların hangi hedeflere ve ne zaman saldıracaklarına karar vermesini etkiler.

Fırsatları yalnızca güvenlik açıkları ya da eylemlerin kolay işlenebilir olmasını sağlayan faktörler olarak algılamak yanlıştır. Fırsatlar, terör örgütlerinin medyanın ilgisini ve kamuoyunun desteğini çekmek, siyasi hedeflerine ulaşmak ve mali destek elde etmek gibi amaçları yerine getirebilmek amacıyla faydalandığı tüm unsurları temsil etmektedir (Clarke ve Nemwan, 2006). Bu fırsatlar teröristlerin eylem ve hedef türlerini, eylem için gerekli silahları ve eylem yaparken kullanılan araçları etkilemektedir.

Terör örgütlerinin ekonomik, toplumsal ve siyasi olmak üzere belirli çatışma kaynaklarının sonucunda ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu genel anlayış üzerinden motivasyon ve fırsatın terörizmin oluşmasında nasıl rol oynadığını aşağıdaki şekil üzerinden anlamak mümkündür.



Şekil 3: Terörün Oluşum Süreci

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 8).

Çatışmaların kaynakları oldukça çeşitlidir ancak yukarıda görüldüğü üzere ekonomik, ideolojik ve siyasi problemler, toplumsal anlaşmazlıklar gibi yapısal sorunlar çatışma kaynakları üretmektedir. Bu çatışma kaynakları ideoloji, lider ya da örgüt tarafından yönlendirilir ve bir saldırı motivasyonu oluşturulur. DSÖ açısından bireylerin terörizme katılması Rasyonel Seçim, Rutin Faaliyetler, Suç Örtütüsü ve Kırık Camlar teorileri ile açıklanmaktadır. Motivasyon ise DSÖ içerisinde kavramsallaştırılan hedef, silah, araç ve kolaylaştırıcı koşulların fırsat algılamalarını belirleyen çevresel faktörler ile birleştiğinde terör eylemine dönüşmektedir.

2.2. Algılanan Fırsatlar

Bireylerin suç ya da terör eylemi gerçekleştirirken faydalandıkları fırsat her zaman reel birtakım ifadelerle açıklanamaz. Çoğunlukla fırsat her failin kendine özgü algılamaya şekliyle ilişkilidir. Algılanan fırsat olarak adlandırılan bu süreç, somut fırsatların

giderilmesinin yanında, terörist gibi düşünmeyi ve onların algıladığı fırsatları tahlil etmeyi gerektirir (Clarke ve Newman, 2006). Teröristler, terör eylemlerini gerçekleştirirken bazı fırsatları algılayabilirler. Örneğin, teröristler, belirli hedeflere saldırarak ve medyanın dikkatini çekerek, politik veya ideolojik bir davayı ilerletme fırsatı elde ederler. Teröristler, yıkıma, yaralanmaya ve ölüme sebebiyet vererek toplumda korku ve istikrarsızlık yaratmayı amaçlar ve bu da sosyal düzende ve hükümetin tepkisinde bir bozulmaya yol açar. Bozulmuş düzen ve zayıflamış hükümet teröristler için fırsat yaratır. Bazen terörist gruplar belirli bölgelerde hakimiyet sağlayarak halk üzerinde güç ve baskı fırsatı yakalayabilir. Son olarak bu koşullar teröristlere bir grup yüksek profilli terör eylemleri gerçekleştirerek, davalarına yeni üyeler çekebilmeye olanak sağlar.

Bahsedilen fırsatlar teröristlerin kendi ideolojik ve örgütsel yapısı ve amaçları aracılığıyla algıladığı fırsatlardır. Ancak bunlar terörist ideallerle sınırlı değildir. Terörizme dahil olan bireylerin çevrelerinde bulunan güvenlik boşluğu ve siyasal istikrarsızlık gibi durumlara karşı algılama biçimleri vardır. DSÖ bu sürecin analiz edilebilmesi için dört fırsat sütunu (hedef, silah, araç ve kolaylaştırıcı koşullar) ortaya koymaktadır (Clarke ve Newman, 2006). Algılanan fırsatların terörist grubun veya bireyin bakış açısına dayandığını ve gerçeklikle örtüşmeyebileceğini not etmek gerekir. Örneğin, Türkiye üzerinden incelediğimiz de; belirli saldırı türlerinin belirli bölgelerde yoğunlaştığı görülmektedir. Partiya Karkerên Kurdistanê (PKK) terör örgütü; Hakkari, Şırnak ve Tunceli gibi doğu bölgelerinde mayın ve El Yapımı Patlayıcı (EYP)'ları ağırlıklı olarak kullanırken, intihar eylemleri için İstanbul gibi metropollerini tercih etmektedir (Köse ve Şahin, 2020). Bunun nedeni, farklı bölgelerin saldırı türleri için farklı fırsatlar barındırmasıdır. Teröristler eylem yapacağı yeri rasgele seçmediği gibi kullandıkları taktiklerde rasgele değildir. Bu nedenle vakaların yoğunlaştığı bölgelerde bazı faktörlerin diğerlerine göre daha elverişli fırsatlar sağladığı düşünülmektedir. Bu fırsatlar arazinin sağladığı gizlenme olanağı gibi coğrafi fırsatlar ya da terör örgütünün sözde haklarını savunduğunu iddia ettiği etnik grupların siyasal desteği olabilmektedir. Yeşiltaş, Özdemir ve Kuru (2022)'nin PKK terör örgütünün 1984-2022 yılları arasında Türkiye'deki etkilerini inceledikleri çalışmalarında görüleceği gibi, bazı saldırı biçimlerinin dönemselsel olarak daha sık kullanıldığı ve hatta bazı bölgelerde dönemselsel olarak daha sık saldırı düzenlendiği fark edilecektir. PKK terör örgütünün Türkiye'ye

yönelik saldırılarının 1984-2015 yılları arasında yaklaşık %20'si kentsel, %80'i ise kırsal alanlarda gerçekleşmiştir. Ancak 2015-2022 yılları arasına bakıldığında kentsel alan saldırılarında büyük bir artış vardır. Bu artış dönemin siyasal atmosferi de göz önüne alındığında (örneğin; çözüm sürecinin sona ermesi ve Suriye İç savaşının etkileri.) fırsat yapıları açısından açıklanabilmektedir. Aynı zamanda saldırı türü açısından inceleyecek olursak 1984-2010 yılları arasında PKK ağırlıklı olarak silahlı mukabele, taciz ateşi ya da pusu gibi yöntemlerle terörist faaliyet icra ederken, 2010 yılı sonrasında EYP taktiğinin kullanımında yoğun bir artış vardır (Yeşiltaş vd, 2022). Bunun nedeni çözüm sürecinin sona ermesi ile birlikte terör örgütü PKK'nın bazı şehirlerde özerklik ilan ederek çatışma alanını kentsel bölgelere taşımasıdır. Kentsel ve kırsal bölgeler arasındaki fırsat farklılığı, kullanılan saldırı biçimi sayısında ortaya çıkmaktadır. Kentsel bölgeler fırsat yapısı olarak EYP gibi patlayıcı unsurların kullanılması için oldukça müsait bir atmosfer yaratmıştır.

DSÖ yaklaşımının önemli bir noktası, her saldırı biçimi için ayrı fırsat unsurlarının var olduğuna ve ayrı önleme stratejileri gerektirdiğine dair yaptığı vurgudur. İntihar saldırıları, silahlı mukabele, paket bomba, EYP ve kundaklama gibi her ayrı saldırı kendine has fırsat unsurlarına sahiptir. Bunların ayrı ayrı incelenip tespit edilmesi gerekir. Örneğin, suikast tekniğinin kullanıldığı terörist eylemlerde hedef alınan kişiler genellikle sembolik hükümetin temsilcileri iken, uçak kaçırma tekniğinin kullanıldığı eylemlerde hedeflenenler sıradan yolcular olabilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu iki farklı saldırı türü için teröristlerin seçtiği hedefler, kullandıkları silah ve araçlar ve eylemin kolaylaştırıcı unsurları birbirinden oldukça farklıdır.

2.3. Hedef Fırsat Yapısı

Clarke ve Newman (2006) tarafından ortaya konulan fırsat yapılarından ilki, hedef seçimi üzerine yapılan fırsat analizidir. Yazarlar bu kavramsallaştırmayı ortaya koyarken bazı hedeflerin neden diğer hedeflere göre daha çekici olduğu sorusu üzerinden hareket etmiştir. Bilindiği gibi terör örgütleri için her hedef aynı oranda değerli değildir. Bazı hedeflerin diğerlerine göre stratejik önceliği bulunmaktadır. Hedeflerin önceliklerinin belirlenmesi ve hassas hedeflerin güçlendirilmesi terörün önlenmesine yardımcı olacaktır. Risk altındaki hedeflerin tespit edilmesi ve bu hedeflere yönelik önleme stratejilerinin uygulanması ile terörü önlemek, terörün

yarattığı sonuçları azaltmak ya da eylem sonrası teröristlerin kazanımlarını önlemek amaçlanmaktadır.

Hedef fırsat yapısının temeli kriminoloji araştırmasına dayanmaktadır. Önceden de bahsedildiği üzere, Clarke ve Newman (2006), neden bazı ürünlerin diğerlerine göre daha fazla hırsızlığa maruz kaldığını anlamaya yönelik yaptıkları çalışma da hırsızlar için çekici gelebilecek ürünlerin özelliklerini tespit edebilmek için bir yöntem geliştirdiler. Araştırmacılara göre hırsızların tercih ettiği ürünler birtakım ortak özelliklere sahiptir. Bu özellikler; gizlenebilir, hareket ettirilebilir, ulaşılabilir, değerli, keyifli ve tek kullanımlık olarak sınıflandırılmıştır. İngilizce baş harflerinden türetilen “CRAVED” kavramsallaştırması, bu özellikleri belirten bir kısaltma olarak kullanılmaktadır. Yazarların bu çalışmadan yola çıkarak terörist hedef seçiminde hangi özelliklerin belirleyici olduğuna yönelik yaptıkları sorgulama ise farklı bir kavramsallaştırmanın gereğini doğurmuştur.

Hatırlanacağı üzere “Outsmarting The Terrorist” isimli eserinde oluşturulan hedef fırsat yapısını analiz eden unsurlar, Clarke ve Newman (2006) tarafından “EVIL DONE” olarak kavramsallaştırılmıştır. Bu kavram “Exposed, Vital, Iconic, Legitimate, Destructible, Occupied, Near ve Easy” kelimelerinin baş harflerinden türetilmiştir (Clarke ve Newman, 2006). Çalışmada bu kelimeler, anlam karmaşasına mahal vermemek adına, “Görünürlük, Hayatilik, Semboliklik, Meşruluk (terör örgütlerinin ideolojileri ve hedef kitleleri açısından), Yok edilebilirlik, İşgal Edilen, Yakınlık ve Kolaylık” olarak kullanılmaktadır. Bu kavramlar, yazarlar tarafından hedeflerin risklerinin değerlendirilmesi için oluşturulmuştur. “EVIL DONE” terörizm literatürüne terörist hedef seçimlerinde hangi özelliklerin ağır bastığına dair bir model oluşturma yönünde katkıda bulunmaktadır.

Rachel Boba (2009), EVIL DONE isimli makalesinde bu faktörlere ek olarak, güvenlik açığının tespit edilmesi ve değerlendirilmesi için bir puanlama sistemi geliştirmiştir. Görünürlük, hayatilik, semboliklik, meşruluk, yok edilebilirlik ve işgal edilen faktörleri için puanlama ölçekleri oluşturulmuş, yakınlık ve kolaylık faktörleri için ise puanlama maddeleri türetilmiştir. İlk altı faktör derecelendirme şeklinde kodlanırken, son iki faktör için var olan puanlar toplanmıştır. Her faktör için en yüksek puan 5’tir ve risk düzeyinin en yüksek olduğu durumu belirlemektedir. Sıfır ise en düşük puandır. Sonuç

olarak bir hedefin bu faktörler açısından risk değerlendirmesine tabi tutulması ile alabileceği en yüksek değer 40, en düşük değer ise 0'dır (Boba, 2009).

Hedef fırsat analizi, belirli oranda araştırmacılara teröristlerin hedef eğilimini sunmaktadır. Ancak yapılacak analizlerde her saldırı biçiminin ayrı ayrı ele alınması elzemdir. Çünkü her saldırı tarzı kendine özgü fırsat unsurlarına sahiptir. Örneğin suikastlar genellikle sembolik/siyasi hedeflere yönelik düzenlenirken, bombalı saldırılar ağırlıklı olarak en fazla zayıatın yaşanacağı alanlarda gerçekleştirilmektedir. Hedeflerin risk değerlendirmesi yapılırken ideoloji faktörü de göz ardı edilemez. Örgütlerin ideolojilerinin terörist saldırı stratejisi üzerinde doğrudan etkisi vardır (Baştuğ ve Güler, 2018). Hayvan haklarını savunan aşırılık yanlısı bireylerin insanlara büyük hasarlar verecek yerleri tercih etmediği, genellikle hayvanlara zarar verdiği düşünülen özel işletmeleri ve hükümet binalarını hedef aldıkları bilinmektedir (Gruenewald vd., 2015; St. George, 2017). Etnik-ayrılıkçı terörist gruplar ise düşman halk grubuna ya da merkezi devletin önemli unsurlarına saldırma eğilimi göstermektedirler. Aşağıda bu faktörler sırasıyla incelenmektedir. DSÖ'nün hedef risk değerlendirmesi için ortaya koyduğu bu yöntem her hedefin korunamayacağına yönelik düşünceden türemiştir. Hedef fırsat ve risk değerlendirmesi bu nedenle öncelikli hedeflerin tespit edilebilmesini amaçlayan bir yöntemdir.

2.3.1. Görünürlük (Exposed)

Görünürlük bileşeni, açıkta kalan hedeflerin gizlenmiş hedeflerden daha çok saldırıya maruz kalacağını söylemektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bir hedef ne kadar görünür, ne kadar göz önünde ise saldırıya o kadar müsait olarak tanımlanır. Hedefin görünürlüğünü değerlendirirken dikkat edilmesi gereken unsurlar, hedefin yapısı ve bulunduğu ortamın türüdür. Kentsel ve kırsal olarak ortamın yapısı, saldırı potansiyelini etkileyen, nüfus, çevresel faktörler, medya ve turizm gibi değişkenlere sahiptir. Kentsel alanların kırsal alanlara göre terör saldırılarına maruz kalması daha olasıdır (Boba, 2009).

Teröristler çeşitli nedenlerle görünürlüğü yüksek hedeflere saldırabilir. Bu hedefler sembolik veya yüksek profilli olarak algılandıkları, saldırıya açık oldukları veya teröristlerin kolayca vurabilecekleri bir yerde oldukları için tercih edilebilir. Ek olarak, teröristler zayıat sayısını en üst düzeye çıkarmak ve halk arasında korku ve panik

yaratmak amacıyla görünürlüğü yüksek seçebilirler. Teröristler, görünür hedefleri medyanın dikkatini çekmek ve mesajlarını daha geniş bir kitleye yaymak için bir fırsat olarak da görebilirler. Görünürlük derecesi yüksek hedefe saldırmak, basında çok fazla yer bulabilir ve terörist grubun ideolojisini veya amacını desteklemek için kullanılabilir. Rachel Boba (2009), yapmış olduğu bir çalışmasında “Görünürlük” faktörü için bazı kriterler belirlemiştir;

Tablo 1: Görünürlük Faktörü Derecelendirmesi

Kentsel alandaki büyük yüksek yapılar	5
Kentsel ya da kırsal bölgede ayırt edilebilir büyük yapılar	4
Şehir içi yerleşim yerindeki büyük yapılar	3
Kırsal alanda ya da küçük bir köyde büyük yapılar	2
Kentsel alandaki bina kümeleri	1

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 78.)

Boba (2009) çalışmasında “Exposed” faktörünün 5 puanlık kategorisi için ABD’deki Dünya Ticaret Merkezi, Washington Anıtı; 4 puanlık kategoride ise Golden Gate Köprüsü, nükleer enerji santralleri ve Pentagonu örnek göstermiştir. Şehir içi yerleşim yerlerindeki büyük binalar 3 puan olarak değerlendirilir ve bunun için alışveriş merkezi, üniversite binaları gibi büyük yapıları; 2 puanlık kırsal alandaki büyük yapılara su kuleleri, yerel adliye binaları; 1 puanlık yerler için ise kampüsler ve siteleri örnek göstermiştir.

2.3.2. Hayatilik (Vital)

Hayati hedefler, insanların günlük yaşamlarını etkileyen, ciddi öneme sahip su, elektrik, doğalgaz ve ekonomik merkezler gibi altyapı bölgeleridir (Clarke ve Newman, 2006). Teröristlerin hayati unsurlara saldırmasının temel amacı, insanlara doğrudan zarar vermekten ziyade toplumun günlük işleyişini sekteye uğratarak panik ortamı

yaratmaktır. Altyapı unsurlarının felç olması hem korku iklimi yaratır hem de terör örgütü için devletin işlevselliğini yitirdiği yönünde provokasyon yaparak sempatanlarını harekete geçirmeye hizmet eder.

Teröristlerin hayati hedeflere saldırmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bu hedefler genellikle hükümet binaları, ulaşım altyapısı, finans kurumları veya diğer kritik tesisler gibi bir toplum içindeki temel semboller olarak görülür. Teröristler bu hedeflere saldırarak toplumun normal işleyişini bozmayı, kaos ve istikrarsızlık yaratmayı ve potansiyel olarak mevcut hükümeti zayıflatmayı veya devirmeyi amaçlar. Hayati hedefler, genellikle ülke ekonomisinde kilit rol oynadıklarından, ekonomik sabotaj aracı olarak da seçilebilirler. Örneğin, büyük bir limana veya petrol rafinerisine yapılacak bir saldırı, ekonomik hasara neden olabilir, ticareti sekteye uğratabilir ve büyük ekonomik problemlere neden olabilir. Son olarak ise teröristler, hükümetin vatandaşlarını ve ülkenin hayati altyapılarını korumadaki yetersizliğini göstermek amacıyla, mesaj göndermek veya hükümete baskı yapmak için hayati hedeflere saldırabilirler.

“Hayatilik” faktörünün değerlendirilmesi için sunulan kriterler ise aşağıdaki gibidir;

Tablo 2: Hayatilik Faktörü Derecelendirmesi

Büyük engelleri aşan büyük ulaşım	5
Günlük akışı felce uğratacak büyük ulaşım	4
Elektrik, su ve yakıt tesisleri	3
Elektrik, su ve yakıt kanalları	2
Gıda dağıtım	1

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 78).

Boba (2009) çalışmasında en hayati bölgeler için büyük köprülere ve tünellere dikkat çekmiştir. Daha sonra metrolar, otoban kavşakları gibi günlük yaşam için oldukça önemli ulaşım bölgelerini örnek göstermiştir. Enerji olarak ise güç santralleri, barajlar ve bu enerjilerin dağıtım kanallarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Son kademe ise

gıda ve gıda dağıtımını unsurlarının teröristlerin dikkatini çekebileceğini söylemiştir (Boba, 2009). Hayati hedeflerin terörist unsurlar tarafından hedef alınması, genellikle az rastlanan bir durumdur. Bu durumun bir sebebi, hayati unsurları hedef almanın halk tarafından tepki ile karşılanacağına yönelik beklenti olabilir. Ancak nadiren de olsa teröristler hayati bölgeleri hedef almaktadır.

2.3.3. Semboliklik (Iconic)

Teröristler, dikkat çekmek ve genel nüfusta korku ve güvensizlik duygusu yaratmak için sıklıkla sembolik hedeflere saldırmaktadır. Ulusal semboller veya hükümet binaları gibi sembolik hedefler, bir ülkenin veya kültürün sembolleridir. Bunlara saldırmak, teröristlerin toplumun kalbine saldırması anlamına gelen ve geniş çapta karışıklığa neden olması için tercih edilen bir yol olabilir. Ek olarak, bu tür hedefler genellikle sıkı bir şekilde korunur ve saldırıya uğraması zor olabilir, bu nedenle sembolik hedefe yönelik başarılı bir saldırı gerçekleştirmek, terörist grubun gücünü ve yeteneklerini göstermeye hizmet eden bir süreç yaratabilir. Ancak bu sembolik hedefler her terör örgütü için aynı değere sahip değildir. Farklı ideolojilere sahip terör örgütleri için ülkenin farklı noktaları sembolik olarak algılanabilir (Boba, 2009). Örneğin ibadethaneler dini motivasyona sahip terör örgütleri için hedef teşkil edebilirken, etnik milliyetçi motivasyona sahip örgütler için aynı oranda çekiciliğe sahip değildir. Bu parametre için ideoloji faktörünün gerçekçi bir şekilde anlaşılması, risk değerlendirmesini doğrudan etkilemektedir.

Tablo 3: Semboliklik Faktörü Derecelendirmesi

Büyük siyasi semboller	5
Büyük ulusal semboller	4
Yerel ve genel devlet binaları	3
Büyük ticari semboller	2
Büyük şehir, kasaba ve dini semboller	1

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 79).

Boba (2009) en önemli siyasi sembolik hedefler için ABD'deki Beyaz Saray ve Kongre Binası örneklerini vermiştir. Büyük ulusal semboller için Özgürlük Heykeli ve Washington Anıtını örnek göstermiştir. Bir alt sınıflandırması ise Federal Bureau of Investigation (Federal Araştırma Bürosu) (FBI) binaları başta olmak üzere diğer devlet binalarını kapsamaktadır. Son kademedede ise ticari merkezler ve kilise, cami ve sinagog gibi dini mekânları sınıflandırmıştır. Bu örnekler genel bir sınıflandırma sağlasa da, belirli terör örgütleri açısından uzmanlaşmış güvenlik unsurlarının her bir terör örgütü için sembolik olarak algılanabilecek yerlerinin analiz edilmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir.

2.3.4. Meşruluk (Legitimate)

Teröristler, meşru hedefler olarak gördükleri unsurlara saldırma eğilimi göstermektedirler. Bunun nedenleri arasında siyasi, ideolojik veya dini motivasyonlar yer almaktadır. Örneğin, bir terörist grup, hükümet politikalarını veya eylemlerini protesto etmenin yolu olarak hükümet binasına veya askeri tesise saldırabilir. Benzer şekilde, bir terörist grup, ideolojik veya dini düşmanları olarak algıladıkları bir grup insanı hedef almanın yolu olarak dini veya kültürel bir hedefe saldırı düzenleyebilir. Ayrıca, teröristler ekonomiyi bozmak ve kaos yaratmak amacıyla bir ülke veya bölge için ekonomik açıdan önemli olan petrol boru hattı veya fabrika gibi hedeflere saldırabilir. Teröristler, hem fiziksel hasar hem de nüfus üzerindeki psikolojik etki açısından saldırının etkisini en üst düzeye çıkaracağına inandıkları hedeflere de yönelebilirler. Bu nedenle terörist gruplar genellikle çok sayıda insanın etkilenebileceği pazarlar, ulaşım sistemleri ve turistik yerler gibi kalabalık halka açık yerleri tercih edebilirler.

"Meşruluk" terimi, genellikle öznel ve kişinin kendi siyasi veya ideolojik bakış açısına bağlı olabileceğinden, terörist grupların meşru hedeflerinin farklı insanlar tarafından farklı algılanabileceğini belirtmek gerekmektedir. Teröristler için yaptıkları eylemin sempatanları ya da halk tarafından kabul görmesi gerekmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Eylemin meşruiyetinin algılanış şekli, halk desteğini kaybettirebilir ya da arttırabilir. Bu sebeple her hedef meşruluk derecesi açısından aynı değere sahip değildir.

Tablo 4: Meşruluk Faktörü Derecelendirmesi

Askeri personelin ya da siyasetçilerin bulunduğu yapılar	5
Devlet görevlilerinin bulunduğu yapılar	4
Yerel yönetim ya da polis merkezleri yapıları	3
Sivil çalışanların bulunduğu yapılar	2
Genel halkın uğrak yerleri	1

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 80).

Boba çalışmasında, teröristler tarafından en meşru hedeflerin devlet personeli ve askeri hedefler, en az meşru hedeflerin ise çocuklarında içinde barındığı genel halkın uğrak yerleri olduğunu söylemiştir (Boba, 2009). Sembolik hedeflerde olduğu gibi meşru hedeflerde de terör örgütlerinin ideolojik algılarını dikkate almak gerekmektedir. Hristiyan aşırılıkçı kitleler ve sempatanları için İslami hedefler ya da tam tersi durumda İslami aşırılık yanlıları için Hristiyan inancına ait sembolik mekânlar meşru hedefler olarak görülebilir. Burada önemli olan husus, ideolojik faktör ile algılanan meşruiyet faktörünün iyi analiz edilip her örgüt için ayrı bir değerlendirme yapılması gerektiğidir. Genel itibariyle askeri ve siyasi hedeflerin çoğu terör örgütleri açısından meşru hedefler olarak görülebileceğini söylemek mümkündür. Bu nedenle, en üst kademedeki askeri ve siyasi hedefleri, en alt kademedeki ise halkın genelinin bulunduğu alışveriş merkezi ve parklar gibi bölgeler örneklendirilmiştir (Boba, 2009, s.80).

2.3.5. Yıkılabilirlik (Destructible)

Teröristlerin kolayca yok edilebilecek hedeflere saldırmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Bunun bir nedeni, bu tür hedeflere erişmenin ve bunlara saldırmanın genellikle daha kolay olması ve bunun terörist grubun başarılı bir operasyon gerçekleştirmesini kolaylaştırabilmesidir. Örneğin, küçük bir işletme, bir hükümet binası veya askeri tesise göre daha az güvenlik önlemine sahip olduğundan bu binaların yıkılması daha kolaydır. Bu tür hedefler, çok sayıda insanın saldırıdan etkilenebileceği yoğun nüfuslu alanlarda bulunabilir. Diğer bir neden ise, bu tür hedeflerin nüfus üzerinde önemli bir psikolojik etkiye sahip olabilmesidir. Fiziksel hasar sınırlı olsa bile,

kolayca yok edilebilecek bir hedefe yönelik bir saldırı, genel halk kitlesi arasında bir korku ve güvensizlik duygusu yaratabilir ki bu da terörist grupların en önemli hedeflerindedir.

Kolayca yok edilebilen hedeflere saldırmak, hedefin kendisi özellikle yüksek değere sahip veya sembolik olmasa bile, terörist grubun yeteneklerini göstermesinin bir yolu olabilir. Ayrıca, terör örgütleri için, insanların kendilerini güvende hissedecekleri yerlerde dahi saldırıya uğrayabileceklerini göstermelerinin bir yolu, yıkılabilir hedeflerle korku yaratmaktır (Clarke ve Newman, 2006).

Tablo 5: Yıkılabilirlik Faktörü Derecelendirmesi

EYP ile yıkılabilir yapılar	5
Kendisinin veya başka bir hedefin yok edilmesini hızlandıracak kimyasallar veya diğer birtakım malzemeler içeren yapılar	4
Küçük konvansiyonel silahla yıkılabilir yapılar	3
Ağır konvansiyonel silahla yıkılabilir yapılar	2
2'den 5'e kadar olan maddelerde listelenen silahların bir bileşimi ile yok edilebilir yapılar	1

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 81).

Yıkılabilirlik faktörü, terör örgütlerinin kullandığı silahlarla doğrudan ilgilidir. Hedef ve uygun silah seçimi, yıkılabilirlik faktörünü etkilemektedir. Son derece yıkıcı etkilere sahip kitle imha silahlarına terör örgütlerinin erişim sağlaması durumunda yaşanılacak kayıplar, genel anlamda terörizmin yarattığı en büyük kaygılar arasında gelmektedir. Ancak DSÖ açısından terör örgütlerinin, rasyonel karar süreçlerinin işlediği organizasyonlar olduğu kabul edilirse, teröristlerin kitle imha silahlarından ziyade kolay, basit ve etkili olarak düşündükleri güvenli silahları seçme eğiliminde oldukları not edilmelidir. (Clarke ve Newman, 2006).

2.3.6. İşgal Edilen (Occupied)

İşgal edilen faktörü, bir yapının veya bölgenin insanlar tarafından kullanılma sıklığını ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Teröristler, saldırılarının etkisini en üst düzeye çıkarmanın bir yolu olarak insanlar tarafından sıklıkla kullanılan işgal edilme oranı yüksek yapılara saldırabilir (Clarke ve Newman, 2006). Konutlar, ofis binaları veya toplu taşıma gibi bu tür hedefler, genellikle kalabalıktır ve bu hedeflere yönelik saldırılar çok sayıda can kaybına neden olabilmektedir. Ek olarak, bu tür hedefler, çok sayıda insanın saldırıdan etkilenebileceği yoğun nüfuslu alanlarda bulunabilir. Teröristlerin işgal edilme oranı yüksek yapılara saldırmasının bir diğer nedeni, belirli insan gruplarını hedef almak olabilir. Örneğin, bir terörist grup, özellikle belirli bir etnik veya dini grup tarafından kullanılan bir mesken binasına veya pazar yerine, özellikle o grubu hedef almanın bir yolu olarak saldırabilir. İşgal edilme derecesi yüksek yapılara saldırarak, bir terörist grubun genel nüfus arasında korku ve güvensizlik duygusu yaratmasının ve şiddet ve nefret mesajlarını yaymasının bir yolu da olabilir. Bu vesile ile, toplumun normal işleyişini bozmak, kaos ve istikrarsızlık yaratmak hedeflenmektedir.

Tablo 6: İşgal Edilme Faktörü Derecelendirmesi

Haftanın 7 günü 24 saat insanların bulunduğu yapılar	5
Günlük 8 ila 12 saat insanların bulunduğu yapılar	4
Haftanın belirli günlerinde ve günün belirli saatlerinde kalabalık alanlar	3
Belirli tarihlerde ve zamanlarda kalabalık alanlar	2
Yılın belirli tarihlerinde, dönemsel kalabalık alanlar	1

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 81).

Boba, çalışmada askeri merkezler, binalar, okullar ve büyük ofis iş merkezleri gibi yapıların en büyük fırsat olasılığına sahip gruplar olduğunu söylemiştir. Daha sonra ise metrolar, kalabalık otobüs terminalleri, konser alanları, statlar ve siyasi mitingler gibi belirli tarihlerde ve zamanlarda yoğun kalabalıklara maruz kalan bölgelerin teröristler açısından maksimum zarar verme imkanı sağladığını ve önemli fırsatlar yarattığını

belirtmiştir (Boba, 2009, s.82). Havaalanları, hastaneler gibi yapılar 7 gün 24 saat meşgul olması bakımından teröristlerin ilgisini çekme potansiyeline sahiptir. Özellikle stratejik öneminden dolayı havaalanları çok sayıda terör olayına maruz kalmaktadır.

2.3.7. Yakınlık (Near)

Teröristler çeşitli nedenlerle yaşadıkları yere yakın yerlere saldırabilmektedir. Örneğin, bölgeye daha aşina olmaları ve yerel güvenlik ve altyapıyı daha iyi tanıdıkları için, bu hedeflere düzenlenecek saldırı planlama ve yürütme açısından kolay hale gelebilmektedir. Ayrıca yakın yerler, saklanacakları güvenli bir yer veya kullanılacak silahlara erişim gibi, kendilerine destek ve kaynak sağlayabilecek kişisel bağlantıları içeren yerlerdir. Diğer bir neden ise, bölgeye kişisel bağ duygusu hissetmeleri ve içerisinde bulunduğu topluluk ya da süregiden yaşam tarzları için bir tehdit olarak algıladıkları belirli bir hedefe veya insan grubuna saldırı düzenlediklerine inanabilmeleridir. Bu tarz faaliyetler, özellikle göçmen karşıtı düşüncelerin şiddetli aşırılığa başvurmasında görülebilmektedir.¹⁰

Teröristler ayrıca yerel halk arasında korku ve güvensizlik duygusu yaratmanın ve şiddet ve nefret mesajlarını yaymanın bir yolu olarak yaşadıkları yere yakın yerlere saldırabilirler. Son olarak terörist grupların bir saldırıyı planlamaları ve gerçekleştirmeleri daha kolay olabileceği gibi, yetkililerin onları tespit ve takip etmelerinin daha zor olabilmesi nedeniyle taktiksel bir karar olarak yaşadıkları yere yakın yerlere saldırabileceklerini belirtmekte fayda vardır.¹¹

¹⁰ Örneğin Amerika'da faaliyet gösteren Ku Klux Klan (KKK) Örgüt'nün Afrikalı Amerikalıları ve "işbirlikçi" olarak adlandırdıkları beyazları kendilerine karşı bir tehdit olarak tanımlamakta ve bu hedeflere yönelik terör eylemleri uygulamaktadır. Detaylı bilgi için bkz (Kemiksiz, 2021).

¹¹ Teröristlerin davranışlarını, nasıl hazırlandıklarını ve hangi hedeflere saldırdıklarını incelemek amacıyla yapılan detaylı bir çalışma için bkz (Brent, 2008).

Tablo 7: Yakınlık Faktörü Derecelendirmesi

Bilinen / şüpheli yerel/yabancı terörist merkezine yakın	<input type="text"/>
Ülkenin sınırına, toprağına ya da deniz kıyısına yakın	<input type="text"/>
Yerel göçmen topluluğına yakın	<input type="text"/>
Ulaşım merkezlerine yakın	<input type="text"/>
Birçok benzer hedef	<input type="text"/>

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 82).

Teröristler tarafından daha önce bulunmadıkları bilinmeyen bölgeler, içerisinde hangi fırsat ya da risk unsurlarının barındığını tahmin edemediğı bir yeri temsil etmektedir. Bu nedenle teröristlerin en azından belirli bir süre bölgede keşif yaptıkları ya da barındıkları akılda tutulmalıdır (Clarke ve Newman, 2006).

2.3.8. Kolaylık (Easy)

Kavramsallaştırmanın son faktörü, kolaylık faktörüdür. Bu faktör teröristler için güvenlikten yoksun bölgelerin kolay eylem yapabilme fırsatı yarattığı durumları analiz etmektedir. Daha az güvenli alanlarda eylem yapmak daha az çaba gerektirir. Birden fazla girişe sahip güvenlik açığı olan yapılar, teröristler tarafından fırsat olarak değerlendirilebilir. Bu faktörde her bir değer kendi içerisinde 1 puana sahiptir. Araştırma neticesinde yapının sahip olduğu özelliklere göre aldığı puanlar toplanarak analize dahil edilmektedir (Boba, 2009).

Teröristler çeşitli nedenlerle kolaylık derecesi yüksek hedeflere saldırabilirler. Bu hedefler teröristlerin kolayca vurabilecekleri bir yerde oldukları için seçilebilir. Teröristler zayıf sayısını en üst düzeye çıkarmayı halk arasında korku ve panik yaratmanın en iyi yollarından biri olarak gördüklerinden ötürü kolay hedefler seçebilirler. Bu hedefler, kalabalık kamusal alanlar veya minimum düzeyde güvenliğe sahip binalar gibi kolayca erişilebilen yerler olabilir. Ek olarak, teröristler iyi korunmayan veya asgari güvenlik önlemlerine sahip olmayan hedefleri de seçebilir ve onlara göre bu hedefler saldırılara karşı daha savunmasızdırlar. Teröristler kolay

hedefler seçerek saldırılarını daha az tespit edilme veya yakalanma riskiyle gerçekleştirebilirler.

Tablo 8: Kolaylık Faktörü Derecelendirmesi

Yapılara genel erişim / Güvenlik kontrolü yok	<input type="checkbox"/>
Binanın yakınında ve/veya sınırsız park yeri	<input type="checkbox"/>
İzlenmeyen ya da güvenli olmayan bazı giriş noktaları	<input type="checkbox"/>
Yetersiz güvenlik personeli	<input type="checkbox"/>
Yetersiz güvenlik kameraları ve yetersiz izleme	<input type="checkbox"/>

Kaynak: (Boba, 2009, ss. 83).

Son zamanlarda belirli bölgelerde terör örgütleri bir saldırı yöntemi olarak orman yangınları çıkarmaktadır. Ormanlar toplum içerisinde hassas bir değere sahip, ancak buna nazaran eylem gerçekleştirmesi oldukça kolay hedeflerdir. Örneğin PKK terör örgütü uzun yıllardır orman yangını stratejisini kullanmaktadır. Eylemin gerçekleştirilmesinin kolay, yakalanma riskinin az olması ve halk arasında ve medya ve basın kuruluşlarında büyük etkiler yaratması açısından bu eylemlerin tercih edilebildiği düşünülmektedir. Ayrıca orman yangınları turizm üzerinden hem doğrudan hem de dolaylı olarak ekonomiye zarar veren etkilere sahiptir (Karaağaç, 2023). Bu nedenle orman yangınlarına yönelik saldırılarda kolay faktörü dikkat edilmesi gereken bir faktördür.

2.3.9. Hedef Fırsat Analizi: Örnek İnceleme

Hedef fırsat analizi ve derecelendirme sistemini daha iyi anlayabilmek için örnek çalışma üzerinden analiz etmemiz gerekmektedir. Örneğin, bir çalışmada Washington'da bulunan önemli binalar baz alınarak fırsat analizi uygulanmıştır. Tablo 1'de gösterildiği gibi, ABD Kongre Binası tüm faktörler toplandığında en yüksek puana sahiptir ve bu binanın, bu açıdan bakıldığında teröristler için en çekici hedef olduğunu söylemek mümkündür. Ulusal Hayvanat Bahçesi, Georgetown Üniversitesi ve Eski Posta Ofisi, ölçeğin çeşitli boyutlarında düşük oranlara sahiptir. Sonuç olarak, yazarlar

güvenlik çabalarının çoğunun Capital, Beyaz Saray ve Pentagon'a yönelik uygulanması gerektiğini söylemiştir (Clarke ve Newman, 2006, s.98).

Tablo 9: Washington'da Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi

Hedef / Özellikler	Amerikan Kongre Binası	Beyaz Saray	Pentagon	Washington Anıtı	Union İstasyonu	Washington Ulusal Katedrali	Eski Posta Ofisi	Georgetown Üniversitesi	Ulusal hayvanat bahçesi
Görünürlük	5	4	5	5	3	4	0	2	1
Hayatilik	3	3	4	0	4	0	0	1	0
Semboliklik	5	5	5	2	0	1	0	0	0
Meşruluk	5	5	5	5	3	1	2	1	0
Yıkılabilirlik	3	4	2	4	4	4	4	1	1
İşgal Edilen	4	4	3	2	4	1	2	3	3
Yakınlık	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Kolaylık	3	2	3	2	5	5	4	4	4
Toplam	29	28	28	21	24	17	13	15	10

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 98).

Türkiye üzerine yapılan bir incelemede ise Clarke ve Newman tarafından ortaya atılan bu derecelendirme İstanbul'daki belirli hedeflere uygulanmıştır. Türkiye çok çeşitli terör örgütlerinin eylem sahası olması ve birçok terör eylemine maruz kalması açısından önemli bir örnektir. İstanbul bölgesinde hem daha önce terör eylemine maruz kalmış

hem de saldırıya uğramamış bölgeler pilot olarak seçilip risk değerlendirmesine tabii tutulmuştur. Bunun için Türkiye’de faaliyet gösteren DHKP/C, PKK ve El-Kaide olmak üzere üç farklı terör örgütü seçilmiştir. Hedeflerin derecelendirilmesi hususunda her terör örgütü üzerinde uzmanlaşmış emniyet ve istihbarat birimlerinden yardım alınmıştır. Bu açıdan bakıldığında ideolojik faktörler ve güvenlik birimleri tarafından değerlendirilmesi daha gerçekçi bir risk değerlendirmesi imkanı sunmuştur (Ekici vd., 2008, s.132). Çalışmanın bir diğer katkısı ise daha önce saldırıya maruz kalmış ve henüz bir saldırının hedefi olmamış binaların birlikte değerlendirilmesidir. Analizi yapılan hedefler arasında HSBC bankası ve Sabancı Kulesi teröristler tarafından daha önce hedef alınmıştır.

Tablo 10: PKK Terör Örgütü Üzerinde Uzmanlaşmış Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) Personelinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi

Hedef / Özellikler	İş Bankası	Sabancı Kulesi	MetroCity (Alış veriş merkezi)	Movenpick (Otel ve alış veriş merkezi)	Levent Metro (Metro İstasyonu)	HSBC Bankası
Görünürlük	1	2	2	1	4	2
Hayatilik	2	2	4	3	5	2
Semboliklik	1	2	1	1	2	2
Meşruluk	3	4	3	2	4	3
Yıkılabilirlik	2	1	1	2	4	2
İşgal Edilen	3	3	4	3	4	3
Yakınlık	4	4	4	4	4	4
Kolaylık	1	1	1	2	3	2
Toplam	17	19	20	18	30	20

Kaynak: (Ekici ve diğerleri, 2008, ss. 134).

Tablo-10’da Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM) içerisinde PKK terör örgütü üzerine uzmanlaşmış güvenlik personelinin risk derecelendirmesi bulunmaktadır. PKK üzerinde uzmanlaşmış güvenlik personeli, EVIL DONE kategorilerinde toplanan en yüksek

puanı metro istasyonuna, ardından HSBC bankası ve Metrocity'e vermiştir. Görüleceği gibi metro istasyonu, terör saldırısının hedefi olan iki kritik hedefe kıyasla oldukça yüksek puanla derecelendirilmiştir. Aynı zamanda, bir PKK'lı teröristin saldırı planlayacaksa muhtemelen yer altı istasyonunu seçeceğini vurgulamıştır. Bunun nedeni olarak ise metro istasyonunun hem günlük yaşam için hayati öneme sahip ve kolaylıkla yıkılabilir hem de birçok insan tarafından işgal edilmiş olmasını göstermiştir (Ekici vd., 2008, s.134).

Tablo 11: El Kaide Terör Örgütü Üzerinde Uzmanlaşmış EGM Personelinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi

Hedef / Özellikler	İş Bankası	Sabancı Kulesi	MetroCity (Alışveriş merkezi)	Movenpick (Otel ve alışveriş merkezi)	Levent Metro (Metro İstasyonu)	HSBC Bankası
Görünürlük	1	1	1	3	2	2
Hayatilik	2	1	1	1	4	2
Semboliklik	1	2	1	1	2	1
Meşruluk	1	1	1	3	1	3
Yıkılabilirlik	3	3	3	3	3	3
İşgal Edilen	1	1	3	3	4	1
Yakınlık	4	4	4	4	4	4
Kolaylık	1	3	2	3	3	1
Toplam	14	16	16	21	23	17

Kaynak: (Ekici ve diğerleri, 2008, ss. 134).

El Kaide üzerine uzmanlaşmış güvenlik personeli, yaptığı derecelendirmede en yüksek puanı metro istasyonuna vermiştir (Tablo-11). Terör saldırısına uğrayan iki kritik yer olan Sabancı kulesi ve HSBC bankası; metro istasyonu, Movenpick Otel ve alışveriş merkezine kıyasla daha düşük puanla derecelendirilmiştir. Movenpick Otel bu tablodaki en yüksek puanlardan birini almıştır. Bunun sebebi, otelin sahiplerinin mason kulüplerine üye yabancılar olması nedeniyle Türkiye'deki sağcı terör örgütünün bu

hedefe saldırmayı tercih edeceği şeklinde ifade edilmiştir. Sağcı terörist grubun, işgal edilen ve semboliklik faktörü bakımından yüksek değere sahip hedeflerden ziyade yabancı sermayeyi temsil eden merkezlere ağırlık vereceğini belirtmiştir (Ekici vd., 2008, s.134).

Tablo 12: DHKP-C Terör Örgütü Üzerinde Uzmanlaşmış EGM Personelinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmesi

Hedef Özellikler	İş Bankası	Sabancı Kulesi	MetroCity (Alış veriş merkezi)	Movenpick (Otel ve alış veriş merkezi)	Levent Metro (Metro İstasyonu)	HSBC Bankası
Görünürlük	4	4	5	5	5	4
Hayatilik	4	3	4	3	5	3
Semboliklik	1	1	0	1	3	1
Meşruluk	2	5	2	0	1	5
Yıkılabilirlik	1	1	1	2	1	1
İşgal Edilen	3	3	4	2	5	3
Yakınlık	5	5	5	5	5	5
Kolaylık	3	3	3	5	4	3
Toplam	23	24	24	23	29	25

Kaynak: (Ekici ve diğerleri, 2008, ss. 135).

Tabloya bakıldığında, Sabancı kulesi ve HSBC bankası meşru faktörü beş puanla derecelendirilmiştir. Sol örgütler üzerinde uzmanlaşan güvenlik personeli en yüksek puanı metro istasyonuna vermiştir (Tablo-4). Uzman değerlendirmesini açıklarken; DHKP/C'nin, Marksist-Leninist bir ideolojiye sahip olduğunu ve mevcut sistemi reddettiğini belirtmiş ve bu nedenle örgütün saldırıları için ses getirebileceği ve örgütün reklamını yapabileceği yerlere saldırmayı tercih edeceklerini söylemiştir (Ekici vd., 2008, s.135).

Tablo 13: EGM Personellerinin İstanbul Üzerine Hedef Fırsat Analizi Değerlendirmeleri Toplamı

Hedef Özellikler	İş Bankası	Sabancı Kulesi	MetroCity (Alış veriş merkezi)	Movenpick (Otel ve alış veriş merkezi)	Levent Metro (Metro İstasyonu)	HSBC Bankası
Görünürlük	2	2.3	2.6	3	3.6	2.6
Hayatilik	2.6	2	3	2.3	4.3	2.3
Semboliklik	1	1.6	0.6	1	2.3	1.3
Meşruluk	2	3.3	2	1.6	2	3.6
Yıkılabilirlik	2	1.6	1.6	2.3	2.6	2
İşgal Edilen	2.3	2.3	3.6	2.6	4.3	2.3
Yakınlık	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3
Kolaylık	1.6	2.3	2	3.3	3.3	2
Toplam	17.8	19.7	19.7	20.4	26.7	20.4

Kaynak: (Ekici ve diğerleri, 2008, ss. 135).

Tablo-13, üç farklı terör örgütü hakkında uzmanlaşmış personeller arasında hesaplanan ortalama puanları göstermektedir. Metro istasyonu, toplamda diğer beş kritik yere kıyasla önemli ölçüde fazla puan almıştır. Metro istasyonu uzmanlar tarafından işgal edilmiş, yok edilebilir, hayati ve görünür özelliklerine sahip bir hedef olarak görülüyor. Ayrıca burada incelenen diğer altı yer arasında en yakın ve en kolay hedeflerden biri olduğu düşünülmektedir. Uzmanlar ayrıca, İstanbul'daki diğer birçok metro istasyonunun Mobil Elektronik Sistem Entegrasyonu (MOBESE) ve özel güvenlik görevlileri de dahil olmak üzere çeşitli güvenlik önlemleriyle korunduğunu belirtmiştir (Ekici vd., 2008, s.135).

DHKP/C'nin 1996'da düzenlediği saldırının hedefi olan Sabancı Kulesi, o örgütte uzmanlaşmış istihbarat görevlisi tarafından meşru faktör bağlamında çok yüksek değerlendirilmiştir. Bu personel aynı zamanda en yüksek puanı 2004 yılında saldırıya uğrayan diğer gerçek hedef olan HSBC Bankasına vermiştir (Ekici vd., 2008, s.136).

Bunların sebebinin DHKP/C'nin ideolojik motivasyonu ile alakalı olduğu aşikârdır. Burada dikkat çeken husus ise her araştırmacı için en yüksek puanı alan Levent Metro İstasyonu'nun terör saldırısına hedef olmamasıdır. Araştırmacılar bunun nedeninin metroların hem MOBESE sistemleri hem de güvenlik personeli tarafından korunması olduğunu düşünmektedir. Saldırıların hedefi olan yapılar ile diğer yapılar arasında güvenlik açısından farklılık olup olmadığını detaylı olarak incelemek gerekmektedir (Ekici vd., 2008, s.136).

Bu çalışma, İstanbul üzerinde belirli noktaların ele alınmış olması nedeniyle kapsam olarak sınırlıdır. Son çalışmaların ışığında, Türkiye'de terör örgütleri ağırlıklı olarak polis, jandarma ve asker olmak üzere güvenlik personellerini hedefleyen saldırılar gerçekleştirmiştir. Kızılay Meydanı, İstiklal Caddesi ve Sultan Ahmet Camii çevresinde gerçekleşen patlamalar, terör örgütlerinin güvenlik personellerini hedeflemediği saldırılarda en çok hasar vereceğine inandığı sivil halkın yoğunlukta olduğu bölgelere saldırdığını göstermektedir. Bu nedenle bu verilerinde ışığında Türkiye'de terör saldırılarına maruz kalmış bölgelerin saldırı türleri açısından analiz edilip tekrar ve daha geniş kapsamlı bir risk değerlendirilmesinin yapılması gerekmektedir.

Metro, havaalanları ve terminaller gibi kritik yerler, dünyanın birçok yerinde terörist saldırılara maruz kalmıştır. Ancak yukarıdaki örnekleme de anlaşılacağı üzere terör örgütlerinin motivasyonları hedef seçiminde oldukça etkilidir. Etnik-ayrılıkçı ve dolayısıyla yurt içinde faaliyet gösteren teröristler tarafından yapılan saldırılarda ulaşım, transfer merkezleri gibi noktalardan ziyade askeri ve sembolik hedeflerin gözetildiği görülmektedir. IŞİD gibi küresel terörizm içerisinde değerlendirilen ve faillerinin ya yurtdışından geldiği ya da yurtdışından finanse edilen örgütlerce devşirilen teröristlerden gelen saldırılarda ise yoğun nüfuslu ve kritik noktaların hedef gözetildiği söylenebilir.

2.4. Silah Fırsat Yapısı

Fırsat yapısının diğer unsuru, silah seçimi aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Her eylem içerisinde kendine özgü değişkenler barındırmaktadır. Dolayısıyla her eylem kendine özgü silah seçimleri gerektirmektedir. Teröristler bazı terörist eylemleri için belirli silahlara ihtiyaç duymaktadırlar. Örneğin suikast eylemlerinde genelde uzun namlulu tüfekler kullanılmaktadır. Meskûn mahal eylemlerinde ise daha küçük ama

etkili hafif makineli silahlar tercih edilmektedir. Dolayısıyla eylemin hedefi ve yapısı ile temin edilecek, kullanılacak silah türü de değişiklik göstermektedir. Bu bakımdan, silah seçimi, terörist grubun hem spesifik misyonuna hem de genel stratejisine bağlıdır denilebilir.

Clarke ve Newman (2006) temel olarak dokuz faktör etrafında şekillenen bir kavramsallaştırma ile teröristlerin silah tercihlerinin anlaşılabilirliğini savunmaktadır. Önceden ifade edildiği gibi, MURDEROUS olarak oluşturdukları kavramsallaştırma; çok amaçlı (multipurpose), tespit edilemez (undetected), çıkarılabilir (removable), yıkıcı (destructive), hoş giden (enjoyable), güvenilir (reliable), elde edilebilir (obtainable), karmaşık olmayan (uncomplicated) ve güvenli (safe) kelimelerinin baş harflerinden türetilmiştir (Clarke ve Newman, 2006). Bu bileşenler, belirli saldırı türleri için ayrı ayrı analiz edildiğinde hangi silahların teröristler tarafından seçilme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Belirli örgütlerin belirli saldırılar için yaptıkları tercihleri tespit etmek önleme faaliyetlerini oluşturmak açısından önemlidir.

2.4.1. Çok Amaçlı (Multipurpose)

Çok amaçlı olarak tanımlanan bu faktöre göre, teröristler için silah seçiminde o silahtan birden fazla açıdan faydalanabilmek oldukça önemlidir. Bazı silahlar birden fazla durum ve koşulda kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Örneğin uzun namlulu tüfekler hem suikast eylemlerinde kullanılırken aynı zamanda çevre gözetleme aracı olarak da işlev görmektedir. Veyahut silah teknolojisinde yaşanan özellikle Silahlı İnsansız Hava Aracı (SİHA) vb. son gelişmeler, yeni teknolojilerin teröristler tarafından kullanılacağını göstermiştir. Bu yeni teknoloji ürünleri, bombalama ve gözetleme gibi farklı amaçlar için kullanılabilir. Özellikle terör örgütü IŞİD'in maksimum zayıt, keşif/gözetleme, doğrudan saldırı ve saldırıları yönetim aracı olarak İnsansız Hava Aracı (İHA) teknolojisini etkili bir şekilde kullandığı bilinmektedir. Bunlara ilaveten yaptığı eylemleri bu teknolojilerden faydalanarak kayıt altına alarak bir propaganda aracı haline getirmiştir (Balkan, 2019).

Teröristler tarafından tercih edilen silahlara EYP ve silah olarak kullanılması muhtemel araçlar (araba ve kamyon gibi taşıtlar) da örnek verilebilir. Bomba yüklü araçların terörist saldırılar esnasında hem ulaşım hem de tahribat için teröristler tarafından

kullanıldığı bilinmektedir. Yapılması planlanan eyleme göre teröristler silahları seçer ve koşullara uyarlamaya çalışır.

2.4.2. Tespit Edilemez (Undetectable)

Tespit edilemeyen silahlar, standart tespit yöntemleri kullanılarak tespit edilmesi zor veya imkansız olan silahları ifade etmektedir. Bu silahlar, metal detektörleri tarafından tespit edilemeyen malzemelerden yapılmış bıçaklar gibi nesnelere veya diğer tarama cihazları tarafından algılanmaması için değiştirilmiş ateşli silahları içerebilmektedir. Tespit edilemeyen silahların bir başka örneği ise, 3D yazıcı ve plastik veya diğer metal olmayan malzemeler kullanılarak oluşturulan ve metal detektörlerle tespit edilmesi zorlaştırılan ateşli silahlardır (Veilleux-Lepage, 2021). Güvenlik önlemlerini atlatmak ve fark edilmeden saldırılar gerçekleştirmek için kullanılabilirler için ciddi bir güvenlik tehdidi oluşturduklarından, tespit edilemeyen silahların geliştirilmesinin ve kullanılmasının bazı yargı bölgelerinde yasa dışı ve diğerlerinde ise oldukça kısıtlı olduğunu not etmek gerekir. 1970'lerde havaalanlarına saldırılarda Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) ve Japon teröristler makineli tüfekleri tercih ediyorlardı ancak zaman geçtikçe güvenlik şartlarının değişmesi sonucu bu tür silahların havaalanlarında gerçekleştirilecek saldırılarda kullanılması teröristler için mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle bir süre sonra tespit edilmesi güç gizlenebilir patlayıcılar kullanmaya başlamışlardır (Clarke ve Newman, 2006).

2.4.3. Çıkarılabilir/Hareket Ettirilebilir (Removable)

Çıkarılabilir silahlar, takılı oldukları bir cihaz veya nesneden kolayca çıkarılabilen, ayrılabilen silahları ifade etmektedir. Bu silahlara, duruma ve kullanım amacına göre ilave parçalar eklenebilir veya çıkarılabilir. Terör eylemleri hareket kabiliyetine ihtiyaç duyar. Çıkarılabilir silahlar esneklik ve çeşitli koşullara uyarlanabilir olma yeteneği sağlamaktadır. Teröristlerin zaman zaman hızlı hareket etme, kolay yer değiştirebilme gibi birtakım özelliklere sahip olması gerekebilir. Eylemin kolay gerçekleştirilmesi ve bölgeden kolayca uzaklaşabilmek oldukça önemlidir. Bu nedenle teröristlerin kullandığı silahlar da bu hareketliliğe sahip olmak zorundadır. Teröristler tarafından ya da ufak araçlar aracılığıyla hareket ettirilebilecek basit silahlar tercih edilir. Silahın taşınabilir ve basit oluşu aynı zamanda onun çalınabilir olduğunu da göstermektedir. Teröristler

güvenlik güçlerine yakalanmadan eylemde kullanacakları silahları hırsızlık yoluyla temin edebilmektedir. (Clarke ve Newman, 2006).

2.4.4. Yıkıcı (Destructive)

Yıkıcı silahlar, insanlara, mülke veya altyapıya önemli hasara veya yıkıma neden olmak amacıyla özel olarak tasarlanmış cihazlar veya araçlardır. Yıkıcı silahlara örnek olarak bombalar, füzeler ve tanklar gibi konvansiyonel askeri silahlar ile kimyasal, biyolojik ve nükleer silahlar verilebilir. Bu silahlar genellikle savaş veya terör eylemleri için kullanılır. Tarihe geçen terörist saldırılardan da gözlediğimiz gibi bireyler üzerinde en büyük etki yaratan silahlar, genellikle büyük yıkımlara yol açan patlayıcı türü silahlardır. Teröristler en büyük eylemlerini patlayıcı silahlarla gerçekleştirmişlerdir. Bunun nedeni muhtemelen bombalamalarda ölen insanların sayısının silahla vurularak öldürülenlerden daha fazla olmasıdır. Medyanın dikkatini çekmek ve halkı korkutmak amacıyla bombalamaların kullanımı, teröristler için ateşli silahlardan yer yer çok daha fazla getiri sağlayabilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu noktada silahların yıkıcılığının hedef yapı ile doğrudan ilgili olduğu unutulmamalıdır. Basit olduğu düşünülen EYP'ler insanların yoğun olduğu alanlarda büyük facialara neden olabilirken, yoğun patlayıcı yüklü araçlar sağlam korunan binalarda beklenen etkiyi yaratmayabilir.

2.4.5. Hoşa Giden (Enjoyable)

Terör eylemleri gibi yıkım ve korku içeren bir olgu için hoşa giden kelimesinin kullanılması pek rastlanan bir durum olmasa da bazı teröristler açıkça silahlarından etkilenmektedir ve kullanımlarından heyecan duymaktadırlar. Yalnızca teröristler değil aslında birçok birey silah kullanmaktan hoşlanır. Ancak sıradan insanların bir silaha satın alabilecekleri ateş gücü ve silahlarını kullandıklarında yasal olarak yol açabilecekleri tahribat sınırlıdır. Çocuklar ve yetişkinler tehlikeli olmalarına rağmen havai fişeklerden ve onlarla oynamaktan zevk alırlar. Bu nedenle, birçok ülkede ve ABD'nin çeşitli eyaletlerinde satışlarını yasaklayan yasalar çıkarılmıştır (Clarke ve Newman, 2006). Ayrıca, teröristlerin faaliyet gösterdiği bazı toplumlar, oldukça güçlü silahların kamusal alanda kullanılmasına daha fazla müsamaha göstermektedir. Örneğin, Ortadoğu ülkelerinde düğün gibi kutlama törenlerinde havaya ateş etmek sıklıkla

rastlanan bir kültürel uygulamadır. Devletler bu bölgelerde silahlara ulaşımın ve bu ve benzeri amaçlarla kullanımına müsamaha gösterebilmektedir (Clarke ve Newman, 2006).

2.4.6. Güvenilir (Reliable)

Bir silahın tercih edilmesinin en önemli faktörlerinden biri de güvenilir olmasıdır. Güvenilir silahların amaçlandığı şekilde çalışması daha olasıdır. Bu açıdan eylemi gerçekleştirmek için faile kararlılık sağlayabilir. Ek olarak güvenilir silahlar, diğer silahlara nazaran ulaşılması kolay silahlardır. Silahı kullanan kişiler ona aşinalık kazanarak onun güvenilir olup olmadığını anlamaktadırlar. Eğer o silahı veya benzerini daha önce birçok kez kullanmışlarsa, o silahı bir diğerine tercih etmeleri muhtemeldir. Bu durum, görev başka bir şekilde gerçekleştirilemezse, güvenilirliği bilinmeyen geleneksel olmayan silahlardan kaçınılacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca, terörizm eylemlerinde, teröristler genellikle deneyim sahibi olduğu silahları kullanma eğilimi göstermektedirler. Nükleer silahlar ve sarin gazı gibi nadiren kullanılan ve güvenilir olmayan kimyasal silahların kullanıldığı vakaların tabanca ve patlayıcılar gibi geleneksel silahların kullanıldığı vakalara oranla oldukça az olması bu görüşü destekler niteliktedir (Clarke ve Newman, 2006). Her ne kadar Kimyasal-Biyolojik-Radyoaktif-Nükleer (KBRN) silahlarının kullanımı büyük endişe yaratsa da, teröristlerin artan bilgi ve erişim imkanlarına rağmen bu silahlar hakkında bilgisi ve kullanımına olan güvenleri sınırlıdır.

2.4.7. Elde edilebilir (Obtainable)

Elde edilebilir silahlar, kapsamlı kaynaklara veya bağlantılara ihtiyaç duymadan, bireyler veya gruplar tarafından elde edilmesi nispeten kolay olan silahlardır. Bu tür silahlar satın alınabilir, çalınabilir veya ev yapımı olabilir. Evlerde yaygın olarak bulunan veya çevrede kolayca elde edilebilen malzemeleri içerebilmektedirler. Elde edilebilen silahlara örnek olarak tabancalar ya da hafif taramalı gibi basit ateşli silahlar verilebilir. Bu tür silahlar çok sofistike veya gelişmiş olmayabilir, ancak yine de şiddetli saldırılar gerçekleştirmek için kullanılabilirler. Bazı terörist gruplar veya kişiler, daha az kaynak veya bağlantıyla elde edilebileceği ve operasyonlarında kullanılabileceği için bu tür silahları tercih edebilmektedir. Bu silahlar planlanması veya uygulanması nispeten

daha kolay saldırılar da özellikle kullanılmaktadır (Clarke ve Newman, 2006). Silahın etki düzeyi ve karmaşıklığı arttıkça elde edilme olasılığı azalmakta ve güvenlik birimlerince fark edilme ihtimali artmaktadır. Geleneksel olmayan silahlar, teröristler tarafından nadiren kullanılmaktadır çünkü kısmen dünyada mevcudiyeti ve erişimi sınırlıdır.

2.4.8. Karmaşık Olmayan (Uncomplicated)

Karmaşık olmayan silahlar, kullanımı görece kolay olan ve kullanmak için gelişmiş teknik bilgi veya beceri gerektirmeyen silahlardır. Genellikle tasarım açısından basittirler ve gelişmiş teknoloji veya patlayıcıların kullanımını içermezler. Karmaşık olmayan silahlara örnek olarak bıçaklar ve tabancalar gibi basit ateşli silahlar verilebilir. Bu tür silahlar kolayca elde edilebilir ve kullanmak için kapsamlı bir eğitim gerektirmez. Ayrıca, üretim veya işleme sürecinde kazara yaralanma veya ölüme neden olma olasılıkları oldukça düşüktür. Bir silahın kullanım kolaylığı, teröristlerin onu başarılı bir şekilde kullanması için ne kadar eğitim gerektiğini belirlemektedir. Teröristler için eğitilmiş elemanların örgüte alınması, kolay bir süreç değildir. Uzmanlık eksikliğinde bu silahların terörist gruplar tarafından kullanımı çoğu zaman başarısızlıkla sonuçlanmaktadır. Kullanımı için kapsamlı eğitim gerektiren bir silah, aynı zamanda bir saldırıya hazırlık süresini artırmaktadır. Terör örgütü mensuplarının eğitim faaliyetleri için gizli yerlerde toplanmaları ve bunun bir süreç gerektirmesi nedeniyle keşfedilme riskini artırmaktadır (Clarke ve Newman, 2006). Ek olarak, konvansiyonel olmayan silahların yapım ve kullanım açısından karmaşık olduğunu ve bu nedenle, bu tür silahların hatırı sayılır derecede uzun ömürlü ve önemli mali kaynaklara sahip olmadıkça, terörist gruplar tarafından kolayca tercih edilmeyeceği de söylenebilir.

2.4.9. Güvenli (Safe)

Kullanımı güvenli olan silahlardan bahsederken, normal çalışma sırasında kullanıcının ve etrafındakilerin yaralanma veya zarar görme riskini en aza indirecek güvenlik özellikleri ve mekanizmalarıyla tasarlanmış silahlar kastedilmektedir. Teröristler de kullanırken yaralanma ya da ölümlerle sonuçlanmayı en aza indirmek için güvenli silah kullanmaya yönelebilirler. Ayrıca güvenli silahların yasal yollarla elde edilmesi de kolay olabilmektedir. Bombaların silah olarak kullanılması, doğası gereği diğer

silahların kullanılmasından daha tehlikelidir. Özellikle teröristlerin bombalı eylem hazırlığında kendilerini havaya uçurduklarına dair çok sayıda kaydedilmiş vaka vardır (Clarke ve Newman, 2006). Drone saldırıları gibi çok amaçlı silahlar da güvenli silahlara örnek gösterilebilir. Son olarak ise yeni bir terörist faaliyet alanı olarak karşımıza çıkan siber dünya da gerçekleştirilen saldırılar, hem gizlilik hem de güvenlik açısından teröristler için güvenli bir eylem gerçekleştirme imkanı sağladığından bu kategori içerisinde değerlendirilebilmektedir.

2.5. Araç Fırsat Yapısı

Teröristlerin hedef seçerken dikkat ettiği unsurlara ve eylemlerinde kullanacakları uygun silahların nasıl tespit edilebileceğine yönelik incelemeleri yaptıktan sonra diğer bir adım teröristlerin eylem esnasında ya da gündelik yaşamlarında kullandıkları birtakım araçları analiz etmektir. Bu araçlar aynı zamanda teröristlerin kendi aralarında haberleşme sağladıkları, eylemlerinde ihtiyaç duydukları spesifik araçlardır. Eylemlerde rastlanabilecek rutin bazı araçların belirlenmesi, teröristlerin tespit edilmesi için bazı ipuçları sunabilir.

Teröristlerin eylemlerinde kullanacakları silahlarını temin etmelerini veya kapasitelerini artırmalarını sağlayan, hedef tespitinde ya da hedefe ulaşmalarına yardımcı olan birtakım araçlar vardır. Bu araçlar yalnızca teröristler tarafından kullanılan spesifik araçlar değildir, toplumda yaşayan tüm insanların kullandığı ancak teröristler tarafından suiistimal edilebilen nesnelere dir. Ancak bu nesnelere silahlar ve hedefler hususunda olduğu gibi her saldırı biçimi için farklı olabilecek değişkenlik gösteren araçlardır. Bunları tespit ederken her bir eylem türü için ayrı ayrı analiz etmek gerekir. Tüm eylemler için kullanılması muhtemel birtakım ortak araçlardan bahsetmek gerekirse; cep telefonları, araba gibi taşıtlar, nakit ve kredi kartları, sahte belgeler ve hedef bilgisi sağlayan nesnelere örnek gösterilebilir (Clarke ve Newman, 2006).

2.5.1. Cep Telefonları

Cep telefonları teröristler için önemli bir araç haline gelmiş ve saldırıları planlamak, koordine etmek ve gerçekleştirmek için kullanılmıştır. Teröristler, bu cihazların kapasitelerini kullanarak güvenli bir şekilde iletişim kurabilmekte, ideolojilerini ve propagandalarını yayabilmekte, adam toplama ve radikalleştirme çabaları

gerçekleştirebilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Terörist faaliyete bulaştığı tespit edilen bireylerin yaptıkları görüşme kayıtlarının Sosyal Ağ analizi yöntemi ile incelenmesi sonucu terörist ağlarının ortaya gün yüzüne çıktığı husus yapılan çalışmalarla kanıtlanmıştır (Koschade, 2007). Cep telefonlarının teröristler tarafından suiistimal edilmesini önlemek için ise; şifreleme teknolojilerinin geliştirilmesi ve uygulanması, mobil cihaz yönetim çözümlerinin kullanımı ve kötü amaçlı etkinlikleri izlemek ve engellemek için güvenlik duvarlarının ve izinsiz giriş tespit sistemlerinin uygulanması gibi teknik faaliyetler gerekebilir.

2.5.2. Taşıtlar

Terörle mücadelede araçlı saldırılar önemli bir tehdit oluşturmaktadır. Araçların silah olarak kullanılması, teröristlerin büyük insan kalabalığının toplandığı kamusal alanlarda saldırılar gerçekleştirmesine olanak tanıyarak kitlesel zayıat verme potansiyelini artırmaktadır. Günlük yaşamda sık sık kullanılan araba, kamyon ve motor gibi taşıtlar, teröristler tarafından hem ulaşım için hem de patlayıcı unsur olarak çok amaçlı şekilde kullanılmaktadır. Örneğin Dünya Ticaret Merkezine yapılan ilk saldırıda bir kamyonun arkasına yüklü miktarda patlayıcı konularak bina havaya uçurulmaya çalışılmıştır. 11 Eylül saldırısında ise yolcu uçakları bir bombaya dönüştürülerek İkiz Kulelere doğru yönlendirilmiştir. Bunların dışında ise çatışma bölgelerinde bomba yüklü araçlarla saldırıların sayısı oldukça artmıştır (Clarke ve Newman, 2006). Son zamanlarda Türkiye’de paramotor aracılığıyla PKK/YPG unsurlarının Suriye sınırından Türkiye’ye eylem düzenlemek amacıyla geçmeye çalıştıkları tespit edilmiştir (Karagöz, 2020). Bu ve benzeri örneklerden dolayı uçak, kamyon, motor, paramotor ve benzeri araçların ticaretinin takip edilmesi ve bu araçlara teröristlerin ulaşma imkanını kısıtlayıcı faaliyetler, önleme stratejisi olarak işlev görebilir.

Teröristlerin araçları hem silah olarak hem de eylemlerine hizmet etsin diye kullanma olasılığını azaltmanın bir diğer yolu, kamusal alanların tasarlanması ve yönetilmesi aşamasında karşımıza çıkmaktadır. Erişim noktalarını sınırlamak ve kalabalık alanlarda araç akışını kontrol etmek için doğrudan ve bariyerlerin kullanılması gibi fiziksel önlemlerin alınması gerekebilir. Diğer bir yaklaşım, yüksek riskli alanlarda araç kullananlar için güvenlik arama noktaları ve geçiş kontrollerinin kullanılması gibi

önlemlerdir. Bunlar bütün olarak potansiyel tehditleri tespit etmeye ve teröristlerin araçları silah olarak kullanmasını önlemeye yardımcı olabilmektedir.

2.5.3. Nakit ve Kredi Kartları

Terör örgütleri ağırlıklı olarak dış finansmana bağımlıdır. Ancak teröristlerin silah satın almak, güvenli evler kiralamak, hedef yerlere seyahat etmek ve hayatlarını devam ettirmek gibi birçok faaliyet için paraya ihtiyaçları vardır (Atıcı, 2021). Anonim olarak kullanılabilmesi ve izlenmesi zor olduğu için nakit genellikle teröristler için tercih edilen ödeme yöntemidir. Bu nedenle güvenlik güçleri, nakit işlemlerini izleyerek, terörün finansmanına işaret edebilecek şüpheli mali faaliyetleri belirleyebilir. Çalınan kredi kartları da terör faaliyetlerini finanse etmek için kullanılabilir. Suçlular genellikle kredi kartı bilgilerini çalar ve karaborsada bu bilgileri şüphe uyandırmadan alışveriş yapmak için kullanabilen terörist gruplara satar. Çalıntı kartlarla yapılan işlemleri izlenerek şüpheli faaliyetleri tespit edilebilir ve terörün finansmanı engellenebilir. Nakit ve çalıntı kredi kartı gibi araçlar aracılığıyla elde edilen paralar teröristler için önemli bir finansman kaynağı oluşturmaktadır (Clarke ve Newman, 2006). Son dönemlerde kara para aklama ve para transfer aracı olarak “Hawala” vb. sistemlerin kullanılması araç fırsat yapılarını daha iyi analiz edebilmek için oldukça önemlidir (Gediz Oral, 2021). Bununla birlikte, güvenlik ihtiyacı ile kişisel gizlilik haklarının korunması arasında denge kurulması ve finansal izlemenin yasal ve şeffaf bir şekilde yürütülmesinin sağlanması önemlidir.

2.5.4. Sahte Belgeler

Teröristler, operasyonlarını desteklemek ve tespit edilmekten kaçınmak için sahte kimlik belgeleri, pasaportlar, vizeler ve diğer resmi kimlik türleri gibi sahte belgeler kullanabilir. Sahte belgeler birçok amaçla teröristler tarafından kullanılabilir. Örneğin, teröristlerin sınır ötesi hareketini kolaylaştırmak için kullanılabilir, bu durum onların tespit edilmeden ülkelere giriş çıkışlarını kolaylaştırır. Teröristler, eğitim kamplarına katılmak, operasyonel bölgeleri ziyaret etmek veya keşif görevleri gerçekleştirmek gibi terör amaçlı seyahat etmek amacıyla sahte belgeler düzenleyebilir. Terörü finanse etmek için kullanılan fonların, malların ve hizmetlerin hareketini desteklemek amacıyla sahte belgeler kullanılabilir (Gürel, 2015). Teröristler, güvenlik güçlerinden kaçmak için sahte

belgeler kullanabilir, bu da onların izlenmesini ve yakalanmasını zorlaştırır.¹² Saldırı gerçekleştirmek veya bilgi toplamak amacıyla hükümet binaları, kritik altyapı ve askeri tesisler gibi hassas kurum ve tesislere sızmak için sahte belgeler düzenleyebilir. Sonuç olarak, sahte belgeler teröristlerin operasyonlarında kritik bir rol oynar ve sınır ötesi hareketten terörün finansmanına ve hassas kurumlara sızılmasına kadar bir dizi faaliyeti desteklemek için kullanılabilir. Bu tehdide karşı koymak amacıyla, gelişmiş tanımlama teknolojileri ve kimlik kontrolleri gibi etkili belge güvenlik önlemlerinin alınması önemlidir.

2.5.5. Hedef Bilgisi

Terörist saldırılar aniden meydana gelmez. Eylemler öncesinde uzun planlama süreçleri izlenmektedir. Her eylem türü kendi içerisinde karmaşık unsurlar barındırdığından ötürü hedefe ulaşmak amacıyla gereken unsurların hepsi için farklıdır. Örneğin suikast eylemlerinde kişinin yaşadığı yerin adresi, varsa güvenlik unsurlarının olup olmadığı ve benzeri bilgiler gereklidir. Bombalı saldırılarda bombanın nereye konulacağı, nerede daha fazla hasara yol açılacağı hususları için yapıların krokilerine ve projelerine erişim gerekmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu ve bunun gibi terörist hedefi ya da yöntemi hakkında bilgi sağlayan araçlar hedef bilgisi kategorisinde değerlendirilmektedir. Önemli yapıların haritalarının gizlenmesi, teröristlerin hedefinde olabilecek güvenlik güçleri ve politika yapıcıları gibi hedeflerin adreslerinin gizli kalması bu nedenle oldukça önemlidir.

2.6. Kolaylaştırıcı Koşullar

Terörizmin fırsat yapısını oluşturan son sütun terör ortamının yaratılmasını kolaylaştıran sosyal ve fiziksel koşullardır. Bu koşulları anlamak terörizmi önleme uygulamalarına yardımcı olmaktadır. Ancak hedef, silah ve araç fırsat yapısında olduğu gibi söz konusu kolaylaştırıcı koşullar olduğunda da her terör saldırısı için kolaylaştırıcı koşulların ayrı ayrı analiz edilmesi gerekmektedir. Kolaylaştırıcı koşullar bir terör eylemini mümkün kılan hedef, silah ve araç fırsatlarını yaratan diğer faktörleri ifade etmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu nedenle her koşulun ayrı ayrı irdelenmesi oldukça zordur. Bu

¹² Örneğin 2022 yılı taksim patlamasında teröristler üzerlerindeki dikkatleri dağıtmak için kendilerini evli olarak gösterdikleri sahte belgeler düzenlemişlerdir. Detaylı bilgi için bkz (Gökmen, 2022).

nedenle önleme açısından en büyük faydayı sağlayacak koşullara odaklanmak gerekmektedir (Clarke ve Newman, 2006).

Kolaylaştırıcı koşulların terör eylemlerine nasıl etki ettiği hususu, Clarke ve Newman (2006) tarafından “ESEER” kavramsallaştırması ile açıklanmıştır. Yazarlara göre kolaylaştırıcı koşullar terörizmi kolay (easy), güvenli (safe), mazur görülebilir (excusable), cazip (enticing) ve ödüllendirici (rewarding) hale getirmektedir. Bu husus doğrudan DSÖ’nün beş fırsat azaltma tekniği ile ilişkilidir. İlerleyen bölümlerde detaylı olarak incelenecek olan DSÖ’nün ortaya attığı fırsat azaltma teknikleri kabaca; suç işlemek için gereken çabayı artırmak, suç işlemenin risklerini artırmak, suçtan kazanılan ödülleri azaltmak, suç işlemeye iten mazeretleri ortadan kaldırmak ve provokasyonları (ayartmaları) ortadan kaldırmak olarak ifade edilmektedir. Kolaylaştırıcı koşullar ise bu tekniklerin üstesinden geldiği şartları ifade ortaya koymaktadır.

Kolaylaştırıcı koşulların anlaşılması daha doğrusu onun terörizmi nasıl “ESEER” yaptığını anlamak için örneklendirmek gerekirse;

- Silahlara ve patlayıcıların daha az denetime tabii tutulduğu bölgeler terör eylemini daha kolay (easy) hale getirir.
- Gözetimin olmadığı, güvenlik açıklarının bulunduğu yerler ise yakalanma riskini azalttığı için terör faaliyetini daha güvenli (safe) hale getirir.
- Terörist faaliyetlerine hükümetlerin aşırıya varan tepkileri (çoğu zaman teröristlerin hedefi hükümeti aşırı tepki vermeye zorlamaktır.) halkın tepkisini arttırabilir. Bu durum suçu teröristler ve sempatanları açısından mazur görülebilir (excusable) yapar.
- Teröre katılımı inceleyen çalışmalarda akran baskısı önemli bir faktördür. Genellikle grup içinde kendini kanıtlama arzusu terörist gruplara katılmayı cazip (enticing) hale getirir.
- Terör eylemlerinin sonuçlarında algılanan ödüllerin varlığı, terörü rasyonel açıdan faydalı, başka bir deyişle ödüllendirici (rewarding) yapar (Clarke ve Newman, 2006).

Kolaylaştırıcı koşullar sabit ya da terör eylemlerinin her türünü kapsayacak şekilde genel kapsamlı değildir. DSÖ açısından kolaylaştırıcı koşulların tespiti bu sebeple oldukça zordur. Bu fırsatları önleyecek girişimleri seçerken birden fazla saldırı türünü kapsayacak ya da genel olarak terör mensuplarının çoğu için geçerli (kara para aklama ya da silahlara kolay erişim gibi) koşullara odaklanmak, önleme hususunda daha iyi sonuçlar doğurabilir (Clarke ve Newman, 2006).

Yukarıda bahsedilen, terör eylemlerini kolaylaştıran toplumsal ve fiziksel koşulların tespit edilmesi, fırsat üzerine yapılan akademik çalışmalarda doğrudan ampirik testlere tabii tutulmamıştır (Freilich, Gruenewald ve Mandala, 2018). Clarke ve Newman (2006) “Ourtsmarting The Terrosits” kitabında teröristler için nükleer saldırı ihtimalini kolaylaştıran koşulları kabaca tespit etmeye çalışmıştır. Yazarlar yoğun terör faaliyetlerinin meydana geldiği bölgelerde nükleer varlığının bulunmasının, nükleer teknolojilerin giderek siviller tarafından kullanılmasının artmasının ve internet ortamında her türlü bilgiye ulaşılabilir olmasının bir nükleer saldırı için kolaylaştırıcı unsurlar olabileceğini söylemektedir. Ek olarak yazarlar çoğu terörist saldırıyı kapsayacak kolaylaştırıcı unsurlar için kara para aklama ve teröristler açısından önemli oranda gizlilik sağlayan büyük göçmen topluluklarını örnek göstermiştir (Clarke ve Newman, 2006).

2.7. Mevcut Çalışmalar

Clarke ve Newman tarafından ortaya atılan terörizmin fırsat yapıları, akademik alanda bazı çalışmalara konu olmuştur. Bu çalışmalar arasında araştırmalara en çok konu olan fırsat bileşeni ise teröristlerin hedef belirlemelerine yönelik analizler yapmaya yarayan bir risk değerlendirmesi sunan “EVIL DONE” bileşenidir. Araç, silah ve kolaylaştırıcı koşullar bileşenleri ise görece tespit edilmesi zor unsurlar olarak daha az ya da henüz hiç çalışılmamış bileşenlerdir. Aşağıda DSÖ’yü daha iyi anlayabilmek adına bu fırsat bileşenlerinin analiz edildiği akademik çalışmalar hakkında bilgiler verilmektedir.

Stacy Paton (2013), “Evil done vulnerability assessment: Examining terrorist targets through situational crime prevention” isimli yüksek lisans tezinde, EVIL DONE bileşenini bir güvenlik açığı değerlendirme aracı olarak kullanmıştır. Yazar çalışmasında EVIL DONE’ın geçerliliğini test etmeye çalışmış ve yine EVIL DONE’ın terör saldırılarından kaynaklanan ölü ve yaralı sayısını tahmin etme yeteneğini değerlendirmiştir. 111 terör vakasının incelendiği çalışmada, özellikle yıkılabilir (destructible) ve işgal edilmiş (occupied) faktörlerinin hedef seçimi açısından en önemli faktörler olduklarına yönelik sonuçlara ulaşmışlardır. EVIL DONE bileşenlerinin ölen ve yaralanan kişi sayıları ile de ilişkili olduğunu ve bu sebeple hasar görebilecek ve insanların günün çoğunluğunda yoğun olarak bulunduğu bölgeler için birincil olarak önlemeye odaklanması gerektiğini söylemiştir. EVIL DONE bileşenlerini ampirik

testlere tabii tutması açısından önemli bir çalışma olsa da birtakım eksiklikler barındırmaktadır. Öncelikle DSÖ'nün altında yatan temel mantık her saldırı stratejisinin (suikast, intihar saldırısı, EYP, paket bomba ve silahlı mukabele gibi) ayrı ayrı fırsat yapılarına sahip olması ve bu nedenle her birinin ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiğidir. Çalışmada incelenen 111 vakanın 73'ü patlama, 17'si silahlı saldırı, 7'si rehin alma, 6'sı uçak kaçırma, 5'i altyapı tesislerine yönelik saldırı, 2'si suikast ve 1'i kimyasal saldırıdır. Ancak saldırı türleri birbirinden farklı fırsat yapılarına sahip olduğundan her saldırı türü için farklı hedeflerin çekiciliği farklıdır. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı da ideolojik faktörün göz ardı edilmesidir. DSÖ'ye yönelik eleştirilerin temelinde yer alan ideolojik faktörün önemsenmemesi, saldırıları analiz ederken önemli bir faktördür. Her örgüt kendi ideolojisine yönelik hedeflere sahiptir. Bu nedenle DSÖ çalışmalarında her terörist örgütün temel motivasyon ve ideolojik eğilimlerinin iyi algılanması, araştırmanın geçerliliği açısından oldukça önemlidir.

Gruenewald ve diğerleri (2015), "Assessing the Attractiveness and Vulnerability of Eco-Terrorism Targets: A Situational Crime Prevention Approach" isimli çalışmasında, ABD'de gerçekleşen eko-terörizm hedeflerinin savunmasızlığını ve çekiciliğini DSÖ yaklaşımına dayalı olarak değerlendirmektedir. Yazarlar, eko-teröristlerin hedeflerini seçerken insanların nadiren uğradığı, erişim izni gerekmeyen, güvenliğin zayıf olduğu hedefleri seçme eğiliminde olduğunu buldular. Genellikle tarımsal ve yerel ticari hedeflere saldırdılar ve saldırıların çoğu gece düzenlendi. Hedefleri genellikle hayvanlara ve çevreye zararlı olarak düşündükleri kendilerince ve hitap ettikleri kitle açısından meşru hedeflere saldırdılar. Saldırıların neredeyse tamamı boş yapılara düzenlendi ve insani hasarın meydana gelmemesine özellikle dikkat ettikleri tespit edildi. Eko-teröristlerin hedefleri tamamen yok etmediklerini gözlemlediler. Bu çalışma tek bir bölgede tek ideolojik motivasyonlu terörist eylemleri ele alması açısından oldukça önemlidir. Çevre ve hayvan hakları savunucusu aşırılık yanlılarının hedef fırsat algılamalarına yönelik bulguları politika yapıcılara yol göstermesi açısından önemlidir. İdeoloji parametresini hesaba katsa da çalışma birden fazla eylem stratejisini aynı anda analize dahil etmesi açısından yanıltıcı sonuçlar doğurabilir.

Mandala ve Freilich (2017), "Disrupting Terrorist Assassinations Through Situational Crime Prevention" isimli makalelerinde, başarı ile sonuçlanmış ve başarısız olmuş suikast eylemleri arasındaki ayırt edici unsurları tespit edebilmek için DSÖ içerisinde

kavramsallaştırılan hedef ve silah fırsat yapısı tekniklerini kullanmıştır. 2005-2014 yılları arasında meydana gelmiş 100 başarılı ve 100 başarısız suikast eyleminden rasgele oluşturulmuş bir örneklem kullanmışlardır. EVIL DONE ve MURDEROUS bileşenlerinin birlikte ampirik teste tabii tutulduğu nadir çalışmalardan olması açısından oldukça önemli bir çalışmadır. Sonuçlar, Clarke ve Newman'ın (2006) MURDEROUS bileşeninde ortaya koyduğu gibi teröristlerin aşına oldukları, kolay erişebildikleri ve kullanımı basit olan silahları seçme eğiliminde olduklarına yönelik çıkarımlarını destekler niteliktedir. Teröristler patlayıcı yerine ateşli silahları kullandığında suikast eylemlerinde daha yüksek başarı elde ettiğini tespit etmişlerdir. Bu çalışmanın en önemli katkılarından biri hem hedef hem de silah fırsat bileşenlerini beraber analiz etmesidir. Ayrıca başarısız suikast girişimlerinin açık kaynaklardan alınan bilgilerle neden başarısız olduklarına yönelik yapılan çıkarımlar (Örneğin çalışmada terörist ile hedef arasında mesafe koymayı amaçlayan bariyer ve engeller gibi uygulamaların etkinliğine yönelik önemli bulgular vardır.) DSÖ'nün önleme stratejilerine yönelik katkılar sağlamaktadır (Mandala ve Freilich, 2017).

3. BÖLÜM: TERÖRİZMİN DURUMSAL ÖNLENMESİ

DSÖ aracılığıyla terörizmle mücadele, suç ve terörün meydana gelme ihtimali olan fiziksel veya sosyal çevreyi değiştirerek terörist saldırılar için fırsatları azaltmayı amaçlayan bir stratejiyi ifade etmektedir. Çoğu zaman suçun ve terörün temel nedenlerini anlayabilsek de bu nedenlerin hepsini ortadan kaldırmak kolay değildir. Bunun yerine DSÖ; teröristlerin saldırılarını planlamak, hazırlamak ve gerçekleştirmek için kullandıkları belirli koşulları ve fırsatları belirlemeye odaklanmaktadır. Daha sonra tespit edilen suç fırsatlarını ortadan kaldırmayı ve suçun engellenemese bile etkilerini azaltmayı önermektedir (Clarke ve Newman, 2006). DSÖ terörist saldırılar meydana geldikten sonra basitçe tepki vermek yerine ilk etapta saldırının meydana gelmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Diğer terörle mücadele araçlarında olduğu gibi bireyleri veya grupları hedeflemek yerine, teröristlerin saldırılarını planlamak, hazırlamak ve gerçekleştirmek için kullandıkları belirli çevresel ve durumsal koşullara ve fırsatlara odaklanmaktadır. Daha sonra teröristlerin saldırı planlamasını ve gerçekleştirmesini zorlaştırarak, önleme faaliyetleri önermektedir. Terör saldırılarını önlemenin ve bunlara karşılık vermenin, hükümet, güvenlik güçleri, istihbarat teşkilatları ve kamuoyunun bilinçlendirilmesini içeren kapsamlı ve koordineli bir yaklaşım gerektiren karmaşık bir konu olduğunu belirtmek önemlidir.

Daha öncede ifade edildiği üzere terörizmin durumsal önlenmesi, teröristlerin istismar ettiği belirli koşulları ve fırsatları belirlemek ve ele almak için kriminoloji, sosyoloji, psikoloji ve güvenlik çalışmaları dâhil olmak üzere birçok alandan faydalanması açısından disiplinler arası bir yaklaşımdır. Durumsal önleme sadece fiziksel güvenlik önlemlerinin vurgulandığı sınırlı bir strateji değildir. Aynı zamanda radikalleşmeyi önlemeyi, toplum direncini artırmayı ve terörle mücadele için uluslararası iş birliğini geliştirmeyi de içeren kapsamlı bir stratejidir. Fiziksel uygulamalar kabaca halka açık yerlerde gözetim ve güvenliğin artırılması, kritik hedefler için fiziksel bariyerler, metal detektörleri, giriş çıkış kontrolleri gibi güvenlik protokolleri uygulamak olarak gösterilebilir. Geniş çaplı olarak radikalleşmeyle mücadele ve terörizmin kökensele sebepleri ile mücadeleye yönelik katkıları ise; toplumu şüpheli davranışlar konusunda bilinçlendirmek, sosyal uyumu teşvik etmek ve aşırılıkçı ideolojiler için karşı argümanlar geliştirmek gibi uygulamalar örneklendirilebilir (Clarke ve Newman, 2006). DSÖ uygulamaları beş ana kategoride incelenmektedir. Bunlar;

- Suç işlemek için gereken çabanın attırılması,
- Suç işlemenin gerektirdiği risklerin attırılması,
- Suçtan elde edilecek ödüllerin azaltılması,
- Provakasyonların azaltılması ve son olarak
- Suç işlemek için mazeretlerin ortadan kaldırılmasıdır (Clarke ve Newman, 2006).

Her bir önleme başlığı, kendi içerisinde beş farklı gruba ayrılmaktadır. Toplamda 25 tekniğin temel amacı, çevresel ve durumsal faktörlerin değiştirilerek suçlunun/teröristin fayda maliyet algılarını manipüle etmektir (Clarke ve Newman, 2006). Algılanan fırsatlar başlığında ele alındığı gibi önleme faaliyetleri de algılanma üzerinden incelenmelidir. Bu faaliyetler, her zaman için fiili bir çabayı ya da riski arttırmayı hedeflemek zorunda değildir. Failler, çevrelerinde olup biten olaylara karşı farklı algılama biçimlerine sahiptir. Bu nedenle önleme perspektiflerinde hem gerçek hem de algılanan anlamıyla vurgusu yapılmaktadır. Suçlu/teröristin değişen algıları, eylem ile alakalı karar verme sürecini de etkilemektedir. 25 teknik ilk olarak suç önleme çalışmalarına öncülük etmesi amacıyla oluşturulmuştur, ancak bu teknikler terörü önleme stratejisi olarak yeniden uyarlanmıştır. Daha da önemlisi birçok terör eylemi, kendi içerisinde suç eylemi de barındırmaktadır. Teröristler eylemlerini gerçekleştirmek ve maddi kaynak sağlamak gibi birçok amaç için basit suçlara başvurmaktadır (Clarke ve Newman, 2006). Bu nedenle suç ve terörü önleme bazı durumlarda birlikte ele alınması gereken unsurlardır.

3.1. Çabayı Arttırmaya Yönelik Uygulamalar

DSÖ modelinin ilk önleme perspektifi, terörist eylem için gereken çabanın arttırılmasına yöneliktir. Çabayı arttırmak, DSÖ fırsat unsurları ile doğrudan orantılıdır. Teröristler için; hedeflere ve kullanılacak silahlara erişim, araçların temini ve kolaylaştırıcı koşulları suistimal etme gibi girişimleri zorlaştırmak eylem yapmak için gereken çabayı arttıracaktır. Terör örgütlerinin devamlılığını sağlayan en önemli faktör, dış finansman ve örgüte sürekli katılım olduğundan, terör örgütlerine katılım için mevcut şartları zorlaştırmak ve dış finansman kaynaklarını tespit edip engellemek de, eylem için gerekli çabayı arttırma çerçevesinde değerlendirilir. DSÖ çabayı arttırma uygulamalarında başlıca hedef sağlamlaştırma, tesislere erişimi kontrol etme, tarama çıkları, suçluların saptırılması ve aletlerin/silahların kontrol edilmesi uygulamalarını

ortaya koymuştur (Clarke, 1992). Bu unsurlar, aynı zamanda terörizmi önleme çalışmalarına da rehberlik etmiştir. Ek olarak terörist grupların faaliyetlerini daha iyi anlamak ve takip etmek için istihbarat toplamak ve analizini geliştirmek, sınır kontrolleri ve artan gözetim teknolojisinin kullanımı gibi artan güvenlik önlemlerini almak ve terör örgütlerini ve altyapılarını hedef alarak karşı koymak için askeri operasyonlar uygulamak da çabayı arttırmaya yönelik faaliyetler olarak değerlendirilmektedir.

Terör eylemi gerçekleştirmek için gereken çabayı arttırmanın önerdiği tekniklerin (hassas hedeflerin güvenliğinin arttırılması ve bariyerler kurma gibi) kamusal alanları aşırı güvenikleştirdiği yönünde eleştirilmektedir (Wortley, 2010). Bu nedenle DSÖ girişimleri, ekonomik ve sosyal açılardan etik değerlendirmelere tabii tutulmalıdır (Clarke, 2018). Örneğin, ABD’de araçla insanları ezme şeklinde gerçekleştirilen saldırıları önlemek amacıyla tasarlanan engeller, heykel şeklinde inşa edilmiştir. Daha maliyetli olmasına rağmen bu heykeller göze hitap etme ve halkın uyumunu artırma açısından güvenikleştirme tartışmalarını azaltmıştır (Ulam, 2006).

Tablo 14: Çabayı Arttırmaya Yönelik Uygulamalar

Hedef	Araç	Silah	Kolaylaştırıcı Koşullar
<ul style="list-style-type: none">• Savunmasız hedefleri belirlemek,• Koruma için hassas hedeflere öncelik vermek,• Sokakları kapatmak, duvarlar ve bariyerler inşa etmek,• Önemli kişiler için güvenlik eğitimi,• Silah teknolojisinin yayılımını kontrol etmek.	<ul style="list-style-type: none">• Nakit arzını azaltmak,• Fünnye, zamanlayıcı olarak kullanılmasını önleyecek şekilde ürünleri tasarlamak,• Yüksek teknoloji pasaportlar, vizeler ve ehliyetler,• Ulusal kimlik kartları.	<ul style="list-style-type: none">• Silah satışlarını kısıtlamak,• Patlayıcıların kullanım ömrünü azaltmak,• Kullanıcı dostu olmayan silahlar üretmek,• Silah kullanımına ilişkin bilgiye erişimi kısıtlamak,• Çalınan patlayıcılardan tarafları sorumlu tutmak.	<ul style="list-style-type: none">• Kimlik doğrulama prosedürlerini sıklaştırmak,• Sınır kontrollerini sıklaştırmak,• Güvenli evleri ve eğitim kamplarını yok etmek,• Teröre yönelik istihdam ortadan kaldırmak.

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 190-193).

3.1.1. Hedef Sağlama

DSÖ bağlamında hedef sağlama, potansiyel bir hedefi, terörist için daha zor veya daha az çekici hale getirmek amacıyla alınabilecek fiziksel ve algısal önlemleri ifade etmektedir. Öncelikle her saldırı türü ve her bir farklı ideolojik örgüt birbirinden bağımsız ayrı ayrı incelenmelidir. Her hedef, temel olarak saldırı türüne, yerine ve zamanına göre farklı çekicilik düzeyine sahiptir. Bir hedefin güvenliğindeki potansiyel zayıflıkları belirlenmeli ve düzenli olarak güvenlik değerlendirmelerine tabi tutularak güvenlik açığına yönelik değerlendirmeler yapılmalıdır. Korunmasız ya da öncelikli hedeflerin belirlenmesinden sonra bu hedeflere erişim için gereken çaba, özel güvenlik ve güvenlik iyileştirmeleri gibi tekniklerle artırılabilir. Örneğin teröristler tarafından hedef alınabilecek binaların ve kurumların patlamaya karşı dayanıklı hale getirilmesi ve çevre güvenliğinin artırılması gibi (Clarke ve Newman, 2006).

Hedef sağlamlaştırma hususunda birtakım endişeler mevcuttur. Bunlar, her hedefi korumanın mümkün olmadığı ya da bazı hedeflerin güvenliğinin artırılması ile teröristlerin saldırılarının daha kolay hedeflere kayacağı¹³ ve son olarak hedef sağlamlaştırma hükümetlere ekonomik yükler getireceğine yöneliktir (Repetto, 1976; Clarke ve Newman, 2006). Bu nedenle hedef sağlamlaştırma önlemlerinin, güvenlik sağlanırken toplum üzerindeki maliyeti ve etkisi dikkate alınarak makul ve dengeli bir şekilde uygulanması gerektiğini belirtmekte fayda vardır.

3.1.2. Tesislere Erişimi Kontrol Etmek

Tesislere erişimi kontrol etmek, suç faaliyetini caydırmaya veya önlemeye yardımcı olabileceğinden, DSÖ'nün önemli bir yönüdür. Bu, güvenlik kameraları, güvenlik görevlileri, anahtar kart sistemleri ve diğer fiziksel güvenlik biçimleri gibi çeşitli yöntemlerle yapılabilir. Örneğin silahları veya patlayıcıları tespit etmek için metal detektörleri, X-ray cihazları ve diğer tarama ekipmanlarını kullanmak; potansiyel saldırganları caydırmak veya tespit etmek için çanta kontrolleri ve kimlik kontrolleri gibi güvenlik prosedürleri uygulamak gerekebilir. Teröristler için çekici olduğu düşünülen mekânların giriş ve çıkışlarının kontrol edilmesi, tesislerin kritik noktalarına çalışanlar dışındaki şahısların erişimini engellemektedir (Clarke ve Newman, 2006).

Tesislere erişimi kontrol etmeye yönelik uygulamalar özellikle uçak kaçırma eylemlerine karşı oldukça etkili olmuştur. Havaalanlarına yönelik detektörler ve giriş çıkışların kontrol edilmesi teröristlerin uçak kaçırma eylemlerinde büyük oranda azalmaya yol açmıştır (Hsu ve Apel, 2014).

3.1.3. Çıkışları İzlemek

Çıkışları izlemek, suçlunun suç işledikten sonra bulunduğu yeri terk etmesini zorlaştırmayı amaçlayan önleme uygulamasıdır. Bu teknik, hırsızlık gibi basit suçları işleyen bireylerin suç eyleminden sonra kazanç elde etmesini ve eylemini tamamlamasını önlemek amacıyla uygulanmıştır (Clarke ve Newman, 2006). Teröristlerin kaçmasını önlemek için ise bir saldırının ardından yakın bölgede gözetleme ve devriyeleri arttırmak gerekebilir. Örnek uygulamalar ise; alana giriş ve çıkışlarda güvenlik personeli veya kamera sayısını arttırmak, bireylerin binayı veya alanı

¹³ Saldırıların daha kolay hedeflere kayması “yer değiştirme” kavramı olarak bilinmektedir ve bu kavram durumsal suç önlemeye yönelik eleştiriler bölümünde detaylı olarak incelenmektedir.

terk etmeden önce kimlik göstermesini gerektiren bir güvenlik kontrol noktası veya kimlik sistemi uygulamak şeklinde gösterilebilir. Direkler ve arama/tarama kapıları gibi DSÖ uygulamaları, hükümet binaları ve toplu taşıma da dahil olmak üzere sert hedeflere erişimi engellemek ve kontrol etmek için kullanılmış ve bir suçlu için potansiyel hedeflere ulaşımı etkili şekilde sınırlamıştır (Coaffee, 2010). Teröristlerin eylemi gerçekleştirse bile sonrasında yakalanması, terörün bir propaganda aracı olarak kullanılması açısından önemlidir. Güvenlik güçleri terör mensuplarını yakalayıp terör örgütleriyle etkin mücadele edildiğine dair halkı teşvik etmeye yönelik olumlu algı oluşturur.

3.1.4. Suçluları Saptırmak

Suçluları saptırmak, potansiyel suçluları suç faaliyetlerinden uzaklaştırmayı amaçlayan DSÖ'nün bir diğer uygulamasıdır. Suçlular ve teröristler birden farklı açılardan saptırılabilir. Bu durum, çeşitli yöntemlerle yapılabilmektedir. Suç faaliyetlerine daha az elverişli hale getirmek amacıyla bir alanın fiziksel düzenini değiştirmek, bir alanı daha görünür ve daha az tenha hale getirmek için aydınlatma veya çevre düzenlemesi eklemek gibi uygulamalar örnek gösterilebilir. Son olarak ise araç kaynaklı saldırılara karşı koruma sağlamak için bariyerler, direkler ve diğer fiziki engel türleri gibi güvenlik önlemleri uygulamak gerekmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu uygulanan önlemler suçluların hareket kolaylığını ve hedefe erişimini kısıtlamaktadır. Suçluları saptırmak için kullanılan direkler ve bariyerler gibi uygulamalar da birtakım araştırmacılar tarafından hem güvenliğin aşırı hale getirildiği hem de devletlere yüklediği ekonomik ağırlıklar açısından eleştirilere maruz kalmıştır (Wortley, 2010).

Bu uygulamanın en bilindik örneklerinden biri, mevcut çalışmalar bölümünde detaylı olarak incelenecek olan, İsrail'in Batı Şeria'ya yaptığı güvenlik duvarıdır. İsrail Filistin bölgesinden gelen intihar saldırılarını önlemek amacıyla duvar inşa etmiş ve bu duvar Filistin tarafından gelen saldırıları yüksek oranda engellemiştir (Perry vd., 2017).

3.1.5. Aletleri/Silahları Kontrol Etmek

Terörü önlemede DSÖ tekniği olarak silahlara erişimi kontrol etmek, terörizmle mücadelenin önemli bir yönüdür ve bunun uygulanabileceği birkaç yol bulunmaktadır. Bir yaklaşım, mevzuat ve düzenleme yoluyla'dır. Hükümetler, ateşli silahlar satın almak

veya sahip olmak isteyenler için geçmiş kontrolleri ve ruhsat gereklilikleri gibi katı silah kontrol yasalarını ve düzenlemelerini yürürlüğe koyabilir (Yücel, 2005). Patlayıcı cihazların yapımında kullanılacak malzemelerin satışını ve dağıtımını da kontrol edebilirler. Teröristler, genellikle diğer ülkelerden silah temin ettiğinden, silahlara erişimi kontrol etmede uluslararası iş birliği de önemlidir. Hükümetler yasadışı silah ticaretini izlemek ve engellemek ve terörist gruplara silah akışını önlemek için birlikte çalışabilirler (Jenzen-Jones ve Schroeder, 2018). Son olarak, güvenlik kuvvetlerinin, saldırı planlayan veya silah edinen terörist grupların ve bireylerin faaliyetlerini ve davranış kalıplarını analiz ederek terör saldırılarının önlenmesinde kilit rol oynayabilir. Silah edinimi hakkında bilgiye sahip olmak, silah edinimi ve eylem gerçekleştirme üzerine önleme faaliyetleri için elzemdir.

3.2. Riskleri Arttırmaya Yönelik Uygulamalar

İkinci önleme perspektifi ise terör eylemini gerçekleştirmenin risklerini arttırmaktır. Bu risk failin eyleme geçmeden önce algıladığı yakalanma riskini ifade etmektedir. Suçlunun risk algısını manipüle ederek eylemin riskinin potansiyel faydalarından daha ağır bastığını düşündürmeye yönelik faaliyetlerdir. Algılanan yakalanma riskini artıran beş teknik şunları içermektedir: vesayet süresini uzatmak, doğal gözetime yardımcı olmak, anonimliğin azaltılması, yerel yöneticilerden yararlanmak ve resmi gözetimi güçlendirmek (Clarke, 1992). Özellikle hırsızlık gibi basit suçlar için tasarlanmış teknikler olduğu düşünülse de, terörle mücadele faaliyetleri için de oldukça önemli tekniklerdir. Örneğin izleme faaliyetlerinin artırılması terör unsurlarının tespit edilebilmesi açısından güvenlik güçlerine önemli kolaylıklar sunmaktadır. Söz konusu terör olduğunda bireylerin eylemi gerçekleştirmek için kararlı olduğu düşünülür. Ancak yakalanma riskinden daha çok terörist faaliyetin başarısız olması ihtimali teröristler için daha dikkate değerdir. Bu nedenle, özellikle teröre uzun süreli maruz kalınan bölgelerde yerel halkın önleme süreçlerine dahil edilmesi ve şüpheli davranışlar üzerinde denetimin sağlanması gibi önlemler, risk arttırmaya yönelik önemli katkılar sağlamaktadır (Clarke ve Newman, 2006).

Tablo 15: Riskleri Arttırmaya Yönelik Uygulamalar

Hedef	Araç	Silah	Kolaylaştırıcı Koşullar
<ul style="list-style-type: none">Görüntü izleme, vatandaşların uyanıklığı vb. aracılığıyla resmi ve gayri resmi gözetimi güçlendirmek.	<ul style="list-style-type: none">Arabaları, kamyonları ve cep telefonlarını tanıma ve bulma teknolojisi,İnternet gözetimi,Araçlar ve elektronik ürünler üzerindeki parçalar için tanımlama teknolojilerini kullanmak,Terör araçlarında Global Positioning System (Küresel Konumlama Sistemi) (GPS) sistemleri.	<ul style="list-style-type: none">Silahları izlemek için GPS ve tanımlama çipleri,Silahlar için gelen kargoyu taramak,Taramayı atlatmak için kanundışı teknolojiler i önlemek.	<ul style="list-style-type: none">Müşterini tanı banka politikasıTüm finansal işlemleri takip etmek,Yabancı öğrenci etkinliğini izlemek,Yerel polis ve göçmen toplulukları arasındaki bağı teşvik etmek.

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 190-193).

3.2.1. Vasiliği Genişletmek

Vasiliği genişletmek için önerilen yaklaşımlardan biri, terör faaliyetlerine karışma riskiyle karşı karşıya olabilecek kişilerin vasiliğini veya denetimini genişletmektir. Bu, aşırılık yanlısı ideolojilere karşı savunmasız olabilecek bireylere destek ve kaynak sağlamanın yanı sıra bu bireylere karşı artan gözetim ve izlemeyi içerebilir (McCauley ve Moskalenko, 2008). Ek olarak, bireylerin, özellikle “yalnız kurt” olarak adlandırılan, internet ortamında kendi başlarına radikalleştiği vakalar mevcuttur. Bu bireylerin internet ve benzeri uygulamalar üzerinden radikalleştiği düşünüldüğünde potansiyel bir suçlunun teknoloji kullanımı hakkında bilgi, erken müdahale imkanı sağlayabilmektedir

(Reyns, 2010). Aile ve topluluk üyeleri, radikal görüşler dahil olmak üzere şüpheli çevrimiçi etkinlikleri güvenlik güçlerine bildirerek potansiyel suçluların tespitinde gereklidir. Bu kişiler fail üzerinde yönetim gücüne sahip “işleyiciler” olarak adlandırılır. Örneğin, 2014 yılında Kanada’da bir saldırı öncesinde, görevlilerin fail hakkında radikal görüşlere sahip olduğunu bildirmesi sonrasında, failin Orta Doğu'ya seyahati engellenmiştir. Polis, daha sonra bu kişinin eylemlerini izlemek ve şiddet seferberliğini bozmak amacıyla failin ailesi ve içerisinde bulunduğu üyeleriyle irtibat kurmuştur (Payton, 2014). Bu nedenle hem çevrimiçi hem de çevrimdışı aşırılık yanlısı mesajlaşma ve propagandaya karşı koyma çabaları, bireylerin radikalleşmesini önlemeye yardımcı olabilmektedir. Bireylerin karar verme süreçlerinde aile ve arkadaş gruplarının etkisi oldukça önemlidir. Aşırılıkçı ideolojiler ve radikalleşmeye karşı bireylerin yakınları tarafından vasiliğin artırılması terörü önlemeye katkı sağlamaktadır.

3.2.2. Doğal Gözetime Yardımcı Olmak

Terörü önlemede doğal gözetlemeye yardımcı olmak için kentsel tasarım ve topluluk katılımı yoluyla vatandaşların farkındalığını teşvik etmek ve arttırmak gerekmektedir. Bu yaklaşım, kamusal alanlarda bulunan insan sayısını artırmayı ve onları çevrelerine karşı daha bilinçli hale getirmeyi amaçlamaktadır. Bunun için çevredekiler tarafından kolayca görülebilen alanlar tasarlamayı ve konut, ticaret ve eğlence amaçlı kullanımlar gibi kamusal alanlarda karma kullanımları teşvik etmeyi içerebilmektedir. Ek olarak, mahalle sakinlerini çevrelerinden daha fazla haberdar olmaya ve şüpheli faaliyetleri yetkililere bildirmeye teşvik etmek için topluluk katılımı programları uygulanabilir. Halkın farkındalığını artırarak ve insanları şüpheli davranış veya kişileri bildirmeye teşvik ederek yerel halkı önleme faaliyetlerine dahil etmek faydalı olacaktır. Bu yaklaşım, MOBESE kameraları, plaka okuyucuları ve diğer gözetim araçları gibi teknolojilerle desteklenebilir. Son olarak ise sokak aydınlatmasını iyileştirmek, savunulabilir alan tasarlamak ve şüpheliler hakkında ihbar sistemini desteklemek örnek gösterilebilir (Clarke, 1992).

3.2.3. Anonimliği Azaltmak

Çoğu zaman söz konusu terör olduğunda anonimlik görmezden gelinebilir. Çünkü genellikle teröristler kendilerini ve eylemlerini duyurma amacındadırlar. Ancak bazı durumlarda anonimliğin azaltılması terörizmi önlemek için kullanılabilir. Özellikle bireylerin tespit edilmeden örgüte eleman kazandırmalarını, terör saldırıları planlamalarını ve gerçekleştirmelerini zorlaştırabilir. Anonimliği azaltmak amacıyla, bireylerin belirli öğeleri satın alırken veya belirli alanlara erişirken geçerli kimlik belgeleri sunmasını zorunlu kılmak gibi katı tanımlama gereklilikleri ve doğrulama süreçleri uygulamak gerekebilir. Diğer bir yol ise, yüz tanıma, parmak izi, retina tarayıcıları, MOBESE kameraları ve erişim kontrol sistemleri gibi bireyleri izlemek ve takip etmek için kullanılan görüntüleme teknolojileri kullanmaktır (Clarke, 1992). Ayrıca, kolluk kuvvetleri ve istihbarat servisleri, terör saldırılarını planlamak veya gerçekleştirmek için anonim çevrimiçi platformları veya şifreli iletişimlerini kullanan kişilerin izini sürmek ve bunları tespit etmek için çeşitli yöntemler kullanabilir.

Anonimliği azaltma ihtiyacını, sivil özgürlükleri ve mahremiyeti koruma ile dengelemek önemlidir ve tüm önlemler, yasalara uygun, şeffaf ve hesap verebilir olmalıdır. Çünkü birtakım araştırmacılar tarafından bu uygulamalar kişilerin anonim olma hakkını engellemesi nedeniyle eleştirilmiştir.

3.2.4. Yerel Yöneticilerden Yararlanmak

Yerel yöneticilerden yararlanmak, kamusal alanlarda güvenliği ve gözetimi artırarak terörizmi önlemeye karşı etkili bir strateji sağlayabilir. Yerel yöneticiler, alışveriş merkezi, ulaşım merkezi veya halka açık park gibi belirli bir alan veya konumun yönetiminden, bakımından ve güvenliğinden sorumlu kişi veya kuruluşlardır. Yerel yöneticiler yetki alanları altındaki alanı korumak amacıyla güvenlik önlemleri geliştirmek ve uygulamak gibi amaçlar için kullanılabilir. Bu güvenlik önlemleri MOBESE kameraları, güvenlik personelini ve erişim kontrol sistemlerini içerebilir. Ayrıca yerel bölgelerde şüpheli faaliyetleri tespit etmek ve yetkililere bildirmek üzere eğitilebilir. Böylece yerel topluluk grupları ve bölge sakinleriyle birlikte çalışarak onları çevreleri hakkında daha fazla bilgi sahibi olmaya ve şüpheli faaliyetleri bildirmeye teşvik edebilirler. Yerel yöneticiler, bir terör saldırısı durumunda acil durum müdahale planları geliştirmek ve uygulamak için yerel acil durum servisleriyle birlikte çalışabilir.

Bu durum, personel ve güvenlik personeli için tahliye planları, iletişim protokolleri ve acil durum müdahale eğitimini içerebilir. Son olarak ise yerel yöneticiler, terör faaliyetlerine karışma riski altında olabilecek bireylere rehberlik, danışmanlık ve iş eğitimi gibi sosyal müdahaleler sağlamak amacıyla yerel kuruluşlar ve topluluk gruplarıyla birlikte çalışabilir (Cornish ve Clarke, 2003).

3.2.5. Resmi Gözetimi Güçlendirmek

Terörizmi önlemek için resmi gözetimi güçlendirmek oldukça önemlidir. Resmi gözetimi güçlendirmenin birden fazla yolu vardır. Örneğin, güvenlik güçleri için kaynakların artırılması ile gözetleme operasyonları için ilave fon sağlamanın yanı sıra ek personelin işe alınmasını ve eğitilmesini içeren uygulamaları icra etmek teröristlerin hareket kabiliyetini sınırlandırabilir. Gözetleme faaliyetleri için yeni teknolojilerin kullanılması gerekmektedir. İHA gibi hava araçları teknolojileri son zamanlarda öne çıkan sistemlerdir. Ek olarak plaka okuyucu ya da yüz tanıma ve parmak izi tespiti sağlayan biyometrik sistemler gibi gelişmiş gözetim teknolojileri buna örnek verilebilir. Bir diğer yöntem ise sosyal medya, finansal işlemler ve diğer kaynaklardan sağlanan veriler analiz edilerek, terörist faaliyetleri tahmin etmek ve önlemek için politikaların geliştirilmesidir. Bu, gözetim faaliyetlerinin kanuna uygun olarak yürütülmesini, şeffaf ve hesap verebilir olmasını sağlamak gerekmektedir. Ayrıca bu esnada bireylerin sivil hak ve özgürlüklerinin ve mahremiyetlerinin korunması oldukça önemlidir. Resmi gözetime yönelik uygulamaların yasalara uygun ve şeffaf ve hesap verebilir olması gerektiğini belirtmek önemlidir.

3.3. Ödülleri Azaltmaya Yönelik Uygulamalar

Üçüncü önleme perspektifi, eylem sonucunda kazanılması beklenen ödülleri azaltmaktır. Teröristler için ödüllerin azaltılmasının, hem terörizm tehdidini hem de onun altında yatan etmenleri ele alan kapsamlı bir yaklaşım gerektiren karmaşık ve çok yönlü bir sorun olduğunu belirtmek önemlidir. Fail suç/terör eylemini bir kazanç beklentisiyle yapmaktadır. Terör örgütleri için aslen en büyük ödül eylemin başarı ile gerçekleşmesidir. Bu nedenle ödülleri azaltmanın en etkili yolunun önlemeye yönelik koruyucu tedbirlerin olabildiğince artırılmasıdır. Önleyici tedbirler, yalnızca saldırıları önlemekle kalmaz, olası sonuçların hafifletilmesine de katkıda bulunur. Bu algılanan

ödülleri (halk tarafından saygınlık kazanma, maddi gelir elde etme, kamuoyu oluşturma ve maddi kazanç gibi) eylemi gerçekleştirmeye değer kılmaktadır. Teröristin ödül algısını değiştirmek bu açıdan önemlidir. Beklenen bu ödülleri azaltmak için beş teknik bulunmaktadır: Hedefleri gizlemek, hedefleri ortadan kaldırmak, mülkü tanımlamak, pazarları bozmak ve faydaları reddetmek (Clarke, 1992). Teröristlerin başarılı saldırıları gerçekleştirdikten sonra elde ettikleri en büyük ödül, örgüte katılımı güçlendirecek propaganda aracını oluşturmaları ve sempaticanlarını cesaretlendirmesidir. Bu nedenle örgütün aşırılıkçı düşüncelerine karşı etkili karşı argümanlar geliştirmek teröre katılım gibi ödülleri azaltılmasına yardımcı olacaktır.

Tablo 16: Ödülleri Azaltmaya Yönelik Uygulamalar

Hedef	Araç	Kolaylaştırıcı Koşullar
<ul style="list-style-type: none"> Hedefleri gizlemek veya kaldırmak, Bombaya dayanıklı binalar yapmak, Patlamalardan kaynaklı yaralanmaları önlemek için tasarım yönergeleri, Saldırı bölgesinin hızlı temizlenmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> Araçların kullanımında terörist yenilikleri tahmin etmek. 	<ul style="list-style-type: none"> Terörist grupları toplumdaki izole etmek için tanıtım yapmak, Terör eylemlerinin iki yüzölçümü ve zulmünü tasvir etmek için farkındalık yaratmak, Kara para aklamayı önlemek için düzenlemeler.

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 190-193).

3.3.1. Hedefleri Gizlemek

Hedefleri gizlemek, terörist failerin belirli yerlere veya tesislere yönelik terör saldırıları planlamasını ve gerçekleştirmesini zorlaştırabileceğinden, terörizmi önlemek için kullanılabilir bir yaklaşımdır. Teröristler için çekici olduğu düşünülen hedefler tespit edildikten sonra gizlemeye yönelik uygulamalar icra edilmelidir. Örneğin, bina tasarımı ve çevre düzenlemesi aracılığıyla dikkat çekebilecek işaretlerin kaldırılması gibi belirli hedeflerin önemini gizlemeye yönelik uygulamalar, patlamaya dayanıklı duvarlar, pencereler ve kapılar gibi onları terörist saldırılara karşı daha az savunmasız hale getiren özelliklere sahip bina ve tesisler tasarlamak gibi. Peyzaj, ağaçlar ve çalılar gibi doğal bariyerler ve gizlenme sağlamak için de kullanılabilir (Clarke, 1992).

3.3.2. Hedefleri Uzaklaştırmak

Hedefleri uzaklaştırmak ya da hedefi teröristler için ortadan kaldırmak olarak adlandırılan önleme tekniğidir. Bu teknik için kilit hedeflerin yerini değiştirmek veya hedef olabilecek değerleri ortadan kaldırmak gerekmektedir. Kritik altyapı veya yüksek değere sahip kişiler gibi terör saldırısı riski yüksek olabilecek kilit hedeflerin yerini değiştirmek veya teröristleri yanıltmak ve saldırıları planlamalarını ve gerçekleştirmelerini zorlaştırmak için aldatma tekniklerini kullanmak gibi uygulamalar örnek gösterilebilir. Bazen teröristler belirli alanlarda hakimiyet elde edebilmektedir. Bu tür durumlarda teröristlerin kontrol ettiği bölgelerde hedef olma potansiyeli taşıyan kişi ya da kurumlar bölgeden uzaklaştırılmalıdır.

3.3.3. Mülkü İşaretlemek/Tanımlamak

Mülkü tanımlamak hırsızlık gibi basit suçlarla mücadele etmek amacıyla ortaya atılmış bir tekniktir. Bunun terörü önleme stratejisine katkısı ise teröristlerin eylemlerinde sıklıkla kullandığı araç ve benzeri ürünlerin belirlenmesi ve bunların takibinin yapılmasıdır. Teröristler genelde maddi geçim kaynağı ya da eylemde kullanılması için araç gereç temininde hırsızlık gibi basit suç faaliyetlerine karışabilmektedir (Clarke ve Newman, 2006). Bu nedenle bu ürünlerin hedef ve araç fırsat yapısı analiz teknikleri ile tespit edilmesi ve tanımlanması gerekmektedir.

3.3.4. Pazarları Bozmak

Pazarları bozma çabaları yine suç önleme çabalarının içerisinde değerlendirilmiştir (Clarke, 1992). Terör önleme çalışmalarında ise terörün yoğunlaştığı bölgelere yönelik faaliyetler olarak yorumlanabilmektedir. Teröristlerde silah ve eleman temini ile eğitim faaliyetleri gibi birçok açıdan belirli bölgeleri suiistimal etmektedir. Uzun yıllar El Kaide lider kadrolarının Afganistan'da barınması ya da Suriye'de PKK kadrolarının eğitim kamplarının bulunması gibi örnekler mevcuttur. Bu nedenle, liderlerini ve örgüt üyelerini hedef alarak ve faaliyet gösterdikleri alanları istikrara kavuşturmak için çalışarak terör örgütlerine sağlanan güvenli sığınakları engellemek gerekmektedir. Ayrıca eğitim kamplarını ve terör örgütleri tarafından kullanılan diğer önemli altyapıyı hedef alarak, örgütlerin lojistik ve destek ağlarını bozarak, hareket kabiliyeti sınırlandırılabilir. Son olarak ise küresel çapta terör ağlarını bozmak düşüncesiyle yasa

uygulama çabalarını koordine etmek için uluslararası iş birliği oluşturmak ve terörü önlemek amacıyla pazarları bozma stratejisi içerisinde değerlendirilebilir.

3.3.5. Faydaları Reddetmek

Terörizme karşı koymanın en iyi yollarından biri de, teröristlerin elde etmeye çalıştığı faydaları reddetmektir. Teröristler siyasi tavizler kazanmak, yönetimi değiştirmek ya da hükümete olan güveni sarsmak gibi çok çeşitli faydaları elde etmek istemektedir. Bunu önlemek için ise terör mesajlarını ve eleman kazanma çabalarını bozacak karşı propaganda stratejileri geliştirmek ve uygulamak gerekmektedir (Clarke ve Nemwan, 2006). Bu, alternatif anlatımlar ve yerel topluluklar için terörizmin olumsuz sonuçlarını vurgulamak yoluyla yapılabilir. Ayrıca terör örgütlerinin kamu desteğini ve siyasi meşruiyetlerini reddederek onları izole etmek gerekmektedir. Bunun için ılımlı sesleri desteklemek ve terör bölgelerindeki yerel topluluklar ve liderleri ile çalışmak önerilebilir. Son olarak acil müdahale ekipleri oluşturmak aracılığıyla terör olaylarına hemen müdahale ederek olası sonuçları ve hasarları hızlı şekilde gidermek terör örgütleri için propaganda şansını azaltabilmekte ve hükümetlere karşı yaşanabilecek güvensizlik problemlerinin önüne geçmeyi sağlayabilmektedir. Olaylara ivedi müdahale, halkın hükümete olan güvenini arttırarak terör eylemlerinin faydalarının önüne geçebilir.

3.4. Provokasyonları Azaltmaya Yönelik Uygulamalar

Dördüncü önleme perspektifi, suç eylemlerini tetikleyebilecek, suçlu faaliyetine yönelik motivasyonu arttıracak provokasyonları azaltmaktır. Provokasyonları azaltmak, terörizmi önlemek için temel bir stratejidir, çünkü terörizmin temel nedenlerini ele almaya ve bireylerin veya grupların şiddetli aşırılık yanlısı faaliyetlerde bulunma motivasyonlarını azaltmaya yardımcı olabilmektedir. Provokasyonlar, siyasi veya dini inançlar, ekonomik eşitsizlikler ve sosyal adaletsizlikler gibi belirli bireyler ya da gruplar için saldırgan veya tehdit edici olarak algılanan çok çeşitli eylemleri içerebilmektedir. Örneğin Fransa'da bulunan Charlie Hebdo dergisi binasında gerçekleşen saldırının gerekçesi olarak bazı gruplar, Müslüman inancına saygısızlık edildiği şeklinde açıklamalar yapmıştır. Kimi kesimlerce dergideki karikatürler ifade özgürlüğü olarak değerlendirilmiştir (Şeker ve Yağız, 2015). Her ne olursa olsun bu tarz

kışkırtıcı unsurlar çatışma süreçleri başlatabilir. Bu provokasyonlar sürekli olarak algılandığında öfke, hayal kırıklığı ve içerleme duygularını körükleyebilir ve bu da radikalleşmeye ve şiddet içeren aşırılık yanlısı davranışlara yol açabilir. Bu kategorideki tekniklerin amacı bireyleri provoke eden çatışmaları ve suç tetikleyicilerini azaltmaktır. Provokasyonları azaltmak için beş teknik bulunmaktadır: Hayal kırıklıklarını ve stresi azaltmak, anlaşmazlıklardan kaçınmak, duygusal uyarılmayı azaltmak, akran baskısını etkisiz hale getirmek ve taklitten caydırmak (Clarke, 1992).

Tablo 17: Provokasyonları Azaltmaya Yönelik Uygulamalar

Hedef	Silah	Kolaylaştırıcı Koşullar
<ul style="list-style-type: none"> Yurtiçi ve yurtdışında göze batmayan kamu binaları. 	<ul style="list-style-type: none"> Açık ve tutarlı angajman kuralları. 	<ul style="list-style-type: none"> Yurtdışındaki göçmen toplulukları ve ev sahibi toplulukla yakın çalışmak, Halka açık gösteriler için net kurallar, Kışkırtıcı anonslardan kaçınmak.

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 190-193).

3.4.1. Hayal Kırıklıklarını ve Stresi Azaltmak

Hayal kırıklıklarını ve stresi azaltmak, terörü önlemek için önemli bir girişim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, birçok farklı yolla gerçekleştirilebilir. Örneğin yoksulluk ve eşitsizliğin temel nedenlerinin ele alınması, aşırılık yanlısı ideolojilere daha duyarlı olabilecek bireyler ve topluluklar için hayal kırıklığını ve stresi azaltmaya yardımcı olabilir. İstihdam yaratma, eğitim ve öğretim programları ve sosyal refah programları gibi girişimleri ile bireylerin hükümetlere duyduğu hayal kırıklığı engellenebilir (Bjorgo, 2016). Stres veya travma yaşayan bireylerin sorunlarıyla sağlıklı bir şekilde başa çıkmalarına yardımcı olabilmek adına ruh sağlığı hizmetleri sağlamak, stresin terör örgütlerince yönetilme riskini azaltabilir. Topluluk katılım programları, bireylere bir amaç duygusu, başkalarıyla bağlantı ve hayal kırıklığı ve stresi azaltmaya yardımcı olabilecek bir güçlendirme duygusu sağlayabilir (Van San, Sieckelink, ve De Winter, 2013). Kültürel ve dini hoşgörüyü teşvik etmek, hüsrana ve strese katkıda bulunabilecek ötekileştirme ve ayrımcılık duygularını azaltmaya yardımcı olabilir. Politik ve sosyal katılımın teşvik edilmesi, bireyleri güçlendirebilir ve onlara bir

eylemlilik duygusu sağlayarak hayal kırıklığını ve stresi azaltmaya yardımcı olabilir (Alkan, 2002). Son olarak çatışmaların ve toplumsal şikâyetlerin izlenmesine ve sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar, bireyleri aşırılık yanlısı ideolojilere yönlendirebilecek sorunları ele alarak hayal kırıklığını ve stresi azaltmaya yardımcı olabilmektedir.

3.4.2. Anlaşmazlıklardan Kaçınmak

Anlaşmazlıklardan kaçınmak, terörizmi önlemeye yardımcı olabilir çünkü anlaşmazlıklar ve çatışmalar, bireyler ve topluluklar arasında onları aşırılık yanlısı ideolojilere karşı daha duyarlı hale getirebilecek bir hayal kırıklığı ve çaresizlik duygusu yaratabilir. Şikayetlerinin giderilmediğini veya bir şekilde haksızlığa uğradığını hissettiklerinde, insanların destek ve doğrulama için aşırılık yanlısı gruplara yönelme olasılıkları daha yüksek olabilmektedir. Terör örgütleri, kendilerini marjinalleştirilmiş veya haklarından mahrum bırakılmış hissedenlere aidiyet ve amaç duygusu sunarak bu hüsrân ve çaresizlik duygularından yararlanmaktadır. Bunu, yeni üyeler kazanmak ve ideolojilerini yaymak için bir fırsat olarak kullanabilirler. Ek olarak, anlaşmazlıklar, sosyal ve politik istikrarsızlık duygusu yaratabilir ve bu da hayal kırıklığı ve çaresizlik duygularına daha fazla katkıda bulunabilir (Çitak ve Alkan, 2015). Bu, daha yaygın radikalleşmeye ve terörist gruplar tarafından işe alımlara yol açabilir. Bu nedenle, anlaşmazlıkları ve çatışmaları barışçıl ve yapıcı bir şekilde ele almak, bireyleri aşırılık yanlısı ideolojilere yönlendirebilecek hayal kırıklığı ve çaresizlik duygusunun azaltılmasına yardımcı olabilir. Bireylerin ve toplulukların şikayetlerini ve endişelerini dile getirmeleri için kanallar sağlamak gerekmektedir. Ayrıca diyalog, müzakere ve uzlaşma yoluyla anlaşmazlıkların ve çatışmaların temel nedenleri ele alınarak arabuluculuk ve diğer çatışma çözme teknikleri yoluyla anlaşmazlıkların barışçıl çözümleri teşvik edilmelidir.

Anlaşmazlıkları ve çatışmaları önlemenin her zaman kolay bir iş olmadığını belirtmek önemlidir, ancak anlaşmazlıkları barışçıl ve yapıcı bir şekilde ele alıp çözerek, radikalleşmeye ve terörizme karşı daha istikrarlı ve güvenli bir ortamın yaratılmasına yardımcı olabilir.

3.4.3. Duygusal Uyarılmayı Azaltmak

Duygusal uyarılmayı azaltmak, terörizmi önleme açısından oldukça önemlidir çünkü yüksek düzeyde duygusal uyarılma, bireyleri aşırılık yanlısı ideolojilere karşı daha hassas hale getirebilmektedir. Bireylerin duygusal bir uyarılma durumundayken, dürtüsel hareket etme ve mantıktan çok duygulara dayalı kararlar verme olasılıkları daha yüksektir. Bu, onları aşırılık yanlısı grupların kullandığı yönlendirme ve ikna taktiklerine karşı daha savunmasız hale getirebilmektedir. Terör örgütleri, güçlü bir duygusal tepki ortaya çıkarmak için tasarlanmış retoriği kullanarak, bireylerin duygularına hitap ederek genellikle yüksek düzeyde duygusal uyarılmadan yararlanmaktadır. Ek olarak, yüksek düzeyde duygusal uyarılma, bireylerin aşırılık yanlısı ideolojilere karşı savunmasızlığını daha da artırabilen stres ve kaygı duygularına da katkıda bulunabilir. Bu duygular, umutsuzluk duygusuna ve hızlı çözüm arzusuna yol açarak, bireylerin destek ve onay için aşırılık yanlısı ideolojilere yönelme olasılığını artırır. Bu nedenle; bireylere duygularını ve streslerini yönetmeleri için araçlar sağlamak, bireyleri eleştirel düşünmeye ve duygulardan çok mantığa dayalı kararlar almaya teşvik etmek ve stres ve kaygıyı azaltmak için sağlıklı başa çıkma mekanizmalarını kullanmalarını kolaylaştırmak gerekmektedir. Ayrıca terör gibi toplumu derinden etkileyen durumlarda geleneksel iletişim kanalları ve sosyal medya, haber oluştururken halkın duygusal tepkilerine dikkat etmelidir. Travma yaratan toplumsal olayların yanlış bilgilendirme girişimleri sayesinde halkın kin ve nefrete teşvik edildiği hususu bilinen bir gerçektir (Toktay ve Kırık, 2020). Bireylerin duygusal uyarılma düzeylerinde farklılık göstermektedir. Her birey yaşadığı olaylara kendi deneyimleri çerçevesinde tepki göstermektedir. Ancak doğru rehberlik sağlayarak, bireylerin daha rasyonel kararlar almalarına ve aşırılık yanlısı ideolojilere karşı dirençli olmalarına olanak sağlanabilmektedir.

3.4.4. Akran Baskısını Etkisiz Hale Getirmek

Radikalleşme süreci, kişisel, sosyal ve politik nedenler dahil olmak üzere çeşitli faktörleri içerebilen karmaşık bir süreçtir. Ancak akran baskısı, bu süreçte önemli rol oynayabilecek sosyal faktörlerden biridir. Bireylerin yabancılardan veya otorite figürlerinden çok akranlarından etkilenme olasılığı daha yüksek olabileceğinden, akran baskısı yeni üyeler kazanmak için terörist gruplar tarafından kullanılabilir (Önenli

Güven, 2022). Örneğin, kendisini toplumdaki izole edilmiş veya toplumdaki kopuk hisseden bir kişi, tanıdığı ve güvendiği biri tarafından kendisine anlatılan terör örgütünün mesajına karşı daha duyarlı olabilmektedir. Ek olarak, bir grubun parçası olmaktan gelen aidiyet ve onaylanma duygusu, özellikle marjinalleştirilmiş veya haklarından mahrum bırakılmış hissedenler için çok güçlü hale gelebilmektedir. Kişi, bir terörist gruba katıldıktan sonra, akran baskısı, üyeleri kontrol etmek ve sindirmek için de kullanılabilir, bu da onların gruptan ayrılmasını zorlaştırır (Koomen ve Plight, 2016). Bu durum, bireylerin kendi adlarına düşüncelerini ve bağımsız kararlar almalarını zorlaştırabilen sosyal dışlanma ve hatta fiziksel şiddet gibi grup dinamikleri aracılığıyla gerçekleştirilebilir. Radikalleşme sürecinde önemli bir faktör olarak akran baskısını etkisiz hale getirmek için birtakım stratejiler geliştirilebilir. Eğitim, medya kampanyaları ve diğer halk katılımı biçimleri yoluyla aşırılık yanlısı ideolojilere karşı alternatif anlatımlar sunulabilir. Güçlü, birbirine bağlı topluluklar, bireyleri aşırılık yanlısı ideolojilere karşı savunmasız bırakabilen yalnızlık ve kopukluk duygusuna karşı güçlü bir uygulama olabilir. Gençlik programları ve sivil katılım girişimleri gibi topluluk oluşturma girişimleri, bireylere topluma aidiyet ve bağlantı duygusu sağlayabilir. Radikalleşme riski altında olabilecek bireyleri belirlemek ve onlara destek sağlamak, akran baskısının etkisini etkisiz hale getirmenin etkili bir yolu olabilir (Schmid, 2013). Bu, bireylerin kendilerini aşırılık yanlısı ideolojilere karşı savunmasız bırakabilecek kişisel veya sosyal sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olmak için danışmanlık, akıl hocalığı veya diğer destek biçimlerini sağlamayı içerebilir (Bjorgo, 2009). Bireyleri bilgileri sorgulamaya ve eleştirel bir şekilde değerlendirmeye ve kanıtlara ve muhakemeye dayalı kararlar almaya teşvik etmek, onların akran baskısının etkisine direnmelerine ve bağımsız kararlar almalarına yardımcı olabilir (Schmid, 2013). Son olarak ise güvenlik güçleri, aşırılık yanlısı grupların faaliyetlerini izleyip kesintiye uğratmanın yanı sıra aktif olarak başkalarını örgüte katan ve radikalleştiren kişileri tespit edip tutuklayarak akran baskısının etkisini kırmada önemli rol oynayabilir.

3.4.5. Taklitten Caydırmak

Taklit ya da öğrenme olarak adlandırılan bu kavram, aşırılık yanlısı ideolojilerin ve terör eylemlerinin topluluklara yayıldığı yaygın bir mekanizmadır. Bireyler, başkalarının terör eylemlerine karıştığını gördüklerinde, bu davranışı kendilerinin de

taklit etme olasılıkları daha yüksek olabilir. Bu husus, terör eylemlerine katılan bireylerin diğerlerini de aynısını yapmaya teşvik ettiğinden, kendi kendini besleyen bir radikalleşme ve terörizm döngüsüne yol açabilir. Terör örgütleri, saldırılarını halka duyurarak ve bunları başarılı ve kahramanca eylemler olarak tanıtarak bu olgudan sıklıkla yararlanırlar. Bu durum, başkalarına bu tür eylemleri taklit etmeleri için ilham verebilir. Terör eylemlerinin taklit edilmesi karmaşık bir olgudur, bu nedenle terör eylemlerinin algılanan başarısını ve kahramanlığını baltalayarak, çekiciliği azaltılabilir. Bunun için de terör eylemlerini öven anlatılara ve ideolojilere meydan okumak, terör eylemlerinin ve faillerinin yüceltilmesinden caydırmak gerekir.

3.5. Mazeretleri Ortadan Kaldırmaya Yönelik Uygulamalar

DSÖ'nün en çok eleştiriye maruz kaldığı noktalardan birinin, terörü yaratan yapısal unsurların görmezden gelindiğine yönelik olduğunu söylemiştik. Mazeretleri ortadan kaldırma perspektifi tam da bu noktayı gidermeyi amaçlamaktadır. Terörizm için mazeretlerin azaltılması, bireyleri bu tür eylemlerde bulunmaya iten temel unsurların ele alınmasını gerektirir. Bu bireyleri suç/terör davranışına iten yapısal nedenleri ve gerekçeleri azaltarak, toplumsal uyuma yönelik teşvik unsurları yaratarak mümkün olabilmektedir. Mazeretlerin ortadan kaldırılmasına yönelik beş teknik sıralanabilir; kuralları belirlemek, talimatları göndermek, vicdanı uyarmak, uyumluluğa yardımcı olmak ve uyuşturucu ve alkol ticaretini kontrol etmek (Clarke, 1992).

Söz konusu terör olduğunda mazeretleri ortadan kaldırmanın bir ayağı da, orantısız güç ve tartışmalı silahların kullanımı olmalıdır. Terörist saldırılara karşılık olarak aşırı şiddet kullanmak, yalnızca teröristleri aynı şekilde yanıt vermeye kışkırtmakla kalmaz, aynı zamanda onlara başarıya ulaşmanın temel yöntemi olarak şiddeti kullanmaları için bir mazeret sunar (Clarke ve Newman, 2006). Terör örgütlerine yönelik mücadelede orantısız güç kullanımı, halka karşı eylemlerini meşrulaştıran mazeretler olarak kullanılabilir. Ayrıca terör hükümlülerine ve sempatizanlarına yönelik kötü muamele ve insan haklarına aykırı sorgulama teknikleri, aynı şekilde insanları teröre iten nedenler arasındadır. Benzer şekilde, cezaevinde teröristlere yönelik en ufak ağır muamele, terör için provokasyon sağlar ve dolayısıyla teröristlerin gözünde şiddet davranışlarını haklı çıkarır (Clarke ve Newman, 2006).

Tablo 18: Mazeretleri Ortadan Kaldırmaya Yönelik Uygulamalar

Silah	Kolaylaştırıcı Koşullar
<ul style="list-style-type: none">Tartışmalı silahların kullanımından kaçınmak (Örneğin, fosfor bombaları).	<ul style="list-style-type: none">Mahkumlara kötü muameleden kaçınmak,Sorgulama için net kurallar belirlemek.

Kaynak: (Clarke ve Newman, 2006, ss. 190-193).

3.5.1. Kuralları Belirlemek

Kurallar koymak, bireylerin ahlaki ve etik kararlar alması için bir çerçeve sunarak terörizmi önlemeye yardımcı olabilmektedir. Onların davranışlarını sınırlandırarak, toplulukların uyum içinde yaşamasına katkı sağlamaktadır. Bunu yaparak terör örgütlerinin daha az faaliyet gösterebildiği, yeni üyeler kazanmakta zorlandığı istikrarlı ve güvenli bir ortam yaratılabilmektedir. Bunun için örneğin; terör faaliyetlerini yasaklayan ve terör örgütlerine desteği suç sayan yasalar geliştirmek; nefret söylemini, şiddeti teşvik etmeyi ve terörü yüceltmeyi yasaklayan normlar oluşturmak gerekmektedir. Ek olarak, kara para aklama da dahil olmak üzere terörizmin finansmanını ve terör örgütlerine maddi destek sağlanmasını yasaklayan yasaların kabul edilmesi, suçluların iadesi gibi terör faaliyetlerine karışan kişilerin etkili bir şekilde yargılanmasına izin veren yasal çerçeveler geliştirilmelidir. Ancak terörizmin önlenmesi devletlerin bireysel çabaları ile değil, Terörizmin Finansmanının Önlemesine Dair Birleşmiş Milletler (BM) Sözleşmesi gibi terörizmi yasaklayan uluslararası sözleşmelerin ve protokollerin uygulanmasını teşvik ederek gerçekleşebilir. Öte yandan terör medyadan bağımsız düşünülemez. Bu nedenle medyanın aşırılık yanlısı ideolojiler için bir platform sağlamasını veya terör eylemlerini yüceltmesini engelleyecek düzenlemeler ve yönergeler geliştirmek gerekmektedir. Son olarak, kuralları belirlemenin sadece yasalarla sınırlı olmadığını, aynı zamanda bir topluluk ve aidiyet duygusu yaratabilecek toplumsal normları içerdiğini not etmek önemlidir.

3.5.2. Talimatları Belirlemek

Talimatları belirlemek, potansiyel terörist tehditlerin nasıl belirleneceği ve bunlara nasıl yanıt verileceği konusunda açık bir şekilde rehberlik sağlayarak terörizmi önlemeye

yardımcı olabilir. Aynı zamanda bir terörist saldırının gerçekleşmesi sonrası uygulanacak talimatları belirlemek, eylem sonrası meydana gelen yıkımın etkilerini azaltabilir. Bunun için ise, örneğin tahliye prosedürleri, acil durum iletişim bilgileri ve ilk yardım talimatları dahil olmak üzere bir terör saldırısı durumunda gerçekleştirilecek belirli eylemleri özetleyen acil durum müdahale planları geliştirip dağıtılmalıdır. Potansiyel terör tehditlerini belirlemelerine ve bunlara yanıt vermelerine yardımcı olmak amacıyla kritik altyapı ve kilit kaynak sahipleri ve operatörleri için yönergeler oluşturulmalıdır. Terörist saldırılara nasıl hazırlanılacağı, bunlara nasıl yanıt verileceği ve bunlardan nasıl kurtulacağı konusunda halk bilgilendirilmelidir. Potansiyel terör tehditlerine nasıl yanıt verileceği konusunda bilgi ve talimatları yaymak için sosyal medyayı ve diğer dijital platformları kullanmak gerekmektedir. Talimatların açık ve anlaşılmasının kolay olması gerektiğine dikkat edilmelidir. Ek olarak, mevcut tehdit düzeyleriyle alakalı olduklarından emin olmak için talimatları düzenli olarak gözden geçirmek ve güncellemek önemlidir.

3.5.3. Vicdanı Uyarmak

Terörizme başvuran bireyler, yaptıkları eylemlerin haklılığını ortaya koymak için ideolojik söylemlere başvururlar. Onlar, terörist saldırılarda ölenleri kafir, düşman veya iş birlikçi gibi isimlerle adlandırırlar. Bu onları hem kendileri hem de hitap ettiği kitle gözünde meşru kılmaya yönelik girişimlerdir. Ancak terörizme karşı bireylerin vicdanını uyarmak, topluluklar arasında ahlaki ve etik karar vermeyi teşvik ederek terörizmi önlemeye yardımcı olabilir. Bu girişim onları aşırılık yanlısı ideolojilere karşı daha az duyarlı hale getirebilir. Bireyler güçlü bir vicdana sahip olduklarında, aşırılık yanlısı ideolojilerin söylem ve davranışlarını sorgulama olasılıkları daha yüksek olabilmektedir. Terör örgütleri, bireylerin korku, öfke ve nefret gibi temel içgüdü ve duygularına hitap ederek, çoğu zaman güçlü bir vicdanın yokluğundan yararlanırlar. Bu durum, bireylerin eleştirel düşünmesini ve ahlaki ve etik kararlar almasını zorlaştırabilir. Bireyleri eleştirel düşünmeye, eğitim ve bilinçlendirme yoluyla ahlaki ve etik karar vermeye teşvik ederek terörü önlemeye katkı sağlanabilir. Ek olarak, bireyleri aşırılık yanlısı grupların ideolojilerini ve eylemlerini sorgulama ve başkalarına karşı empati ve anlayışın önemini anlatmaya çalışmak gerekmektedir. Vicdanı uyarmak tek seferlik bir politika değildir, devamlı olarak eğitim, farkındalık yaratmayı amaçlayan sürekli bir

süreç olduğu unutulmamalıdır. Güçlü bir vicdan duygusunu teşvik ederek, bireylerin daha ahlaki ve etik kararlar almasına ve aşırılık yanlısı ideolojileri reddetmesine yardımcı olabilir (Sidorov, 2016).

3.5.4. Uyumluluğa Yardımcı Olmak

Uyumluluğa yardımcı olmak, terörizmi yasaklayan yasalara uyumu destekleyerek ve bireyleri şüpheli veya yasa dışı faaliyetleri bildirmeye teşvik ederek terörizmin önlenmesine katkı yapabilmektedir. Yasalara ve düzenlemelere uyum, terör örgütlerinin faaliyet gösterme ve yeni üyeler kazanma yeteneklerinin bozulmasına öncülük etmektedir. Terör örgütleri genellikle zayıf yönetişimin, yetersiz yasa uygulamalarının veya terörle mücadelede siyasi irade eksikliğinin olduğu alanlarda faaliyet göstererek yasa ve yönetmeliklere uyulmaması durumunu istismar etmektedir.¹⁴ Bu koşullar, terörist faaliyetleri tespit etmeyi ve engellemeyi daha zor hale getirebilir (Newman, 2007). Bu nedenle terör örgütlerinin faaliyet gösterdiği alanlarda yönetişimin ve güvenlik birimlerinin güçlendirilmesi, bireylerin şüpheli veya yasa dışı faaliyetleri ilgili makamlara bildirmeye teşvik edilmesi katkı sağlayabilir. Küresel anlamda da terörü yasaklayan uluslararası normlara ve anlaşmalara uyumu vurgulayarak ve terörist faaliyetleri suç sayan yasa ve yönetmeliklerin kabul edilmesini teşvik ederek uluslararası terörizmin önlenmesine katkı sağlamak mümkündür. Uyumun sadece yasal boyutla sınırlı olmadığını, aynı zamanda radikalleşme ve terörizmi önlemek için önemli olan toplumsal norm ve değerlere uyumu da içerdiğine dikkat etmek gerekmektedir. Yasa ve yönetmeliklere uyum, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının korunması açısından da önemlidir. Topluluklar içerisinde uyumluluğa yardımcı olarak, terör örgütlerinin daha az faaliyet gösterebildiği ve yeni üyeler kazanmasını engelleyebilecek daha istikrarlı ve güvenli bir ortamın yaratılmasına yardımcı olabilir.

3.5.5. Uyuşturucu ve Alkolü Kontrol Etmek

Terörizm ile yasa dışı uyuşturucu ve alkol ticareti arasında karmaşık bir ilişki bulunmaktadır. Bazı durumlarda, terör örgütlerinin, uyuşturucu üretimini, nakliyesini ve

¹⁴ Örneğin Afganistan ve Suriye gibi siyasal otoritenin zayıfladığı, iç savaş koşullarının hakim olduğu bölgelerde teröristler bu koşullardan faydalanarak bir bölgeye yerleşme ve burada örgütlenme faaliyeti göstermektedir. Detaylı bilgi için bkz. Newman, E. (2007). Weak states, state failure, and terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 19(4), 463-488.

dağıtımını vergilendirerek veya kontrol ederek yasa dışı uyuşturucu ticaretinden finansal olarak fayda sağladığı bilinmektedir. Bu faaliyetlerden elde edilen gelir, terör operasyonlarını finanse etmek ve yeni üye kazanmayı desteklemek için kullanılmaktadır. Afganistan gibi bazı bölgelerde terör örgütlerinin afyon tarlalarını kontrol ettiği ve gelirlerini operasyonlarını finanse etmek için kullandığı bilinmektedir (Schmid, 2006). Bu noktada organize suç ve terör örgütleri ortak çıkar temelinde iş birliği yapabilmektedir. Öte yandan, yasa dışı uyuşturucu ticareti, bireyleri radikalleşmeye ve terör örgütleri tarafından işe alınmaya daha yatkın hale getirebilecek toplumsal koşullar üretebilmektedir. Örneğin, yasadışı uyuşturucu ticaretinin yaygın olduğu bölgelerde bireylerin yoksulluk, işsizlik ve benzeri sosyal problemler yaşama olasılığı daha yüksek olasılıktır. Bu koşullar, bölgedeki insanları aşırılık yanlısı ideolojilere karşı daha savunmasız hale getiren şartları yaratabilir.

İntihar eylemi gerçekleştiren teröristlerin yoğun uyuşturucunun etkisine maruz kaldığına yönelik bazı görüşler mevcuttur. Uyuşturucu kullanımı, istismarcıya karşı savunmasızlık ve bağımlılık durumu da yaratarak, karar verme yeteneğinin eksikliğine ve terör örgütlerinin planlarını gerçekleştirmeleri için yönlendirmeye açık hale getirebilir. Sonuç olarak, terörizm ile yasa dışı uyuşturucu ve alkol ticareti arasındaki ilişki karmaşık ve çok yönlüdür. Terör örgütleri yasa dışı uyuşturucu ticaretinden finansal olarak fayda sağlayabilirken, ticaret aynı zamanda bireyleri radikalleşmeye ve örgüte eleman devşirmeye karşı daha duyarlı hale getiren koşullar da yaratabilir. Bu nedenle terörün önlenmesi için yasa dışı uyuşturucu ticaretinin hem mali hem de sosyal boyutlarının ele alınması gerekmektedir.

3.6. Mevcut Çalışmalar

DSÖ uygulamaları, yukarıda bahsedildiği gibi, terörizm açısından birçok farklı şekilde hayata geçirilebilmektedir. Özellikle güvenlik iyileştirmeleri ve hedef sağlamlaştırma gibi uygulamalar, en çok rastlanan yöntemlerdir. Bu uygulamaların, hayal kırıklıkları ve stresi azaltmak, vicdanı uyarmak ve akran baskısını etkisiz hale getirmek gibi uygulamalara göre ölçülmesi daha muhtemeldir. Suçluları saptırma başlığı altında ele aldığımız bariyerler ve direkler gibi fiziki önleme tedbirleri, bazı akademik çalışmalara konu olmuştur. Örneğin; Perry vd. (2017), “The Situational Prevention of Terrorism: An Evaluation of the Israeli West Bank Barrier” isimli çalışmasında İsrail hükümetinin

intihar saldırılarını önlemek için 2002 yılında inşa etmeye başladığı “Batı Şeria Duvarı’nın” etkinliğini değerlendirmektedir. Bu çalışmanın DSÖ’nün terörizme uygulanması açısından oldukça önemli dört boyutu bulunmaktadır. İlk olarak çalışma, yüksek motivasyonlu suç olarak tanımlanabilecek intihar saldırılarını odak alarak, diğer saldırı türlerini de incelemektedir. İkinci olarak duvar aşamalı olarak yapıldığı için duvarın henüz tamamlanmamış bölgelerine doğru yer değiştirmenin meydana gelip gelmediğini inceleme imkanı sunmaktadır. Üçüncü olarak ise duvarın tamamlanmamış bölgelerinde beklentilerin ötesinde bir faydanın meydana gelip gelmediğinin ve son olarak teröristlerin önlemlere adapte olma yeteneğini sorgulamaktadır (Perry vd., 2017). Yazarlar, 1999 ve 2011 yılları arasında farklı bölümlerde inşa edilen Batı Şeria Duvarı ve buna bağlı diğer güvenlik önlemlerini incelemek amacıyla bir dizi terör saldırısını ve bunların konumlarını kullanarak bir çalışma ortaya koymuşlardır. Duvar, beraberinde bir dizi güvenlik uygulama faaliyeti, kontrol noktaları, gözetleme ve güvenlik devriyeleri gibi tedbirleri getirmektedir. Bu nedenle duvar dinamik bir müdahale uygulamasıdır. İntihar saldırılarının çevresel değişikliklere kolay uyum sağlayamayacağı ve doğrudan başka yer ve hedeflere kaydırılmayacağı bilinmektedir. Duvar, intihar eylemleri ve diğer saldırıları ve bu saldırılardan kaynaklı ölümleri oldukça azaltmıştır. İsrail'deki hedeflere yönelik intihar saldırılarının neredeyse tamamen ortadan kaldırıldığı görülmüş ve çalışmalarında çok az veya görünürde hiç yer değiştirme bulgularına rastlanmamıştır. Teröristin davranışındaki değişiklikler, diğer dış etkenlerden veya olaylardan değil, duvarın inşasından kaynaklanmıştır. Bazı yerlerde teröristler, daha az planlama gerektiren daha fırsatçı saldırılar (örneğin molotof kokteyli, bıçaklama gibi) gerçekleştirerek değişen koşullara uyum sağlamıştır. Duvar Filistin tarafında da ölümleri ve saldırıları azaltmıştır, bu da beklenen bir "fayda dağılımı" sağlamış, İsrail tarafı için planlanan faydaların Filistin tarafındaki saldırılara da yansıdığı tespit edilmiştir. Yazarlar bu yayılımın hem duvarın çift taraflı güvenlik uygulamaları sağlayan dinamik yapısından kaynaklandığını hem de literatürün bu fenomen için sağladığı yayılmanın, potansiyel suçluların önleyici tedbirlerin kapsamının gerçekte olduğundan daha fazla olduğuna dair yanlış inançtan kaynaklandığını söylemektedir (Perry vd., 2017). Teröristler duvar hakkında kapsamlı bilgiye sahip değildir. Bu nedenle de algılanan artan suç işleme riski ve ihtiyaç duyulan çabada algılanan artış tarafından cesaretleri kırılmaktadır (Clarke ve Weisburd, 1994).

Teröristlerin gündelik yaşamda sıklıkla kullanılan araçları bir saldırı için kullanabildiğini uzun zamandır bilinmektedir. Bunun en bariz örneği, arabaların ve kamyonların kimi zaman içine gizlenerek, kimi zamanda doğrudan kalabalıkların üzerine sürülmesi yoluyla terör amaçlı kullanılmasıdır. DSÖ araçların hem doğrudan silah olarak hem de taşıma ve ulaşım gibi amaçlarla kullanılmasının altını çizmiştir. Williams, Corner ve Taylor (2020), “Vehicular Ramming Attacks: Assessing the Effectiveness of Situational Crime Prevention Using Crime Script Analysis” isimli çalışmalarında ideolojik olarak motive edilen araçla çarpma saldırılarını DSÖ açısından incelemiştir. Yazarlar bu saldırıların ortak özelliklerini tanımlamak ve doğru önleme stratejileri uygulamak için 2008 ve 2019 yılları arasında yirmi araçla çarpma saldırılarından oluşan bir suç senaryosu tekniği uygulamış ve rutin faaliyetler teorisinden faydalanmıştır. Bu sayede araçla çarpma saldırılarının ne gibi süreçlerden geçtiğini tespit etmişlerdir. Bu amaçla hazırlık, saldırı ve bozulma olmak üzere üç farklı aşamada saldırıları incelemiştir. Vakaların neredeyse hepsinde aracı önceden kiralamak, hedef konumu gözetlemek ve bir saldırı gerçekleştirmeden önce notlar bırakmak dahil olmak üzere bir planlama unsuru bulunmuştur. Bazı durumlarda ise araçların çalındığı ya da kaçırıldığı tespit edilmiştir. Hedef seçimi ise kalabalık ve yayaların engelsiz erişimli olan alanlar olduğu görülmüştür. Saldırıların bazılarında kişisel, bazılarında ise örgütsel birtakım kolaylaştırıcı unsurlar bulunmuştur. Bireylerin kişisel, sosyal ve siyasal birtakım mekanizmalara tepki sonucu terörist eyleme yöneldiği bilinmektedir. Bu tarz vakalarda erken teşhis ve önleme politikaları için kolaylaştırıcı koşullar ele alınmalıdır. Örneklem içerisinde saldırılar, genellikle öğleden sonra yayaların kalabalık olduğu saatlerde meydana gelmiştir. Bu nedenle yazarlar, polis devriyelerini arttırmanın ve yolları yaya alanlarından tamamen ayırmanın potansiyel suçluları saptırabileceği sonucuna vardılar. Çoğunlukla kiralık araçlarla saldırılar düzenlendiğinden ötürü, yazarlar, kamyon ve ağır hizmet araçları gibi uzmanlık gerektiren araçlar için katı protokollerin yürürlüğe konulması gerektiğini vurgulamışlardır. Yayaları korumak için kullanılan en yaygın DSÖ uygulamaları, direkler, çitler ve bariyerlerdir. Bu tarz hedef sağlamlaştırmaya yönelik uygulamalar, potansiyel bir saldırganın hareket kolaylığını ve hedeflerine erişimini kısıtlamaktadır. Yazarlar, bu uygulamaların etkinliğine dair olumlu sonuçlara ulaşmıştır. Onlara göre bu uygulamalar yalnızca suçluların doğrudan hedefe ulaşmasını engellemekle kalmaz, aynı

zamanda çıkışların taranmasına izin vermekte ve suçluların girişlerini ve hareket özgürlüklerini kontrol ederek onlara kısıtlamalar getirmektedir. Diğer bulgular ise; aile ve topluluk üyelerinin radikal görüşler içeren şüpheli çevrimiçi etkinliklerini kolluk kuvvetlerine bildirerek potansiyel suçluları etkileyebilecek yeteneğe sahip işleyiciler olduğu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, potansiyel suçluları saptırmak amacıyla yolları yaya alanlarından ayırmanın, yayalar üzerindeki koruyuculuğu artırdığını ve çevre üzerinde yetenekli bir yerel yöneticiyi getirdiğini göstermektedir. Ancak bulgular, en başarılı müdahale noktalarının bariyerler gibi hedef sağlama önlemlerinin uygulanmasıyla olduğunu ortaya koymuştur.

3.7. Durumsal Suç Önlemeye Yönelik Eleştiriler

Suç ve terörle mücadele söz konusu olduğunda hiçbir stratejinin kusursuz olmadığı aşikârdır. Her mücadele stratejisi kendine özgü odak noktalarına yönelmektedir. DSÖ de hem kriminoloji hem de terörizm çalışmaları açısından birtakım tartışmalara neden olmuştur. Bunun başlıca sebebi ise, her iki alan içerisinde var olan temel anlayışlardan teorik olarak farklılık göstermesidir. Geleneksel anlayış, sorunların kök nedenlerinin anlaşılması ve buna yönelik mücadele araçları geliştirirken, DSÖ'nün odağı çevresel faktörler, fırsat unsurları ve durumlar etrafında şekillenmektedir. Eleştirmenler, durumsal önleme yaklaşımlarının, sivil özgürlükler ve bireysel haklar için olumsuz sonuçları olabilecek gözetim, kontrol noktaları ve bariyerler gibi fiziksel güvenlik önlemlerine daha fazla odaklanma eğiliminde olduğunu iddia etmektedir. Güvenlik önlemlerine dar bir şekilde odaklanmanın, kaynakları ve dikkati terörizmin temel nedenlerini ele almaktan uzaklaştırabileceğini de savunuyorlar. Buradan hareketle araştırmacılar hem önleme çalışmalarının kavramsal ve teorik söylemlerini hem de sosyal ve etik hususlar açısından sonuçlarını sorgulamışlardır. Aşağıda her iki başlık içerisinde yer alan eleştirilerin geldiği noktalar ve bu eleştirilerin (var ise) deneysel araştırmaları incelenmektedir.

3.7.1. Teorik Eleştiriler

DSÖ'ye yönelik teorik eleştirileri beş farklı başlık etrafında toplamak mümkündür. Bunlardan birincisi, suç ve terörün kök nedenlerinin durumsal önleme savunucuları tarafından görmezden gelinmesine yönelik eleştirilerdir. İkincisi terörizm söz konusu

olduğunda ideoloji faktörünün temel unsur olduğu ve DSÖ tarafından bu faktörün indirgenmediği düşüncesidir. Üçüncüsü suç ve terörün yapısal nedenleri ile mücadele edilmediğinde suçun/terörün önlenemeyeceğini, hatta suçun/terörün (yer, zaman, taktik, hedef vb. açılardan) başka bir eksene kayacağına ya da suçu/ terörü tırmandıracağına yönelik eleştirilerdir. Suçun yer değiştirmesi olarak kavramsallaşan bu söylem, eleştirel açıdan önleme uygulamalarının planlanan faydalarının ötesinde yarar sağladığı faydaların yayılması anlamına gelen dördüncü eleştiri noktasını beraberinde getirmiştir. Son eleştiri kaynağı ise DSÖ uygulamalarının bireyler, özel şirketler ve hükümetler için ekonomik yükler getirdiği şeklindedir.

3.7.1.1. Terörizmin Temel Nedenlerinin Görmezden Gelinmesi

Suç ve terörizmin durumsal önlenmesinde karşı argümanların birleştiği nokta şimdiye kadar suçun meydana gelişini sosyal, siyasal, kültürel, ırksal ve ekonomik gibi yapısal nedenlerinin yarattığı yoksunluk süreçlerinden kaynaklandığına dair genel araştırmaları görmezden geldiğine yöneliktir. Geleneksel çalışmalar, sorunun kökenine inilmedikçe üstesinden gelmenin mümkün olmadığını söylemektedir. Suç ve terör araştırmaları içerisinde bu açıdan DSÖ farklı bir pozisyonda konumlanmaktadır. Bununla beraber ne DSÖ teorisyenleri ne de diğer araştırmacılar yapısal nedenlerin önemini inkâr etmektedir. Aksine bu yapısal nedenlerin ve fırsatların bir bütün olarak suç oluşturduğunu vurgulamaktadır. Araştırmacılara göre geleneksel kriminolojinin vurguladığı yapısal eğilimler, suçluyu suç işlemeye hazırlayan faktörlerdir, suçun durumsal fırsatları ise suçluyu suçu işlemeye motive eden ve harekete geçiren faktörlerdir (Clarke, 2005).

Suç ve terörün temel nedenleri, küresel, örgütsel ve bireysel olmak üzere çok çeşitli şekilde sıralanabilir. Bireylerin teröre katılımı, ekonomik problemlerden heyecan arayışına kadar çeşitlilik göstermektedir. Bu temel nedenlerin her birinin tespit edilmesi ve her biriyle mücadele edilmesi mümkün değildir. DSÖ bu nedenleri görmezden gelmez ancak terörün fırsatlarının ortadan kaldırılmasının bütüncül olarak terörle mücadeleye katkı sağlayacağını iddia eder (Bjorgo, 2016). Terörün temel nedenlerinin görmezden gelinmesi eleştirisi, yalnızca DSÖ'yü kapsamaz, aynı zamanda devletlerin de terörün nedenlerine gereken önemi vermediğini söylemektedir. Siyasal kaygılar,

hükümetleri her ne kadar maliyetli olsa da terörün nedenleri yerine teröristlerle savaşmaya itmektedir (Shaftoe vd., 2007).

3.7.1.2. İdeoloji Faktörünün İndirgenmesi

Suç ve terörün birbirinden ayrıldığı en önemli nokta, ideolojik motivasyondur. Eleştirilerin bir diğer odağı da, ideoloji faktörünün DSÖ çalışmaları açısından indirgenmiş olduğunu söylemektedir. Bu düşünceyi savunan araştırmacılara göre ideoloji faktörü teröristleri terör faaliyeti için kararlı hale getirmektedir. Suçlular durumsal önlemlerle suçtan vazgeçirebilseler de, teröristler ideolojik olarak motive edilmiş bireyler olduklarından ötürü fırsatların azaltılması teröristin kararlılığını etkilemeyecektir. Bu söylemlere karşı DSÖ savunucuları intihar ve cinayet gibi (terörizm tarafından sıklıkla başvurulan) eylemlerin dahi fırsata bağımlılığının yüksek olduğu iddiası ile yanıt vermektedir. İntihar ve cinayet kararlılık gerektiren eylemlerdir. Özellikle intihar eylemi gerçekleştirmek süreç ve kararlılık isteyen bir eylemdir. Ancak son araştırmalar göstermektedir ki bu eylemler dahi birtakım fırsat unsurlarına bağlıdır. İntihar eylemleri söz konusu olduğunda genel eğilim teröristin kararlılığına, din ve ideoloji bağlılığına dikkat çekme yönündedir. Ancak birtakım araştırmalar eyleminin ailelerine maddi faydalar sağlayan uygulamalara vurgu yapmaktadır. Bu noktada eylemdeki rasyonellik dini ve ideolojik adanmışlık iddiasına önemli yanıtlar teşkil etmektedir (Clarke ve Newman, 2006).

İdeolojinin, terörizmin bir suç biçimi olarak ele alınamayacak kadar büyük etkisinin olduğuna yönelik vurgulama ise DSÖ savunucuları tarafından terör ve suçun birbiriyle organik bağları olduğuna vurgu yapmaktadır. Öyle ki birçok terörist bireyin yaşadığı bölgede hayatını idame ettirmek için hırsızlık gibi basit suçlara karıştığı bilinmektedir (Aykın ve Sözmen, 2009). Teröristler yalnızca maddi kaygılardan değil aynı zamanda eylemi gerçekleştirmek amacıyla gerekli birtakım unsurlar içerisinde sahte belge düzenleme ve sınır kaçakçılığı gibi suçlara da karışmaktadır (Karatay ve Kapusızoğlu, 2011). Bu bağlamdan bakıldığında DSÖ'nün katkısının ideolojik motivasyonun önemini hafife almadan, ancak suç olayını odağından çıkarmadan geniş bir önleme perspektifi sunduğunu söylemek mümkündür.

3.7.1.3. Yer Değiştirme ve Tırmanma Fenomeni

DSÖ'ye yönelik en belirgin eleştirilerden biri, suçun yer değiştirmesi kavramı üzerinden yapılmaktadır. Yer değiştirme etkisini savunan araştırmacılara göre suç önleme çabaları suçun önlenmesine katkıda bulunmaz, suçu daha az maliyetli yerlere ya da daha kolay hedeflere kaydırmaktadır. Bu teorinin temeli eğilim odaklı teorilerin; suçu ekonomik, kültürel ve işsizlik gibi faktörlerin bir sonucu olarak görmesi ve durumsal koşulların manipüle edilmesiyle suç fırsatlarının ortadan kaldırılmasının, suçun altında yatan temel motivasyonları değiştirmede için kaçınılmaz bir şekilde suçluları diğer fırsatlara yönlendireceği düşüncesine dayanmaktadır (Clarke ve Eck, 2005; Weisburd vd., 2006). Bu tartışma hem kriminoloji hem de terörizm çalışmaları açısından farklı açılardan ele alınmıştır.

DSÖ, suçun azaltılması hususunda suçları yaratan fırsatların azaltılması, suç işlemeyi zorlaştıracak şekilde çevrenin manipüle edilmesi ve failer için suçun risklerinin artırılması yolu ile suçun azaltılabileceğini savunmaktadır (Clarke ve Newman, 2006). Ancak bazı eleştiriler önleme uygulamaları sonrası suçun ortadan kalkmadığı yalnızca başka bir hedefe, zamana ya da yere doğru yer değiştirdiğini söylemektedir. Yer değiştirme birden fazla açıdan meydana gelebilmektedir. Reppetto (1976) yayınladığı bir makalesinde suçun yer değiştirmesini beş farklı kategoride ele almıştır.

- Zamansal yer değiştirme: Suçun hedeflendiği zamandan başka bir zamana kaymasını tanımlamaktadır. Suç önlenememiştir yalnızca daha uygun bir zamana kaydırılmıştır.
- Mekânsal yer değiştirme: Suçun hedeflenen mekândan başka bir mekâna kaydırılmasıdır. Burada da önleme gerçekleşmemiş ancak suç başka bir mekâna kaydırılmıştır.
- Hedef değiştirme: Suçun hedefinin değişmesidir. Hedef sertleştirme gibi uygulamalardan dolayı fail, eylemi daha korunmasız ve yumuşak hedeflere doğru kaydırmıştır.
- Taktiksel yer değiştirme: Suç planlamasında meydana gelen yöntem değişikliğini tanımlamaktadır. Mevcut yöntemin uygulanmasındaki zorluklar, daha kolay ve daha az riskli yöntemlere doğru kaydırılmıştır.
- İşlevsel yer değiştirme: Suçun hedeflenen suç türünden başka bir suç türüne doğru kaydırılmasıdır (Reppetto 1976).

Suçun yer değiştirmesinin, büyük oranda üç faktöre bağlı olduğu düşünölmektedir; Suçluların motivasyonu, suçlunun aşinalığı ve suç fırsatı (Leong, 2014). Suçlunun motivasyonunun etkisi, belirli suçlarda suçlunun suçu işlemeye daha istekli ve kararlı olduğu ile alakalı durumları tanımlamaktadır. Örneğin uyuşturucu iltisaklı suçlarda, bağımlılığın kolaylaşacağı suçlara doğru değişim daha olasıdır (Guerette vd., 2005). Terör suçu söz konusu olduğunda teröristlerin kararlılığı yeni suç türleri ya da suç için yeni hedefler aramanın muhtemel olduğu düşünölmektedir. Genelde suçlular aşına oldukları hedeflere ya da bölgelere yönelmektedir. Suçlular aşına olmadıkları bölgelerde suç işleme risklerini göze almaktan çekinirler. Bu açıdan suçun yer değiştirmesi, genel olarak önleme stratejilerinin uygulandığı bitişik alanlara kaymaktadır (Weisburd, 2006). Ancak Cornish ve Clarke (1987) önleme politikalarının, suçluyu yasal eylemler yoluyla bireysel ihtiyaçlarını karşılamasını çekici hale getirebileceğini söylemektedir. Çünkü suçun yer değiştirmesi kararı, suçlu için birçok etkene (suç türü, hedef, zaman, mekan ve taktik) bağlıdır. Saldırı türü olarak da tüm terörist saldırılar eşit değere sahip değildir. Teröristler için büyük kazanımlar getiren bir saldırı türü engellendiğinde, aynı derecede ödöl getirmeyecek diğer davranış türlerine yönelmek için cesaretleri kırılabilir. Örneğin, belirli saldırı türlerinde uzmanlaşmış terör örgütlerinin o saldırı türünün önlenmesi ile diğer seçeneklerin tatmin edici olmadığına dair bir anlayış göstermesi muhtemeldir.

Yer değiştirme kavramı, önleme çalışmalarına eleştirel yaklaşması açısından önemli bir kavramdır ancak içerisinde birtakım problemler barındırmaktadır. Örneğin genel olarak yer değiştirme kaçınılmaz kabul edilmektedir. Ancak suçun yer değiştirmesi, suç önleme çalışmalarının olası bir sonucu olarak düşünölmelidir, kaçınılmaz değildir (Hesseling, 1994). Aynı zamanda suçun yerinden edilmesinin tespiti oldukça zordur. Suçun mekânsal olarak yer değiştirmesi, kolaylıkla tespit edilemeyebilir. Suç oranlarında bir artış gözlemlendiğinde araştırmacılar genellikle önleme çalışmalarının bir sonucu olarak suçun yer değiştirdiğini varsaymaktadırlar, ancak suçlu nüfusundaki değişiklikler, fırsat yapıları ve bölgenin suç yatkınlığı gibi bazı faktörleri önleme tedbirlerinden bağımsız olarak suç oranlarını etkileyebilmektedir (Leong, 2014). Ya da yer değiştirme bir çalışma içerisinde incelenen bölgeden farklı bir noktada gerçekleşebilmektedir (Cornish ve Clarke, 1987). Bu nedenlerden dolayı bazı araştırmacılar yer değiştirmenin varlığını tespit etmenin eğer var ise büyüklüğünü ampirik olarak ölçebilmenin imkansız olduğunu kabul etmektedir (Barr ve Pease, 1992).

Yer değiştirme fenomeni suçun esnek olmadığını savunmaktadır (Lab, 2023). Ancak aslında suçlunun yer, zaman, taktik ve belirli bir suç türüne göre hareket kabiliyeti, esnekliği ve hedefleri sınırlıdır (Hesseling, 1994). Fakat suçun kolayca başka mekanlara kaymasını engelleyen faktörlerin başında suçun ve suçun hedef yeri arasındaki sıkı bağdır. Bazı spesifik suç türleri için belirli yerlerin fırsat sağlayan yapısal özellikleri bulunmaktadır. Bu mekana bağımlı fırsat yapıları, yer değiştirmeyi zorlaştırır (Yang ve Jen, 2017). Teröristler tüm saldırı türleri ya da farklı bölgeler hakkında aynı oranda bilgi sahibi değildir. Saldırıların yeniden konumlandırılması ya da taktiksel değişikliklerin yapılması terör mensupları için uzun süreler gerektirmektedir (Hsu, Vásquez ve McDowall, 2018). Ancak yapılan çalışmalar göstermektedir ki terör örgütlerinin yaklaşık %70'i faaliyetlerini bir yıl içerisinde sonlandırmaktadır (Clarke ve Newman, 2006; LaFree, Dugan ve Miller, 2015). Aynı DSÖ çalışmalarında olduğu gibi Yer Değiştirme teorisi de, suç işlemenin altında yatan nedenleri veya bazı suç türlerinin diğerlerine göre neden daha seçilebilir olduğunu açıklamamaktadır (Hesseling, 1994).

Yer Değiştirme fenomeni, terörizm alanında “ikame etkisi” olarak da karşımıza çıkmaktadır. İkame etkisi, “planlanan bir terör eyleminin hükümet politikaları tarafından maliyetlerinin arttırılması sonucu bu eyleme olan talep azalırken, maliyetleri sabit kalan diğer faaliyetlere olan talebi arttırması” olarak tanımlanmaktadır (Sandler, Tschirhart ve Cauley, 1983). İkame etkisi, temel olarak maliyetleri arttıran DSÖ uygulamalarının teröristlerin kararlılığında bir değişiklik yaratmayacağını, yalnızca saldırıları başka yere yönlendireceğini savunmaktadır (Arce ve Sandler, 2005). Ancak ikame, iki farklı saldırı türünün aynı amaçları gerçekleştireceğine inanıldığı, lojistik açıdan benzer gereksinimlere sahip olduğu durumlarda gerçekleşmektedir (Hsu, Apel, 2014).

Yer değiştirmenin yanı sıra diğer bir endişe önleme çabalarının suçun/terörün tırmanmasına sebebiyet vereceğine yöneliktir. Özellikle terörün siyasi hareketlilik ile doğrudan ilişkili olduğu düşünöldüğünde, terör örgütlerinin hükümetlerin önleme politikalarına karşı misilleme saldırıları yapması oldukça muhtemeldir. Ancak önleme faaliyetlerinin genel kapsamı çevresel yönlendirmeye dayanmaktadır. Faillerle doğrudan çatışmak ya da aşırı herhangi bir tepki vermektan kaçınmak DSÖ uygulamalarının taktiklerinden biridir. DSÖ'ye göre teröristlerin eylemlerini tırmandıracak, saldırıları arttırmak için mazeret yaratacak aşırı tepkiler vermektan hükümetler kaçınmalıdır. Son

olarak terörün tırmanması mevcut siyasal, sosyal ve ekonomik birçok faktörün tepkimesi olarak ortaya çıkabilir. Bu açıdan hangi faktörlerin etkili olduğunu tespit etmek oldukça güçtür.

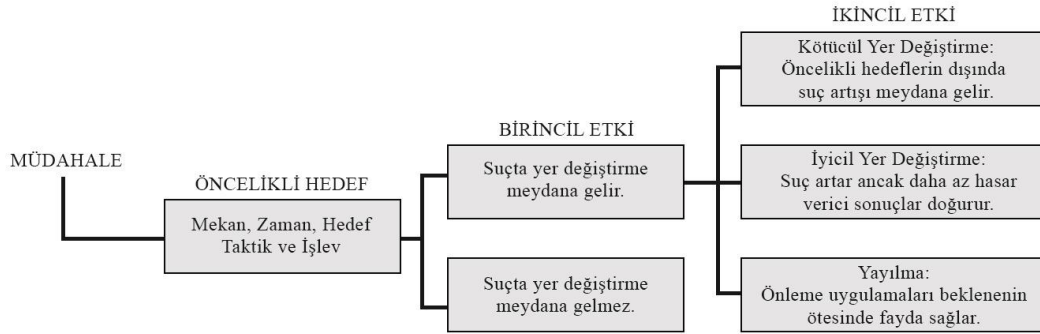
3.7.1.4. Faydaların Yayılımı ve İkincil Faydalar

Faydaların yayılımı kavramı, önleme müdahalesinin amacının ötesinde müdahale noktalarına yakın alanlarda suçun azalması ile gerçekleşmektedir. Önleme politikalarının etkilerinin doğrudan hedef alınan yer, hedeflenen birey, önlemenin yöneltildiği temel suç veya önlemenin icra edildiği sürenin ötesine yayılması, faydaların yayılımı olarak adlandırılmıştır. (Clarke ve Weisburd, 1994). Bu azalmalar, önlemlerin doğrudan hedefi olan suç türünden başka türlerde azalma şeklinde meydana gelebilir ya da önlemlerin yürürlükte olmadığı zaman dilimlerinde fayda sağlayabilir veya önlemenin kapsamının dışında kalan korunmayan hedef ve yerlerde faydaların yayıldığı görülebilir (Clarke ve Weisburd, 1994). Faydalar, ikincil düzeyde de olabilir, alınan önleme tedbirleri yalnızca suçu azaltmakla kalmaz aynı zamanda genel korku düzeyinde azalma da sağlayabilir. Ya da belirli bir suça yönelik önlemenin kapsamında suçlu bireylerin uzaklaştırılması sonucu, suçlu grup ile bağlantılı, ancak önleme kapsamı dışındaki suçlarda da azalma meydana gelebilir (Clarke ve Weisburd, 1994). Bazı araştırmalar suçun daha az ciddi türlerine kayabildiği iyi huylu yer değiştirmeler olabileceğini de ortaya koymuştur. (Barr ve Pease, 1990). Ancak bu etkiler, çoğu zaman kolayca açıklanamaz. Bu yüzden bu etkiyi açıklamak için “çarpan etkisi”, “halo etkisi” ve “bonus” gibi terimler kullanılmıştır (Chaiken vd., 1974, s.30; Scherdin 1986).

Faydaların yayılımı temel olarak iki farklı düzeyde gerçekleşmektedir: caydırıcılık ve cesaret kırıcılık. Caydırıcılık; suçluların artan bir tutuklanma tehdidi altında olmaları da öyleymiş gibi davranıp suçtan kaçınmaları anlamını taşımaktadır. Durumsal önlemlerin caydırıcı etkisi de, potansiyel suçluların gerçekte olduğundan daha büyük bir tutuklanma tehdidi altında olduklarına inanması aracılığıyla oluşmaktadır. Bu noktada yayılma suçluların önleme tedbirlerine tam olarak hâkim olmayışından kaynaklanmaktadır (Clarke ve Weisburd, 1994). Algılanan risklerin manipüle edilmesi ve gerçek riskler hakkındaki belirsizlik, durumsal önleme tekniklerinin temel işlevlerindedir.

Yayılanın ilk türünün temeli, tutuklanmaya yönelik korkuyu arttırarak sağlanır. Ancak yakalanma konusundaki risk faktörü, suçlunun dikkate aldığı tek parametre değildir. Suçlu suç eylemini seçerken çaba ve ödül faktörlerini de dikkate alır. Eylem için gereken çaba ile elde edilecek kazançlar orantısız hale geldikçe suçlu suçtan vazgeçirilebilir. Bu tür bir olay cesaret kırıcı olarak tanımlanan, önleme faaliyetlerinin hedeflenen faydadan ötesine yayılmasının diğer türünü oluşturur (Clarke ve Weisburd, 1994). Bu iki yayılma türü, önleme politikalarının fiilen harekete geçirilmesi sonucu oluşmaktadır. Ancak uygulamaların hayata geçirilmeden yalnızca duyurulması sonrasında suçta azalmanın meydana geldiği durumları tanımlayan beklentiye yönelik fayda da söz konusudur (Smith, Clarke ve Pease, 2002).

Faydaların yayılması DSÖ'ye yönelik eleştirileri zayıflatmaktadır. Ancak yer değiştirme fenomeni hususunda olduğu gibi faydaların yayılması hususunda da deneysel ölçümler yoluyla tespit oldukça zordur. Her iki kavramın da kriminoloji ve terörizm çalışmaları açısından akademik çalışmalar üzerinden incelenmesi gerekmektedir.



Şekil 4: Yer Değiştirme Fenomeni ve Faydaların Yayılımı

Kaynak: (Clarke ve Weisburd, 1994, ss. 165-183).

3.7.1.5. Ekonomik Çekinceler

Ekonomik eleştirilerin odağında DSÖ uygulamalarının hükümete olağanüstü bir yük bindirdiği şeklindedir. DSÖ açısından temel sınırlamalardan biri, sonsuz sayıda olası terörist hedefin bulunması ve kaç güvenlik önleminin getirilmesinin öngörülebileceği veya tüm olası terörist saldırılara karşı güvence altına almak için harcanabilecek finansal araçların miktarı konusunda herhangi bir sınırlamanın olmamasıdır. Sonsuz sayıda hedef ve önlemeye harcanacak çaba için DSÖ kuramcıları her hedefi korumanın

gerekmediğini vurgulamıştır. Teröristler için en çekici ve en ödüllendirici hedeflerin tespit edilmesi ve korunması daha önceliklidir (Clarke ve Newman, 2006). Gerçekten de bakıldığında teröre karşı mücadele etmek (teröre karşı savaş vb.), terörün altında yatan unsurlar ile mücadele etmekten çok daha fazla maliyetlidir. Ancak hükümetler ağırlıklı olarak siyasi kaygılardan dolayı terörün kök nedenleri ile değil de terörle savaşmayı tercih etme eğilimindedir (Shaftoe vd., 2007). Bu açıdan DSÖ'ye yönelik ekonomik eleştirilerin aslında terörle mücadelenin genel bir eleştirisini yansıttığını söylemek mümkündür.

3.7.1.6. Mevcut Çalışmalar

DSÖ stratejilerinin yeterliliği, birçok akademik araştırmaya konu olmuştur. Bu araştırmalardan biri ise, İsrail'in 2002 yılında inşa etmeye başladığı Batı Şeria Bariyeri'nin DSÖ açısından etkinliğinin incelendiği "The Situational Prevention of Terrorism: An Evaluation of the Israeli West Bank Barrier" çalışmasıdır. Yazarlar bu çalışma da DSÖ ilkelerini, kavramlarını ve metodolojisini kullanarak Batı Şeria Bariyerinin işlevselliğini sorgulamıştır (Perry vd., 2017). Bu çalışmanın DSÖ'nün terörizme uygulanması açısından oldukça önemli dört boyutu vardır. İlk olarak çalışma yüksek motivasyonlu suç olarak tanımlanabilecek intihar saldırılarını odak alarak diğer saldırı türlerini de incelemektedir. İkinci olarak bariyer aşamalı olarak yapıldığı için bariyerin henüz tamamlanmamış bölgelerine doğru yer değiştirmenin meydana gelip gelmediğini inceleme imkanı sunar. Üçüncü olarak ise bariyerin tamamlanmamış bölgelerinde beklentilerin ötesinde bir faydanın varlığını inceler ve son olarak teröristlerin önlemlere adapte olma yeteneğini sorgular (Perry vd., 2017).

Çalışmanın sonuçları durumsal önleme açısından olumludur. Yazarlar, bariyerin yapımının yarısına kadar olan süreçte İsrail hedeflerine yönelik intihar saldırılarının neredeyse tamamen ortadan kalktığını tespit etmiştir. Bariyerin beklenmedik etkisi ise Filistin tarafındaki saldırıların da azalması olmuştur. Bu etki, faydaların yayılımını yansıtmaması açısından önemlidir. Ayrıca yazarlar, bariyerin henüz tamamlanmamış bölgelerine doğru saldırıların yer değiştirdiğine dair kayda değer bir kanıt rastlamamıştır, hatta diğer saldırı türleri de azalma eğilimi göstermiştir. İntihar eylemleri ve diğer terörist saldırılar, bazı yazarlara göre motivasyonu yüksek ve kararlı saldırılardır. Bu saldırılar ancak failerin motivasyonlarına ve eğilimlerine odaklanarak

çözülebilir (Perry ve Hasisi, 2015). Bu çalışma ise bu teoriyi çürüten sonuçlar olduğuna işaret etmektedir. Çalışmanın bir diğer bulgusu ise adaptasyona yönelik bulgulardır. Yazarlar, bariyer yapılmadan önce saldırıların genellikle silahlı saldırılar olduğunu ancak bariyerin yapılmasının ardından silahlı saldırılardaki azalmanın yerini molotof kokteyli saldırılarında artışa bıraktığını tespit etmiş ve bunu adaptasyonun kanıtı olarak yorumlamışlardır (Perry vd., 2017).

Yer değiştirme ve faydaların yayılımını ele alan bir diğer önemli çalışma, 11 Eylül sonrasında ABD’de gerçekleştirilen hedef sertleştirme politikalarının, yurt içindeki ABD hedeflerine yönelik saldırıları azaltırken, yurtdışındaki ABD hedeflerine karşı saldırıları artırıp arttırmadığını analiz eden “A Time-Series Analysis of Terrorism: Intervention, Displacement, and Diffusion of Benefits” adlı çalışmadır. Hsu, Vásquez ve McDowall, terörizm literatüründeki iç hedef sertleşmenin dışardaki unsurlara saldırıyı teşvik edeceğine yönelik beklentinin aksine, temel olarak önleme politikalarının saldırı verilerinde yer değiştirme veya ikame için hiçbir kanıt göstermediğini buldular. Ayrıca yazarlar yurtdışındaki ABD hedeflerine yönelik saldırılarda azalma eğilimi tespit ettiler. Yurtiçi güvenlik politikalarının sertleştirilmesinin, fırsatları azaltarak saldırıları da azaltacağı DSÖ açısından şaşırtıcı değildir. Ancak terörist eylem kabiliyetinin yurtdışındaki hedeflerde görülmemesi, yalnızca önleme faaliyetinin bir sonucu olmayabilir. Terörist hedeflerin eylemsel aşinalığı kavramı da, buna açıklayıcı nitelikte olabilir. Sonuç itibarıyla araştırma yer değiştirme fenomeni için karşı tez niteliğinde çıktılar elde etmiştir (Hsu, Vásquez ve McDowall, 2018).

Bir başka örnek de ise Yang ve Jen (2017) ABD’de çevre terörizmi faaliyetleri üzerinden polis girişimleri sonrasında radikal çevre ve hayvan hakları hareketinin terörist faaliyetlerinin mekânsal olarak yer değiştirmesini incelemiştir. Küresel Terör Veri Tabanı ve Çevre Olayları Veri Tabanından elde ettikleri verilerle mekânsal yer değiştirmenin kapsamını ölçmek için ağırlıklı yer değiştirme katsayısı ve Mekansal İlişkinin Yerel Göstergeleri istatistiklerini kullanmışlardır. İstatistiklerinden elde edilen sonuçlar, polis müdahalesinin eko-terörist grupların saldırılarının yer değiştirmesine sebebiyet vermediğini ortaya koymuştur. Ayrıca müdahalelerin bitişik alanlara yayılmasını destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. (Yang, Jen, 2017)

Son olarak ise Hsu ve Apel'in "A Situational Model of Displacement and Diffusion Following the Introduction of Airport Metal Detectors" adlı çalışmaları örnek gösterilebilir. Yazalar hava alanlarında metal detektörlerinin kurulmasının ardından uçak kaçırma eylemlerine katılan teröristler arasında buna tepki olarak herhangi bir yer değiştirme ya da yayılma etkisinin olup olmadığını incelemiştir. Küresel Terörizm Veritabanı'ndan aldıkları verilerle uçak kaçırma eylemleri dahil diğer havacılık ile alakalı saldırıları birlikte analiz etmeye çalışmıştır. Beklenti uçak kaçırma eylemlerine yönelik uygulanan metal detektörlerin diğer havacılık ile alakalı terörist eylemlere doğru bir kayma olup olmadığını tespit etmeye yöneliktir. Araştırmacılar durumsal faktörlerin teröristlerin tepkisinin doğasını önemli ölçüde etkilediğini, dolayısıyla terör olaylarında yer değiştirme etkisinin kaçınılmaz olmadığını destekleyen nitelikte sonuçlara ulaşmıştır. Ayrıca önleme çabalarının beklentinin ötesinde faydaların yayılmasını ortaya çıkaran bulgulara rastlamışlardır (Hsu, Apel, 2014). Diğer bulgular ise daha önce havacılık saldırılarına karışan teröristlerin, metal detektörlerinin kullanılmaya başlanması ile uçak kaçırma eylemleri gerçekleştirmelerinin engellendiği şeklindedir. Ek olarak detektörler sonrasında genel olarak artan havacılık güvenliği algısı, saldırganları başka tür havacılık saldırıları yapmaktan caydırdığını tespit ettiler. Yer değiştirme ve faydaların yayılımını ele alan çalışmalar bunlarla sınırlı değildir. Ancak çalışmanın kapsamı itibariyle konunun anlaşılması açısından bu örnekler yeterlidir. Bu çalışmalar DSÖ'nün terörle mücadele açısından önemini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, suçun (mekan, durum vb.) yakın bağlamının potansiyel suçlular üzerinde güçlü etkiler yarattığı, suç fırsatlarının nispeten sınırlı olduğu, dolayısıyla teröristlerin faaliyetlerini yeniden konumlandırmakta güçlük çekeceği durumsal görüşü desteklemektedir. Terörizmin yakın koşulları terörist faaliyetleri mümkün kılabilir veya kısıtlayabilir. Bu açıdan bakıldığında terörist faaliyetin temel olarak; bir saldırı gerçekleştirmeyi seçmenin, teröristlerin maliyetlerini ve ödülleri şekillendiren durum ve koşullar tarafından belirlendiği bir dizi faktörler üzerinden karar verme süreci olduğu aşikârdır (Eck ve Eck, 2012).

3.7.2. Sosyal ve Etik Eleştiriler

Diğer bir çekince ise sosyal ve etik konularda ortaya çıkmaktadır. DSÖ'nün sosyal ve etik değerlendirmesi, bu stratejilerin farklı insan grupları üzerindeki potansiyel

etkilerine ve daha geniş sosyal değerlere ve ilkelere odaklanmaktadır. Bazı kilit hususlar, ayrımcılığa yönelik potansiyeli veya belirli grupların damgalanması gibi istenmeyen sonuçları içerebilir. Diğer etik kaygılar, mahremiyet, bireysel haklar ve DSÖ tedbirlerinin uygulanmasında güç veya baskı kullanımı gibi konularla ilgili olabilir. Buna göre, DSÖ çalışmaları kişisel hak ve özgürlükleri kısıtlayan politikalar üretmektedir. Teori failden çok mağduru suçlayan bir yaklaşıma sahiptir ve otoriter devletlerin önleme teknikleri aracılığıyla kendi halkları üzerinde baskı kurması muhtemeldir. Ayrıca bazı önleme teknikleri, bireylerin anonimliğine de gölge düşürmektedir. Bazı yazarlar tarafından DSÖ, statükoyu koruyan uygulamalar bütünü olarak görülmüştür. Son olarak, DSÖ'nün etkinliği değişen sosyal, kültürel ve politik bağlamlara yanıt olarak potansiyel fayda ve zararların dikkatli bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Sosyal ve etik açıdan gündeme gelen teorik eleştiriler, örnekler aracılığıyla aşağıda tartışılmaktadır.

3.7.2.1. Kişisel Hak ve Özgürlüklerin İhlal Edilmesi

Sosyal ve etik anlamda eleştirilerin en önemli içeriği; durumsal müdahalelerin kişisel hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı ve mahremiyeti ortadan kaldıran kontrol toplumu oluşturduğu fikridir. Uluslararası İlişkiler literatürünün temel sorunlarından biri olan güvenlik ve özgürlük ikilemi, terörizm literatüründe temel tartışmalardan biridir. Güvenlik arttırıcı önlemler, genellikle bireysel özgürlüklerin kısıtlanmasına yol açmaktadır. Durumsal önleme müdahaleleri açısından gözetlemeyi arttırmak, anonimliği azaltmak ve vesayeti uzatmak gibi faaliyetler, kişisel özgürlükleri kısıtlamayı amaçlayan hükümet politikaları olduğuna yönelik eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle ABD'de 11 Eylül akabinde getirilen politikalar, Amerikan halkı arasında güvenliğe karşı bireysel haklar tartışması başlatmıştır (Etzioni, 2004). Terörle alakalı hükümet politikaları, önce güvenliği savunan siyasi gruplar ile sivil özgürlükleri savunan siyasi grupları ayırmıştır. Sivil özgürlüğü savunan gruplar, vatandaşların yaşam biçimlerine hükümetin müdahale ettiğini, bu politikaların bireyin özgürlüklerini, özellikle mahremiyet hakkını ihlal ettiğini ve dolayısıyla bu tarz uygulamaların demokratik toplumların çöküşünü hazırladığını iddia etmiştir (Etzioni, 2004). Güvenliği savunan diğer gruplar ise güvende olmayan insanların özgür de olamayacağını savunarak bu uygulamaların arttırılması gerektiğini söylemiştir (Etzioni, 2004).

Güvenlik ve özgürlük arasındaki bu ikilem, çok eskilere dayanan bir tartışmayı temsil etmektedir. Burada bu tartışmanın haklılığını çözmek de mümkün değildir. 11 Eylül gibi felaket sonuçlar doğuran terör olaylarının meydana gelmesi sonrası yapılan anketlerde insanlar güvenlikten yana oy kullanmış ancak zaman geçtikçe bu eğilim azalmıştır (Etzioni, 2004). Burada eleştirilenlerin dikkat çektiği en önemli husus uygulama noktasındadır. Temelde insanların özgürlüğünün kısıtlanmasına yönelik eleştiriler önleme tekniklerinden değil bu tekniklerin uygulanma biçimlerinden kaynaklanmaktadır. Uygulama biçimlerini etkileyen faktörler ise suç önleme literatürünün dışında siyaset bilimi ile açıklanabilecek toplum yapısı, yönetim şekli ve kültür gibi birtakım faktörler ile ilgilidir. DSÖ teknikleri ile hükümetler terörle mücadelede faydalı teknikleri uygulayabilmeli, demokratik yapılar ve süreçler de kişisel özgürlüklerin kısıtlanmasını engelleyebilmelidir (Clarke, 2008).

3.7.2.2. Statüko Yanlısı Olduğuna Yönelik Çekinceler

DSÖ faaliyetleri bazı araştırmacılar tarafından sosyal sorunları yönetmek ve zenginlerin ve güçlülerin çıkarlarını korumak amacıyla hükümetlerin kullandığı bir araç olarak görülmektedir. Ayrıca yoksulların ve dezavantajlı konumda bulunanların suçları olarak adlandırılan hırsızlık vb. suçlara odaklanırken, varlıkların işlediği suçları ile kadınlara ve azınlıklara karşı işlenen suçları göz ardı ettiği söylenerek eleştirilmektedir. Ancak bu suçların faileri yoksullar olarak görülse de, aynı zamanda mağdurları da yoksullar olabilmektedir (Wortley, 2010). Terörizm söz konusu olduğunda da aynı problemlerle karşılaşmak mümkündür. Örneğin haklı talepleri olan bir etnik grubun menfaatlerini savunduğu iddiasında bulunan bir terör örgütünün faaliyetleri, hükümet tarafından yoğun durumsal önlemler ile bastırılabilir. Bu da bölge halkı tarafından tepki çekebilir. Aynı durumda bölge halkı hem fail hem de mağdur olarak ortaya çıkabilir. Sonuç olarak, terörizmin durumsal önlenmesi için üretilen çabaların da, diğer tüm güvenlik uygulamaları gibi statükoyu destekleyen nitelikte olduğuna dair şüpheler vardır. Bu nedenle terör saldırılarının bahane edilerek hükümetin devamlılığı amacıyla aşırı ve gereksiz önleme uygulamalarından kaçınmak gerekmektedir.

3.7.2.3. Devlet Terörizmini İncelememesine Yönelik Eleştiriler

Etik konusunda eleştirilere maruz kalınan bir diğer konu, devletlerin uyguladığı terörizmi göz ardı ettiği yönündedir. Eleştirel terörizm çalışmalarının odak noktalarından biri olan devlet terörizmi en çok göz ardı edilen terörizm biçimlerindedir. DSÖ'nün devletlerin halklara acımasız politikalar uyguladığında ne ifade edeceği yönünde şüpheler vardır (Wortley, 2010). DSÖ teorisyenleri terörizmin devlet ya da devletin desteklediği yerel unsurlar tarafından (devletin kendi içindeki bir gruba karşı diğer bir grubu sistematik olarak silahlandığı) kullanıldığında ne olacağı sorusuna, önleme stratejilerinin devlet terörizmine karşı uyarlanması gerektiğini söylemiştir. DSÖ genel olarak devlet dışı silahlı organizasyonların saldırılarını önlemeye yönelik oluşturulmuş bir stratejidir. Ancak hükümetlerin terörle mücadele çabaları, bazen devlet terörünü önlemeyi amaçlayabilir. Örneğin hükümet, bir yandan insan haklarını korurken ve aşırı güç kullanmaktan kaçınırken, diğer yandan terör ağlarını bozmak ve saldırılarını engellemek için çalışabilir.

3.7.2.4. Mağduru Suçlamaya Yönelik Çekinceler

Mağduru suçlamaya yönelik eleştirilerin odağında önleme çalışmalarının bireye, yerel işletmelere ve kurumlara yüklendiği düşüncesi bulunmaktadır. Hassas hedeflerin sağlamaştırılmasına yönelik çalışmalar, tesislere giriş çıkışların kontrol edilmesi ve hedeflerin gizlenmesi gibi durumsal uygulamaların, devletin birincil aktör olarak terörizm ve suç ile mücadele etmesi gerektiği inancı üzerinden bireylerin sorumluluk altında bırakılması anlamına geldiği söylenmektedir (Wortley, 2010). Gerçekten de bazı durumsal önlemler, bireylere, işletmelere ve kurumlara bazı yükümlülükler getirmiştir. Örneğin ABD'de uçak kaçırılmaları ve 11 Eylül eylemleri hava alanlarının güvenlik zafiyetlerinin olduğunu ortaya çıkarmış ve hükümet hava alanları işletmelerine birtakım iyileştirmeler yapması hususunda zorunluluklar getirmiştir. Bu uygulamalar ise saldırıların faturasının işletmelere kesildiği yönünde olumsuz algılara sebebiyet vermiştir (Argomaniz ve Lehr, 2016). Vatandaşlar arasında uzun güvenlik kuyruklarında beklemek gibi güvenlik tedbirlerini arttırmalarının getirdiği sorumlulukları almak zorunda olmadıklarına dair inanışları vardır. Eleştirmenler ayrıca durumsal önleme tedbirlerinin istenmeyen sonuçlara yol açma potansiyeline de işaret etmektedir. Örneğin, aşırı güvenlik önlemleri veya profillemeye, belirli toplulukları

yabancılaştırabilir ve kızgınlık yaratabilir, bu da aslında radikalleşme ve terörist faaliyet olasılığını artırabilir. Ancak bu ve bunun gibi mağduru suçlamaya yönelik eleştirileri hesaplaması da oldukça zordur. Fakat bu etkenler terör tehdidinin boyutu düşünülüğünde göz ardı edilebilir uygulamalardır.

SONUÇ

DSÖ, suçun gerçekleşmesi muhtemel fiziksel ve sosyal çevreyi manipüle ederek suç davranışının ortaya çıkma fırsatlarını azaltmaya odaklanan kriminolojik bir teoridir. Suç işlemek için gereken çabayı artırmak, bu tür eylemlerin ödülleri azaltmak ve şiddet için mazeretleri en aza indirmek gibi DSÖ ilkeleri, suçun önlenmesi, kamu güvenliği ve teröre karşı koyma dahil olmak üzere çeşitli bağlamlarda terörizme başarıyla uygulanmıştır. Son yıllarda, politika yapımcılar ve uygulayıcılar terör saldırılarını önlemenin yeni yollarını aradıkça, DSÖ terörle mücadele alanına daha fazla uyarlanmaktadır. DSÖ ilkelerinin terörle mücadeleye uygulanması, fiziksel ve sosyal çevrede teröristler tarafından istismar edilebilecek belirli güvenlik açıklarının belirlenmesini ve hedef alınmasını içermektedir. Örneğin havaalanları, tren istasyonları veya hükümet binaları gibi yüksek riskli hedeflerde bariyerler veya güvenlik kameraları gibi fiziksel güvenlik önlemlerinin uygulanmasını veya patlayıcı cihazlar oluşturmak için kullanılabilir malzemelere erişimin sınırlandırılması gibi tedbirleri içerebilmektedir.

Yapılan araştırmalar, DSÖ stratejilerinin, özellikle diğer terörle mücadele önlemleriyle birlikte kullanıldığında terör saldırılarını önlemede etkili olabileceğini göstermiştir. Örneğin, MOBESE kameralarının veya metal dedektörlerinin kullanımı gibi artırılmış fiziksel güvenlik önlemlerinin potansiyel saldırganları caydırabileceği ve başarılı saldırı olasılığını azaltabileceği görülmüştür. Benzer şekilde, amonyum nitrat gübresinin satışına ilişkin düzenleme gibi, patlayıcı cihazlar oluşturmak için kullanılabilir malzemelerin mevcudiyetini azaltmaya yönelik önlemlerin uygulanması, birçok ülkede terör saldırılarının sayısını azaltmada başarılı olmuştur.

Bununla birlikte, terörle mücadelede DSÖ tedbirlerini uygulamanın birtakım sınırlamaları da vardır. Örneğin, hedef sağlama ve bariyer kurma gibi önleme faaliyetleri sonucunda terör eyleminin daha kolay hedeflere doğru kayacağına dair endişeler mevcuttur. Buna ek olarak, DSÖ tedbirleri dikkatli bir şekilde uygulanmazsa, sivil özgürlüklerin ve insan haklarının ihlaline yönelik potansiyeli tehlikeler barındırmaktadır. Bu nedenle, DSÖ stratejilerinin hem güvenlik hem de sivil özgürlükler üzerindeki olası etkilerini dikkatle değerlendirmek önemlidir.

Genel olarak, DSÖ ilkelerinin terörle mücadele stratejilerine entegrasyonu, terör saldırılarını önlemek için umut verici bir yol sunmaktadır. Terörle mücadele bağlamında

DSÖ tedbirlerini uygulamanın en etkili yollarını belirlemek ve bu yaklaşımla ilgili zorlukları ele almak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Bununla birlikte, DSÖ'nün terörle mücadeleye uyarlanması, terörle mücadeleye değerli bir katkı sağlamakta ve bu alanda politika geliştirme ve araştırma için yeni olanaklar sunmaktadır. Örneğin, terör taktikleri ve teknolojileri geliştikçe, duruma bağlı suç önleme stratejilerinin etkili kalabilmek için uyum sağlaması gerekmektedir. Gelecekteki araştırmalar, DSÖ'nün siber terörizm, İHA veya kimyasal ve biyolojik silahlar gibi yeni ve gelişmekte olan tehditlere nasıl uygulanabileceğini inceleyebilir. Terörle mücadelede DSÖ'nün etkinliği, kolluk kuvvetleri, özel sektör aktörleri ve yerel halk dahil olmak üzere çeşitli paydaşlar arasındaki iş birliğine ve koordinasyona bağlıdır. Gelecekteki politika faaliyetleri, daha etkili önleme stratejilerini kolaylaştırmak için bu ilişkileri geliştirmeye odaklanabilir.

DSÖ çalışmaları tek başına yeterli değildir. Onu daha geniş terörle mücadele stratejilerine dahil etmek gerekmektedir. Gelecekteki araştırmalar, DSÖ stratejilerinin istihbarat toplama, askeri müdahale ve radikalleşmeden geriye döndürme gibi diğer yaklaşımlarla nasıl entegre edilebileceği üzerinde durabilir. Terörle mücadelede DSÖ genellikle belirli hedeflere veya yerlere odaklanmaktadır. Bununla birlikte, sosyal, politik ve ekonomik faktörler de dahil olmak üzere terörizmin meydana geldiği daha geniş toplumsal bağlamı dikkate almak önemlidir. Herhangi bir terörle mücadele stratejisinde olduğu gibi, DSÖ, sivil özgürlüklerin ve insan haklarının olası ihlali gibi potansiyel etik ve yasal kaygıları gündeme getirmektedir. Gelecekte yapılması planlanan araştırmalar, etkili önleme stratejilerini sürdürürken bu endişelerin nasıl ele alınabileceğine ve hafifletilebileceğine yönelik araştırmalar yürütebilir.

Sonuç olarak, bütüncül bir terörle mücadele yaklaşımının parçası olarak, kriminoloji ve suç önleme uygulamalarına dayalı çalışmalar, terörizmi önleme alanında önemli faydalar sağlayacaktır. DSÖ, terör saldırılarını önlemede etkili bir strateji olarak ümit vaat etmektedir. Gelecekteki araştırma ve geliştirilecek politikalar, DSÖ'yü ortaya çıkan tehditlere uyarlamaya, aktörler arasında iş birliği ve koordinasyonu geliştirmeye, DSÖ'yü daha geniş terörle mücadele stratejileriyle bütünleştirmeye, daha geniş toplumsal bağlamı göz önünde bulundurmaya ve potansiyel etik ve yasal kaygıları ele almaya odaklanmalıdır.

Terörizm, onlarca yıldır Türkiye'de yaygın bir sorun olmuştur. Başta PKK, Devrimci DHKP-C ve Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) dahil olmak üzere çeşitli terör gruplarının hedefi olmuştur. Terör çok sayıda can kaybına, ekonomik hasara ve sosyal problemlere yol açmıştır. Türkiye askeri operasyonlar, kolluk kuvvetleri faaliyetleri ve istihbarat toplama dahil olmak üzere terörle mücadelenin birçok yönünü uygulamış ve uygulamaya devam etmektedir. Ancak, bu önlemler tek başına terörizmin temel nedenlerini ele almak ve gelecekteki saldırıları önlemek için yeterli değildir. Bu nedenle terörle mücadelenin askeri, diplomatik ve sosyo-ekonomik olmak üzere farklı boyutlarını birlikte ele almak gerekmektedir. Terörle mücadelenin geniş ve kapsamlı bir yaklaşım ile, etkili ve sürdürülebilir bir çabaya dönüştürülmesi hayati önem teşkil etmektedir.

KAYNAKÇA

- 3713 Sayılı Terörle Mücadele Kanunu. (1991).
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3713.doc> Erişim Tarihi:
22/03/2023
- Alacakaptan, U. (1970). Suçun Unsurları. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Alkan, N. (2002). Gençlik ve terörizm: Terör örgütlerinin gençliği kazanmada kullandığı yöntemler [Youth and terrorism: Methods of terrorist organizations to recruit youths]. Ankara: EGM yayınları.
- Arce M., D. G., & Sandler, T. (2005). Counterterrorism: A Game-Theoretic Analysis. *The Journal of Conflict Resolution*, 49(2), 183–200.
<http://www.jstor.org/stable/30045107>
- Argomaniz, J. & Lehr, P. (2016). Political Resilience and EU Responses to Aviation Terrorism. *Studies in Conflict and Terrorism* 39 (4). 363-379.
<https://doi.org/10.1080/1057610x.2016.1117334>
- Atıcı, H. H. (2021). Terörizmin Finansmanı ile Mücadele Çerçevesinde Bir Araç Olarak Kartlı Ödeme Sisteminin Değerlendirilmesi (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi). <https://dspace.trakya.edu.tr/xmlui/handle/trakya/7937?locale-attribute=en>
- Aykın, H., & Sözmen, H. K. (2009). Terörün Finansmanı. Maliye Bakanlığı MASAK.
- Bahar, P. H. (2009). Sosyoloji. Ankara: Uşak Yayınları.
- Bakker, E., & De Graaf, B. (2010). Lone wolves: how to prevent this phenomenon? Expert Meeting Paper içinde, (1–8). The Hague: International Centre for Counter-Terrorism.
- Bal, Hüseyin. (2003). Hukuk-Hukuk Sosyolojisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayın No: 32, Isparta.
- Balkan, S. (2019). DDSA'lar ve Yenilikçi Terörizm: DEAŞ'ın Drone Stratejisi. B. Duran ve M. Yeşiltaş (Ed.), *Ortadoğu'da Devlet Dışı Silahlı Aktörler içinde* (s. 73-124). SETA.
- Barr, R. & Pease, K. (1992). A place for every crime and every crime in its place: an alternative perspective on crime displacement. D. J. Evans, N. R. Fyfe ve D. T. Herbert (Ed.), *Crime, policing and place içinde* (s. 157-173). London, UK: Routledge.
- Barr, R., & Pease, K. (1990). Crime Placement, Displacement, and Deflection. *Crime and Justice*, 12, 277–318. <http://www.jstor.org/stable/1147441>

- Baştuğ, M.F. & Güler, A. (2018). The influence of leadership on the strategies and tactics of Islamic State and its predecessors. *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, 13(1), 38-59. <https://doi.org/10.1080/18335330.2018.1432879>
- Berkell, K. A. (2021). A criminological approach to preventing terrorism: situational crime prevention and the crime prevention literature. A. P. Schmid (Ed.), *Handbook of terrorism prevention and preparedness içinde* (s. 49-74). ICCT Press Publication.
- Bernasco, W. (2010). Modeling Micro-Level Crime Location Choice: Application of the Discrete Choice Framework to Crime at Places. *Journal of Quantitative Criminology* 26, 113–138. <https://doi.org/10.1007/s10940-009-9086-6>
- Bigot, C. (2017) Guardians and Targets: A Routine Activity Approach to Terrorism in Southeast Asia. *Open Journal of Social Sciences*, 5, 140-163. <https://doi.org/10.4236/jss.2017.512011>.
- Bjørgero, T. (2009). Processes of Disengagement from Violent Groups of the Extreme Right. T. Bjørgero & J. Horgan (Ed.), *Leaving terrorism behind: Individual and collective disengagement içinde* (s. 30-48). London: Routledge.
- Bjørgero, T. (2016). Counter-terrorism as crime prevention: a holistic approach. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 8 (1), 25-44, <https://doi.org/10.1080/19434472.2015.1108352>
- Björnehed, E. (2004). Narco-Terrorism: The Merger of the War on Drugs and the War on Terror. *Global Crime*, 6(3-4), 305–324. <https://doi.org/10.1080/17440570500273440>
- Boba, R. (2009). EVIL DONE. Joshua D. Freilich ve Graeme R. Newman (Ed.), *Reducing Terrorism Through Situational Crime Prevention içinde* (s. 71-91). *Crime Prevention Studies* 25. London: Lynne Reinner Publishers.
- Brantingham, P. and Brantingham, P. (2013), “Crime Pattern Theory”, Wortley, R. & Mazzerole, L. (Ed.), *Environmental Criminology and Crime Analysis içinde*. Willan, Devon. 78-93.
- Brantingham, P. L., & Brantingham, P. J. (1993). Nodes, paths and edges: Considerations on the complexity of crime and the physical environment. *Journal of Environmental Psychology*, 13(1), 3–28. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(05\)80212-9](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(05)80212-9)
- Brent, S. (2008). A Look at Terrorist Behavior: How They Prepare, Where They Strike. *NIJ Journal* (Temmuz): 2-6. <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/222900.pdf>
- Byman, D., & Kreps, S. E. (2010). Agents of Destruction? Applying Principal-Agent Analysis to State-Sponsored Terrorism. *International Studies Perspectives*, 11(1), 1–18. <http://www.jstor.org/stable/44218618>

- Canetti-Nisim, D., Mesch, G. & Pedahzur. (2006). Victimization from terrorist attacks: Randomness or routine activities? *Terrorism and Political Violence*, 18(4): 485-501. <https://doi.org/10.1080/09546550600880237>
- Carson, J. V., LaFree, G. & Dugan L. (2012): Terrorist and Non-Terrorist Criminal Attacks by Radical Environmental and Animal Rights Groups in the United States, 1970–2007, *Terrorism and Political Violence*, 24(2), 295-319. <http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2011.639416>
- Chaiken, J., M. Lawless & K. Stevenson (1974). *The Impact of Police Activity on Crime: Robberies on the New York City Subway System*. Rapor No. R-1424-N.Y.C. Santa Monica. CA: Rand Corporation.
- Chermak, S. M., Freilich, J. D., Parkin, W.S., & Lynch, J. P. (2012). American Terrorism and Extremist Crime Data Sources and Selectivity Bias: An Investigation Focusing on Homicide Events Committed by Far-Right Extremists. *Journal of Quantitative Criminology* 28, 191–218. <https://doi.org/10.1007/s10940-011-9156-4>
- Clarke, R V. (2018). *The Theory and Practice of Situational Crime Prevention*. Oxford Research Encyclopedia of Criminology and Criminal Justice içinde.
- Clarke, R. V. & Cornish, D. B. (2001). Rational Choice. Paternoster, R. & Bachman R. (Ed.), *Explaining Criminals and Crime: Essays in Contemporary Criminology Theory* içinde. (Los Angeles: Roxbury), 23–42.
- Clarke, R. V. & Newman, G. R. (2006). *Outsmarting the Terrorists*. Westport, CT: Praeger Security International.
- Clarke, R. V. & Weisburd, D. (1994). Diffusion of crime control benefits: observations on the reverse of displacement. R. V. Clarke (Ed.), *Crime prevention studies vol. 2* içinde (s. 165-183). Monsey, Ny: Criminal Justice Press.
- Clarke, R. V. (1983). Situational Crime Prevention: Its Theoretical Basis and Practical Scope. *Crime and Justice*, 4, 225–256. <http://www.jstor.org/stable/1147510>
- Clarke, R. V. (1992). *Situational crime prevention: Successful case studies*. New York, NY: Harrow & Heston.
- Clarke, R. V. (2005). Seven misconceptions of situational crime prevention. N. Tilley (Ed.), *Handbook of crime prevention and community safety* içinde (s. 39-70). Cullompton/Portland: Willan Publishing.
- Clarke, R. V. (2008). Situational crime prevention. R. Wortley ve L. Mazerolle (Ed.), *Environmental criminology and crime analysis* içinde (s. 48-64). Cullompton, England: Willan Publishing.
- Clarke, R.V. & Eck, J. (2005) *Crime Analysis for Problem Solvers In 60 Small Steps*. Center for Problem Oriented Policing, Washington, DC.

- Coaffee, J. (2010). Protecting vulnerable cities: the UK's resilience response to defending everyday urban infrastructure. *International Affairs* 86(4): 939–954. <https://www.jstor.org/stable/40865004>
- Cohen, L. E., & Marcus Felson. (1979). “Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach.” *American Sociological Review* 44 (4), 588–608. <https://doi.org/10.2307/2094589>
- Cornish, D. B. & Clarke, R. V. (1986). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer-Verlag.
- Cornish, D. B. & Clarke, R. V. (1987). Understanding crime displacement: An application of rational choice theory. *Criminology* 25 (4), 933-948. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.1987.tb00826.x>
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2003). Opportunities, precipitators and criminal decisions: A 139 reply to Wortley's critique of situational crime prevention. *Crime Prevention Studies*, 16, 41-96.
- Cothren, J., Smith, B., Roberts, P. & Damphousse, K. (2008). Geospatial and Temporal Patterns of Preparatory Conduct among American Terrorists. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*. 32. 23-41. <https://doi.org/10.1080/01924036.2008.9678776>.
- Crenshaw, M. (1979). *Revolutionary Terrorism*. Stanford, CA: Hoover Institution.
- Çıtak, M. C. ve Alkan, N. (2015). Terörden kaynaklı çatışmaların çözümü ve akıl insanlar heyeti uygulamaları. *Bilge Strateji*, 7(12), 79-99. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bs/issue/3798/50941>
- Dekmejian, R. H. (2007). *Spectrum of Terror*. Washington, DC: CQ Press.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta.
- Easson, J.J., & Schmid, A. P. (2011). 250+ Academic, Governmental and Intergovernmental Definitions of Terrorism. Alex P. Schmid (Ed.). *The Routledge Handbook of Terrorism Research içinde* (s. 99-200). New York and London: Routledge.
- Eck, J. E. ve Clarke, R. V. (2019). Situational crime prevention: theory, practice and evidence. M. D. Krohn, N. Hendrix, G. P. Hall ve A. J. Lizotte (Ed.), *Handbook on crime and deviance içinde* (s. 355-376). Springer: Cham, Swizerland.
- Eck, J.E., & Eck, E. B. (2012). Crime place and pollution: Expanding crime reduction options through a regulatory approach. *Criminology and Public Policy* 11(2). 281–316. <https://doi.org/10.1057/s41300-020-00089-4>
- Ekici, N., Özkan, M., Celik, A. & Maxfield, M. G. (2008). Outsmarting Terrorists in Turkey. *Crime Prevention and Community Safety* 10, 126–139. <https://doi.org/10.1057/cpcs.2008.3>

- Enders, W. & Sandler T. (2004). What Do We Know about the Substitution Effect in Transnational Terrorism?. Andrew Silke (Ed.). Research on Terrorism: Trends, Achievements and Failures içinde (s.119-137), New York: Frank Cass.
- Enders, W. & Sandler T. (2012). The Political Economy of Terrorism. (2. Baskı) . New York: Cambridge University Press.
- Enders, W., & Sandler, T. (2000). Is Transnational Terrorism Becoming More Threatening? A Time-Series Investigation. The Journal of Conflict Resolution, 44(3), 307–332. <http://www.jstor.org/stable/174629>
- Etzioni, A. (2004). How Patriotic is the Patriot Act? Freedom versus Security in the Age of Terrorism. New York: Routledge.
- Felson, M. (2002). Crime and Everyday Life. Thousand Oaks, CA: Pine Forge Press.
- Felson, M. (2008). Routine activity approach. R. Wortley ve M. Townsley (Ed.), Environmental criminology and crime analysis içinde (s. 70-77). Cullompton: Willan Publishing.
- Felson, M., & Boba, R. (2010). Crime and everyday life (4. baskı). Los Angeles, CA: Sage.
- Freilich, J. D. & Newman, G. R. (2009). Crime Prevention Studies: Vol. 25. Reducing terrorism through situational crime prevention. Boulder, CO: Lynne Rienner.
- Freilich, J. D., & Newman, G. R. (2018). Regulating Crime: The New Criminology of Crime Control. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science, 679(1), 8–18. <https://doi.org/10.1177/0002716218784853>
- Freilich, J. D., Gruenewald, J., & Mandala, M. (2018). Situational Crime Prevention and Terrorism: An Assessment of 10 Years of Research. Criminal Justice Policy Review, 30(9), 1283–1311. <https://doi.org/10.1177/0887403418805142>
- Gediz Oral, B. (2021). Gayri Resmi Değer Transfer Sistemlerinin Karapara Aklama ve Terörizmin Finansmanındaki Rolü: Hawala Sistemi. Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 8 (2), 331-350. <https://doi.org/10.17541/optimum.886572>
- Gökmen, E. (2022, Kasım). Beyoğlu'ndaki terör saldırısını gerçekleştiren terörist Albashır'a ait yeni görüntülere ulaşıldı. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/beyoglundaki-teror-saldirisini-gerceklestiren-terorist-albashira-ait-yeni-goruntulere-ulasildi/2742048> Erişim Tarihi: 03/04/2023
- Gruenewald, J., Allison-Gruenewald, K. & Klein, B. R. (2015). Assessing the Attractiveness and Vulnerability of Eco-Terrorism Targets: A Situational Crime Prevention Approach. Studies in Conflict & Terrorism 38 (6). 433–455. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2023.2194842>

- Guerette, R. T. Stenius, V. & McGloin, J. (2005). Understanding Offending Specialization and Versatility: A Re-application of the Rational Choice Perspective, *Journal of Criminal Justice*, 33(1), 77-87. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2004.10.005>
- Gürel, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2 (4). 15-27. <https://dergipark.org.tr/en/pub/uysad/issue/37749/435793>
- Hamm, M. S. (2007). *Terrorism as Crime: From Oklahoma City to Al-Qaeda and Beyond*. New York: New York University Press.
- Herbert, S., & Brown, E. (2006). Conceptions of space and crime in the punitive neoliberal city. *Antipode*, 38 (4), 755-777. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2006.00475.x>
- Hesseling, B.P. (1994). Displacement: A review of the empirical literature. Clarke, R. V. (Ed.), *Crime Prevention Studies*, 3, 197- 230, Monsey, New York: Criminal Justice Press.
- Hoffman, B. (1998). *Inside Terrorism*. Columbia University Press, New York.
- Hsu, H. Y., & Apel, R. (2014). A situational model of displacement and diffusion following the introduction of airport metal detectors. *Terrorism and Political Violence*, 27(1), 29–52. <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.962989>
- Hsu, H. Y., Vásquez B. E. & McDowall, D. (2018). A Time-Series Analysis of Terrorism: Intervention, Displacement, and Diffusion of Benefits, *Justice Quarterly*, 35(4), 557-583, <https://doi.org/10.1080/07418825.2017.1340501>
- Im, Eric I., Jon Cauley, & Todd Sandler. (1987). Cycles and Substitutions in Terrorist Activities: A Spectral Approach. *Kyklos* 40(2). 238-255. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6435.1987.tb02674.x>
- Jackson, R. (2008). The ghosts of state terror: knowledge, politics and terrorism studies, *Critical Studies on Terrorism*, 1 (3), 377-392. <https://doi.org/10.1080/17539150802515046>
- Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Vintage.
- Jenzen-Jones, N.R. ve Schroeder, M. (2018). An introductory guide to the identification of small arms, light weapons, and associated ammunition. *Small Arms Survey*.
- Kaplıca, K. (2019, Eylül). Dünyada ve türkiye\de lgbti+ hakları. Doğruluk Payı. <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/dunyada-ve-turkiye-de-lgbti-haklari>
Erişim Tarihi: 07/04/2023
- Karaağaç, Y. (2023). Çevre Terörizmi Kapsamında PKK Terör Örgütünün Orman Yakma Stratejisi ve Sabotaj Yapılanmaları. *Journal of International Relations*

and Political Science Studies,(7), 37-54.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/jirps/issue/76903/1274243>

Karagöz, L. K. (2020, Ekim). Pkk'lı teröristlerin Amanoslar'a uzanan 'paramotor oyunu' bozuldu. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/pkkli-teroristlerin-amanoslara-uzanan-paramotor-oyunu-bozuldu/2020672> Erişim Tarihi: 21/04/2023

Karatay, Ö. & Kapusızoğlu, M. (2011). Mali ve Ekonomik Suçların Terörün Finansmanı Bağlamında Değerlendirilmesi. Ekonomi Bilimleri Dergisi 3 (1). 115-121. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ebd/issue/4857/66816>

Kemiksiz, N. N. (2021). Amerika'da Aşırı Sağ Şiddet ve Terörizm . TESAM Akademi Dergisi , 8 (2) , 459-487 . <https://doi.org/10.30626/tesamakademi.959949>

Koomen W. & Pligt J. (2016). The Psychology of Radicalization and Terrorism. Routledge.

Koschade, S. (2007). A Social Network Analysis of Jemaah Islamiyah: The Applications to Counterterrorism and Intelligence. Studies in Conflict & Terrorism, 29 (6), 559-575. <https://doi.org/10.1080/10576100600798418>

Köse, T. & Şahin, M. (2020). PKK'nın Saldırı Türlerinin Etkileyen Faktörler. Alptekin, H. (Ed.) PKK Terörünün Analizi Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı. 2.baskı. İstanbul: SETA Yayınları.

Krieger, T., & Meierrieks, D. (2011). What causes terrorism?. Public Choice 147(1–2), 3–27.

Kruglanski, A. W., & Fishman, S. (2009). Psychological factors in terrorism and counterterrorism: Individual, group, and organizational levels of analysis. Social Issues and Policy Review, 3(1), 1-44. <https://doi.org/10.1111/j.1751-2409.2009.01009.x>

Kydd, A. H. & Walter, B.F. (2006). The Strategies of Terrorism. International Security, 31(1), 49–80. <https://doi.org/10.1162/isec.2006.31.1.49>

Lab, S.P. (2023). Crime Prevention: Approaches, Practices, and Evaluations (11. Baskı). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003271673>

LaFree, G. & Dugan, L. (2004). How Does Studying Terrorism Compare to Studying Crime?. Deflem, M. (Ed.) Terrorism and Counter-Terrorism içinde (s.53-74).Sociology of Crime, Law and Deviance 5, Emerald Group Publishing Limited, Bingley. [https://doi.org/10.1108/S1521-6136\(2004\)0000005006](https://doi.org/10.1108/S1521-6136(2004)0000005006)

LaFree, G., Dugan, L. & Miller, E. (2015). Putting Terrorism in Context: Lessons from the Global Terrorism Database (Contemporary Terrorism). New York, New York: Routledge Publishing.

- LaFree, G., Dugan, L., Xie, M., & Singh, P. (2012). Spatial and Temporal Patterns of Terrorist Attacks by ETA 1970 to 2007. *Journal of Quantitative Criminology*, 28(1), 7–29. <http://www.jstor.org/stable/43551920>
- Laqueur, Walter. (1999). *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*. Oxford, Oxford University Press.
- Lee, H. & Choi, K. (2021) Interrelationship between Bitcoin, Ransomware, and Terrorist Activities: Criminal Opportunity Assessment via Cyber-Routine Activities Theoretical Framework, *Victims & Offenders*, 16(3), 363-384, <https://doi.org/10.1080/15564886.2020.1835764>
- Leong, C. E. (2014). A Review of Research on Crime Displacement Theory, *International Journal of Business and Economics Research*. Special Issue: Supply Chain Management: Its Theory and Applications. 3 (6-1), 22-30. <https://doi.org/10.11648/j.ijber.s.2014030601.14>
- Löckinger, G. (2005). *Terrorismus, Terrorismusabwehr, Terrorismusbekämpfung*. Vienna: Ministry of Defence. www.bmlv.gv.at/pdf_pool/publikationen/05_ttt_01_ttt.pdf.
- Mandala, M., & Freilich, J. D. (2017). Disrupting Terrorist Assassinations Through Situational Crime Prevention. *Crime & Delinquency*, 64(12), 1515–1537. <https://doi.org/10.1177/0011128717718488>
- Marsden, S. V., & Schmid, A. P. (2011). Typologies of terrorism and political violence. Schmid, A. P. (Ed.), *Handbook of Terrorism Research: Research içinde* (s.158-200). Theories and Concepts, Routledge.
- McCauley, C. & Moskalkenko S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism, *Terrorism and Political Violence*, 20 (3). 415-433. <https://doi.org/10.1080/09546550802073367>
- Moghadam, A. (2006). The Roots of Suicide Terrorism: A Multi-causal Approach. A. Pedahzur (Ed.), *Root Causes of Suicide Terrorism: The Globalization of Martyrdom içinde* (s.101-127). London: Routledge.
- Monaghan, R. (2000). Single-Issue Terrorism: A Neglected Phenomenon?. *Studies in Conflict & Terrorism*, Cilt: 23(4), 255–265. <https://doi.org/10.1080/10576100050174977>
- Moyer, I. L. (2001) *Criminological Theories*. London: Sage Publications.
- Newman, E. (2006). Exploring the “Root Causes” of Terrorism, *Studies in Conflict & Terrorism*, 29(8), 749-772. <https://doi.org/10.1080/10576100600704069>
- Newman, E. (2007). Weak States, State Failure, and Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 19(4), 463-488 <https://doi.org/10.1080/09546550701590636>

- Önenli Güven, M. (2022). Radikalleşme Süreçleri: PKK Örneği. *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 1 (1) , 130-152. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/traddergi/issue/72256/1165541>
- Pape, R. (2003). The strategic logic of suicide terrorism. *American Political Science Review*, 97(3). 343-361. <https://doi.org/10.1017/S000305540300073X>
- Paton, S. (2013). *EVIL DONE Vulnerability Assessment: Examining Terrorist Targets Through Situational Crime Prevention*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Florida Atlantic University.
- Payton, L. (2014, Ekim). Martin couture-rouleau case underscores passport seizure dilemma. *Cbc News—Politics*. <https://www.cbc.ca/news/politics/martin-couture-rouleau-case-underscores-passport-seizure-dilemma-1.2807239> Erişim Tarihi: 16/05/2023
- Perry S. & Hasisi B. (2015). Rational Choice Rewards and the Jihadist Suicide Bomber, *Terrorism and Political Violence*, 27 (1), 53-80, <https://doi.org/10.1080/09546553.2014.962991>
- Perry, S., Apel, R., Newman, G. R., & Clarke, R. V. (2017). The situational prevention of terrorism: An evaluation of the Israeli West Bank Barrier. *Journal of Quantitative Criminology*, 33(4), 727–751. <https://doi.org/10.1007/s10940-016-9309-6>
- Repetto, T. A. (1976). Crime Prevention and the Displacement Phenomenon. *Crime & Delinquency*, 22(2), 166–177. <https://doi.org/10.1177/001112877602200204>
- Reyns, B. A. (2010). Situational crime prevention approach to cyberstalking victimization: Preventive tactics for Internet users and online place managers. *Crime Prevention and Community Safety* 12 (2), 99–118. <https://doi.org/10.1057/cpcs.2009.22>
- Roach, J., Ekblom, P. & Flynn, R. (2005). The Conjunction of Terrorist Opportunity: A Framework for Diagnosing and Preventing Acts of Terrorism. *Security Journal* 18 (3), 7–25. <https://doi.org/10.1057/palgrave.sj.8340201>
- Roberts, D. E. (1998). Race, vagueness, and the social meaning of order-maintenance policing. *J. Crim. L. & Criminology*, 89, 775. <https://doi.org/10.2307/1144123>
- Ruff, T. (2006). Nuclear Terrorism, *Energy Science*, Kasım 2006. <http://www.energyscience.org.au/FS10%20Nuclear%20Terrorism.pdf>, Erişim tarihi: 17/02/2023
- Ruhl, C. (2023, Temmuz). Broken windows theory of criminology. *Simplypsychology*. <https://www.simplypsychology.org/broken-windows-theory.html> Erişim Tarihi: 18/05/2023

- Sampson, R. J., & Raudenbush, S. W. (2004). Seeing Disorder: Neighborhood Stigma and the Social Construction of “Broken Windows.” *Social Psychology Quarterly*, 67(4), 319–342. <http://www.jstor.org/stable/3649091>
- Sandler, T. & Lapan, H.E. (1988). The Calculus of Dissent: An Analysis of Terrorists’ Choice of Targets. *Synthesis* 76. 245–261. <https://doi.org/10.1007/BF00869591>
- Sandler, T. & Siqueira, K. (2006). Global Terrorism: Deterrence versus Preemption. *Canadian Economics Association*, 39(4), 1370–1387. <https://doi.org/10.1111/j.1540-5982.2006.00393.x>
- Sandler, T., Tschirhart, J. T., & Cauley, J. (1983). A theoretical analysis of transnational terrorism. *American Political Science Review*, 77, 36-54. <https://doi.org/10.2307/1956010>
- Santos, R. (2012). Theoretical foundations of crime analysis. *Crime analysis with crime mapping* (3. baskı). Los Angeles, CA: Sage.
- Schbley, A. (2003). Defining Religious Terrorism: A Causal and Anthological Profile. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26(2), 105–134. <https://doi.org/10.1080/10576100390145198>
- Scherdin, Mary Jane. (1986). The halo effect: psychological deterrence of electronic security systems. *Information technology and libraries* 5 (3), 232-235.
- Schmid, A. P. (2013). Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review. *The International Centre for Counter-Terrorism-The Hague* 4 (2). 1-97. <http://dx.doi.org/10.19165/2013.1.02>
- Schmid, A. P., (2006). Prevention of Terrorism. Towards a Multi-pronged Approach. Bjørgo, T. (Ed.), *Root Causes of Terrorism. Myths, Reality and Ways Forward içinde* (s.223-240). London: Routledge.
- Shaftoe, H., Türkşen, U., Lever, J. & Williams, S. (2007). Dealing with Terrorist Threats Through A Crime Prevention and Community Safety Approach. *Crime Prevention and Community Safety* 9, 291–307. <https://doi.org/10.1057/palgrave.cpcs.8150053>
- Shechory-Bitton, M., & Cohen-Louck, K. (2020). An Israeli Model for Predicting Fear of Terrorism Based on Community and Individual Factors. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(9–10), 1888–1907. <https://doi.org/10.1177/0886260517700621>
- Sidorov, P. I. (2016). From Mental Epidemics to Terrorism Pandemic: Synergetic Bio-Psycho-Socio-Spiritual Methodology of Public Conscience Protection. J. B. Morgan (Ed.), *Focus on Terrorism içinde* (s. 63-86). Nova.
- Simpson, S. S., Paternoster, R., & Piquero, N. L. (1998). Exploring the micro-macro link in corporate crime research. *Research in the Sociology of Organizations*, 15, 35–76.

- Singer, P. W. (2005). The new children of terror. J. Forest (Ed.), The making of a terrorist içinde (s. 105-119). Praeger.
- Smith, M. J., Clarke, R. V. & Pease, K. (2002). Anticipatory benefits in crime prevention. N. Tilly (Ed.), Analysis for crime prevention içinde (s. 71-88). Crime Prevention Studies, 13. Criminal Justice Press.
- St. George, S. (2017). Assessing the vulnerability in targets of lethal domestic extremism (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Michigan State University.
- Stewart, M. G. ve Mueller, J. (2011). Cost-benefit Analysis of Advanced Imaging Technology Full Body Scanners for Airline Passenger Security Screening. Journal Of Homeland Security And Emergency Management, 8(1), 1-18. <https://doi:10.2202/1547-7355.1837>
- Stohl, M. (2005). Expected utility and state terrorism. Bjorgo, T. (Ed.). Root Causes of Terrorism içinde (s.198–214). London: Routledge.
- Stohl, M. (2006). Cyber Terrorism: A Clear and Present Danger, the Sum of All Fears, Breaking Point or Patriot Games? Crime, Law and Social Change, 46(4–5), 223–238. <https://doi.org/10.1007/s10611-007-9061-9>
- Şeker, N. T. & Yağız, D. (2015). Charlie Hebdo Saldırısının Türk ve Fransız Basınındaki Sunumu . Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi , (24) , 189-211 . <https://doi.org/10.31123/akil.437470>
- Tillyer, M. & Eck, J. (2011). Getting a handle on crime: a further extension of routine activities theory. Security Journal 24 (4), 179–193. <https://doi.org/10.1057/sj.2010.2>
- Tinnes, J. (2020). Bibliography: Defining and Conceptualizing Terrorism. Perspectives on Terrorism.14 (6), 204 -236. <https://www.jstor.org/stable/26964755>
- Toktay, Y. ve Kırık, A. M. (2020). Sosyal Medyada Dezenformasyon, Manipülasyon ve Propaganda Etkisi: Zeytin Dalı Harekatı Örneği. H. Babacan (Ed.), Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Alanında Akademik Çalışmalar - 2 içinde (s. 493-518). Gece Kitaplığı.
- Türk Ceza Kanunu. (2004, Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 25611). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 23/04/2023
- Ulam, A. (2006). Security with Street Smarts. Lanspace Architecture Magazine 96 (1), 72-77. <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1810025>
- Van San, M., Sieckelink, S. ve de Winter, M. (2013). Ideals Adrift: An Educational Approach to Radicalization. Ethics and Education, 8(3), 276-289. <http://dx.doi.org/10.1080/17449642.2013.878100>.

- Veilleux-Lepage, Y. (2021). CTRL, Hate, Print: Terrorists and the Appeal of 3D-Printed Weapons. The International Centre For Counter-Terrorism (ICCT). <https://www.icct.nl/publication/ctrl-hate-print-terrorists-and-appeal-3d-printed-weapons> Erişim Tarihi: 11/06/2023
- Weisburd, D., Wyckoff, L. A., Ready, J., Eck, J. E., Hinkle, J. C. ve Gajewski, F. (2006). Does Crime Just Move Around the Corner? A Controlled Study of Spatial Displacement and Diffusion of Crime Control Benefits. *Criminology*, 44(3), 549-592. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2006.00057.x>
- Wikström P-O H. (2011). Does everything matter? Addressing the problem of causation and explanation in the study of crime. McGloin, J. Sullivan, C. J. & Kennedy L. W. (Ed.), *When Crime Appears. The Role of Emergence* içinde. London. Routledge.
- Wikström P-O. H. (2014). Why crime happens: A Situational Action Theory. Manzo G (Ed.) *Analytical Sociology: Actions and Networks* içinde. Chichester: John Wiley & Sons, 74–94.
- Wilkinson, P. (2001). Current and future trends in domestic and international terrorism: implications for democratic government and the international community. *Strategic Review for Southern Africa*, 23(2), 106-123.
- Williams, A. Corner, E. & Taylor, H. (2020) Vehicular Ramming Attacks: Assessing the Effectiveness of Situational Crime Prevention Using Crime Script Analysis, *Terrorism and Political Violence*, 34 (8), 1549-1563, <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1810025>
- Wilson, J. Q., & Kelling, G. L. (1982). Broken windows. *Atlantic monthly*, 249(3), 29-38.
- Wojciechowski, S. (2009). Why Is It So Difficult to Define Terrorism. *Polish Political Science Yearbook* 38, 58-72. <https://doi.org/10.15804/ppsy2009005>
- Wortley, R. (2010). Critiques of Situational Crime Prevention. B. Fisher & S. Lab (Ed.) *Encyclopedia of Victimology and Crime Prevention* içinde (s.884-887). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yang, S., & Jen, I. (2017). An Evaluation of Displacement and Diffusion Effects on Eco-Terrorist Activities After Police Interventions. *Journal of Quantitative Criminology* 34. 1103–1123. <https://doi.org/10.1007/s10940-017-9367-4>
- Yeşiltaş, M., Özdemir, D. M. & Koru, S. (2022). Türkiye Terörizm Olayları Platformu Verilerinin Analizi: PKK Terörünün Etkileri (1984-2022) . *Terörizm ve Radikalleşme Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 202-253. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/traddergi/issue/72257/1165680>
- Yücel, M. T. (2005). Ateşli Silahlarla Mücadelede Teorik Yaklaşımlar. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (59), 49-62.

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ersan USTA	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	İstanbul Üniversitesi
Fakülte	İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi
Bölümü	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Makale ve Bildiriler	
1. Usta, E. "Terörü Önlemek: Durumsal Suç Önleminin Terörle Mücadeleye Uygulanması". International Journal of Politics and Security 5 (2023): 128-159.	